

ΝΙΚ. ΠΑΠΑΓΙΑΝΝΟΠΟΥΛΟΥ

ΟΡΘΟΔΟΞΟΣ ΚΑΤΗΧΗΣΙΣ

ΔΙΑ ΤΗΝ Γ. ΤΑΞΙΝ
ΤΟΥ ΕΜ. ΣΧΟΛΕΙΟΥ

ΔΡΑΧ. 0.95

ΕΚΔΟΣΗΣ
ΕΥΡΥΠΙΔΗΣ Θ. ΓΑΪΤΑΝΟΣ

Denis Kouzdos
Denis Kouzdos
DK

Αριθ. } Πρωτ. 12903
          } Διεξπ.

Έν Αθήναις τῆ 26 Αὐγούστου 1910.

ΒΑΣΙΛΕΙΟΝ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

ΤΟ ΥΠΟΥΡΓΕΙΟΝ ΤΩΝ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΩΝ ΚΑΙ ΤΗΣ ΔΗΜΟΣΙΑΣ
ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΕΩΣ

Πρὸς τὸν κ. Εὐριπίδην Γαῖτᾶνον.

Γνωρίζομεν ὑμῖν ὅτι κατ' ἀπόφασιν τῆς ἐπὶ τῆς ἐκδόσεως τῶν διδασκαλικῶν βιβλίων ἐπιτροπῆς ἢ τιμῆ τῆς **Ὁρθοδόξου Κατηχήσεως** ὑπὸ Νικ. Παπαγιαννοπούλου, ἐκ τυπογραφικῶν φύλλον 4 $\frac{1}{4}$ ὠρίσθη εἰς λεπτά *ἐννεήκοντα πέντε* (95), τὸ δὲ ἐπιπλέον βιβλιόσημον χρώματος ὁδίνου ἔσται ἀξίας λεπτῶν *τεσσαράκοντα δύο* (42).

Ἐντελλόμεθα ὅπως συμμορφωθῆτε πρὸς τὰς ἀποφάσεις ταύτας, ἐκτυπώσητε δὲ τὴν παροῦσαν ἐπὶ τῆς ἐσωτερικῆς ὄψεως τοῦ περικαλύμματος τοῦ βιβλίου, κάτωθι τῆς θέσεως εἰς ἣν ἐπικολλᾶται κατὰ νόμον τὸ βιβλιόσημον.

Ὁ Ὑπουργός

Α. ΠΑΝΑΓΙΩΤΟΠΟΥΛΟΣ

Π. Ζαγαλιάρης

D. G. Piquino
A. Couimelis
A. Hladis

12-3-1918.

Etude - soir de

Αρ. ελ. 45212

ΟΡΘΟΔΟΞΟΣ ΚΑΤΗΧΗΣΙΣ

ΔΙΑ ΤΗΝ ΤΡΙΤΗΝ ΤΑΞΙΝ

ΤΟΥ ΕΛΛΗΝΙΚΟΥ ΣΧΟΛΕΙΟΥ

ΥΠΟ

ΝΙΚΟΛΑΟΥ Α. ΠΑΠΑΓΙΑΝΝΟΠΟΥΛΟΥ

Καθηγητού τῆς Θεολογίας ἐν τῷ Ἐθνικῷ Πανεπιστημίῳ καὶ διευθυντοῦ
τῆς Ῥιζαρείου σχολῆς.

ΕΓΚΡΙΣΕΙ ΤΗΣ ΙΕΡΑΣ ΣΥΝΟΔΟΥ

ΕΚΔΟΤΗΣ

ΕΥΡΙΠΙΔΗΣ Θ. ΓΑΪΤΑΝΟΣ

Handwritten signature

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ

ΕΚ ΤΟΥ ΤΥΠΟΓΡΑΦΕΙΟΥ Α. Ζ. ΔΙΑΔΗΜΑ

6—Ὀδὸς Βορέου—6.

1910

Αριθ. Πρωτ. 21779 (π.ε.)
Διεκτ. 1569 Εν Αθήναις τῆ 2 Φεβρουαρίου 1910

ΒΑΣΙΛΕΙΟΝ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

ΤΟ ΥΠΟΥΡΓΕΙΟΝ ΤΩΝ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΩΝ ΚΑΙ ΤΗΣ
ΔΗΜΟΣΙΑΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΕΩΣ

Πρὸς τὸν κ. Νικόλαον Παπαγιαννόπουλον.

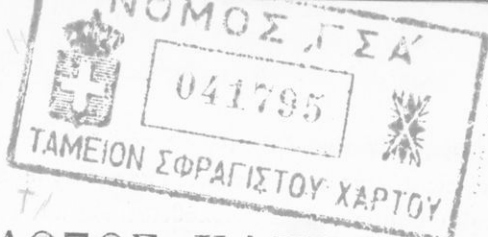
Γνωστὸν ποιοῦμεν ὑμῖν, ὅτι δι' ἡμετέρας πράξεως τῆ 12 τοῦ παρελθόντος μηνὸς ἐκδοθείσης καὶ τῆ 29 τοῦ αὐτοῦ καταχωρηθείσης ἐν τῷ ὑπ' ἀριθ. 47 φύλλῳ τῆς Ἐφημερίδος τῆς Κυβερνήσεως ἐνεκρίθη ἡ ὑφ' ὑμῶν εἰς τὸν διαγωνισμὸν τῶν διδακτικῶν βιβλίων ὑποβληθεῖσα **Ἐπιτομὴ Κατὰ τὴν Γ' τάξιν τῶν Ἑλληνικῶν Σχολείων.**

Καλοῦμεν δ' ὑμᾶς ὡς τάχιστα ἵνα προβῆτε ὑπὸ τὴν ἐπίβλεψιν τῆς ἐποπτικῆς ἐπιτροπείας εἰς τὸν καταρτισμὸν τοῦ ἐκτυπωτέου βιβλίου.

Ὁ Ὑπουργὸς
ΑΝΔ. ΠΑΝΑΓΙΩΤΟΠΟΥΛΟΣ

Γ. Βενθύλος

Handwritten signature and initials

ΟΡΘΟΔΟΞΟΣ ΚΑΤΗΧΗΣΙΣ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

§ 1. Ὅρισμός, διαίρεσις καὶ πηγαὶ τῆς Ὁρθοδόξου Κατηχήσεως.

Ὁρθόδοξος Κατήχησις (1) καλεῖται ἡ στοιχειώδης διδασκαλία περὶ τῶν ἀληθειῶν τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας. Ἐπειδὴ αἱ ἀλήθειαι τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας εἶναι διτταί, δογματικαὶ καὶ ἠθικαί, διὰ τοῦτο ἡ Ὁρθόδοξος Κατήχησις διαιρεῖται εἰς δύο μέρη, εἰς τὸ δογματικὸν καὶ εἰς τὸ ἠθικόν. Καὶ τὸ μὲν δογματικὸν πραγματεύεται περὶ τῶν δογμάτων, δηλ. περὶ τῶν ἀληθειῶν τῆς πίστεως, τὰς ὁποίας ὀφείλομεν νὰ ἀποδεχώμεθα· τὸ δὲ ἠθικὸν περὶ τῶν καθηκόντων πρὸς τὸν Θεόν, πρὸς τὸν πλησίον καὶ πρὸς ἡμᾶς αὐτούς, τὰ ὁποία ὀφείλομεν νὰ πράττωμεν.

Δύο εἶναι αἱ πηγαὶ τῆς Ὁρθοδόξου Κατηχήσεως, ἡ Ἁγία Γραφή καὶ ἡ Ἱερὰ Παράδοσις.

§ 2. Θρησκεία καθ' ὅλον.

Θρησκεία καλεῖται ἡ ζῶσα σχέσις τοῦ ἀνθρώπου πρὸς τὸν Θεόν, τούτέστιν ἡ ὑπὸ τοῦ ἀνθρώπου ἐπίγνωσις καὶ λατρεία τοῦ Θεοῦ.

(1) Ἡ λέξις Κατήχησις παράγεται ἐκ τοῦ ῥήματος κατηχῶ, τὸ ὁποῖον ἐν τῇ ἐκκλησιαστικῇ γλώσσῃ σημαίνει διδάσκω τὰς ἀληθείας τοῦ Χριστιανισμοῦ.

Ἡ θρησκεία εἶναι ἔμφυτος εἰς τὸν ἄνθρωπον· δὲν εἶναι ὁμοίως ἡ αὐτὴ εἰς πάντας τοὺς τόπους. Ὑπάρχουσι διάφοροι θρησκεῖαι, αἱ ὁποῖαι διαιροῦνται εἰς πολυθεϊστικὰς καὶ εἰς μονοθεϊστικὰς. Καὶ πολυθεϊστικαὶ μὲν καλοῦνται ἐκεῖναι, τῶν ὁποίων οἱ ὀπαδοὶ λατρεύουσι πολλοὺς θεοὺς· μονοθεϊστικαὶ δὲ ἐκεῖναι, τῶν ὁποίων οἱ ὀπαδοὶ λατρεύουσιν ἕνα θεόν. Καὶ αἱ μὲν πολυθεϊστικαὶ θρησκεῖαι (800 ἑκατομμύρια) εἶναι πολλαί. Ἐκ τούτων δὲ μάλιστα διαδεδομένοι εἶναι ὁ Βουδδισμὸς (500 ἑκατ.) ἐν τῇ Κίνᾳ, Κορέᾳ, Ἰαπωνίᾳ καὶ Ἰνδοκίνῃ, ὁ Βραχμανισμὸς (210 ἑκατομ.) ἐν τῇ Ἰνδοστάν καὶ ὁ Φετιχισμὸς (1) (90 ἑκατομ.) ἐν τῇ Ἀφρικῇ. Αἱ δὲ μονοθεϊστικαὶ θρησκεῖαι (770 ἑκατομ.) εἶναι τρεῖς, ἡ Χριστιανικὴ (550 ἑκατομ.), ἡ Ἰουδαϊκὴ (10 ἑκατομ.) καὶ ἡ Μωαμεθανικὴ (210 ἑκατομ.).

Λατρεία καλεῖται ἡ ὑπὸ τοῦ ἀνθρώπου ἐκδήλωσις πρὸς τὸν Θεὸν τῆς εὐσεβείας αὐτοῦ.

§ 3. Χριστιανικὴ Θρησκεία.

Χριστιανικὴ θρησκεία καλεῖται ἡ θρησκεία ἡ ἱδρυθεῖσα ὑπὸ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ(2).

(1) Ὁ Φετιχισμὸς (ἐκ τῆς πορτογαλλικῆς λέξεως φετιχ=μαγείας) εἶναι θρησκεία ἀποδίδουσα θεῖαν δύναμιν, διὰ μαγείας ἀποκτηθεῖσαν, εἰς διάφορα ἀντικείμενα τῆς ἐμφύχου καὶ ἀψύχου φύσεως, οἷον εἰς ζῶα, δένδρα, λίθους κτλ..

(2) Ἡ λέξις Ἰησοῦς εἶναι ἐβραϊκὴ καὶ σημαίνει σωτῆρα· ἡ δὲ λέξις Χριστὸς (ἐβραϊστὶ Μεσσίας) εἶναι ἑλληνικὴ καὶ σημαίνει κειρισμένον. Παρὰ τοῖς Ἑβραίοις ἐχρίοντο δι' ἁγίου μύρου οἱ ἱερεῖς, οἱ βασιλεῖς καὶ οἱ προφῆται, ἵνα δειχθῆ ἡ θεία αὐτῶν ἐκλογὴ καὶ ἡ πνευματικὴ δύναμις, τὴν ὁποίαν ἐλάμβανον παρὰ τοῦ Θεοῦ πρὸς ἐκτέλεσιν τοῦ ἔργου αὐτῶν. Ὁ Ἰησοῦς ὁμοίως ἐχρίσθη ὡς βασιλεὺς, ἱερεὺς καὶ προφήτης οὐχὶ δι' ἁγίου μύρου, ἀλλὰ διὰ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, ὡς αὐτὸς περὶ ἑαυτοῦ λέγει· «Πνεῦμα Κυρίου ἐπ' ἐμὲ (δηλ. εἶναι), οὗ ἕνεκεν (=διότι) ἔχρισέ με» (δηλ. ὁ Κύριος) (Λουκ. δ' 18. Πρὸλ. Ἡσ. ξα' 1).

Ἡ Χριστιανικὴ θρησκεία, ὅπως αὕτη ἐρμηνεύεται καὶ διαφυλάττεται ἐν τῇ ἡμετέρᾳ Ὁρθοδόξῳ Ἐκκλησίᾳ, εἶναι ἡ μόνη ἀληθής, διότι αὕτη μόνη διδάσκει τὸν ἄνθρωπον ὀρθῶς νὰ γνωρίζῃ καὶ νὰ λατρεύῃ τὸν Θεόν.

Οἱ πρεσβεύοντες τὴν Χριστιανικὴν θρησκείαν, ἦτοι οἱ Χριστιανοί, διαιροῦνται εἰς Ὁρθοδόξους, εἰς Παπικούς, εἰς Διαμαρτυρομένους, εἰς Νεστοριανούς καὶ εἰς Μονοφυσίτας. Καὶ Ὁρθόδοξοι μὲν (120 ἑκατομ.) καλοῦνται οἱ ὀρθῶς δοξάζοντες περὶ τοῦ Θεοῦ. Παπικοὶ δὲ (240 ἑκατομ.) οἱ ἀναγνωρίζοντες ὡς ὀρατὸν ἀρχηγὸν τῆς Ἐκκλησίας τὸν Πάπαν, ἐν ᾧ κατὰ τὴν Ἀγίαν Γραφήν καὶ τὴν Ἱερὰν Παράδοσιν ὀρατὸς συγχρόνως καὶ ἀόρατος ἀρχηγὸς τῆς Ἐκκλησίας εἶναι ὁ Ἰησοῦς Χριστός. Διαμαρτυρούμενοι δὲ (180 ἑκατομ.), διότι διεμαρτυρήθησαν τῷ 1529 κατὰ τῆς ἀποφάσεως τοῦ συνεδρίου Γερμανῶν ἡγεμόνων περὶ μὴ ἐξαπλώσεως τῆς διδασκαλίας αὐτῶν εἰς ἄλλας χώρας. Νεστοριανοὶ δὲ (300 χιλιάδες) οἱ ὀπαδοὶ τοῦ Νεστορίου, ἐπισκόπου Κωνσταντινουπόλεως, ὁ ὁποῖος ἤκμασε κατὰ τὸν Ε' αἰῶνα καὶ ἐχώριζε τὰς δύο ἐν τῷ Χριστῷ φύσεις, τὴν θεῖαν δηλ. καὶ τὴν ἀνθρωπίνην. (1) Μονοφυσίται δὲ (10 ἑκατομ.) οἱ ὀπαδοὶ τοῦ Εὐτυχοῦς, ἀρχιεμανδρίτου ἐν Κωνσταντινουπόλει, ὁ ὁποῖος ἤκμασε κατὰ τὸν αὐτὸν αἰῶνα καὶ ἐδίδασκεν, ὅτι ἡ ἀνθρωπίνη ἐν τῷ Χριστῷ φύσις ἀπερροφήθη ὑπὸ τῆς θείας καὶ ὅτι ἐπομένως ὑπελείφθη ἐν τῷ Χριστῷ μία μόνη φύσις, δηλ. ἡ θεία. (2)

Οἱ μόνοι ἀληθεῖς Χριστιανοὶ εἶναι οἱ Ὁρθόδοξοι, διότι αὐτοὶ μόνοι διαφυλάττουσι σφάν καὶ ἀκεραίαν τὴν διδασκαλίαν τοῦ Σωτῆρος καὶ τῶν Ἀποστόλων· πάντες δὲ οἱ λοιποὶ πολλαχῶς ταύτην διέστρεψαν καὶ διεστρέβλωσαν. Ὀνομάζονται

---

(1) Οἱ Νεστοριανοὶ διασφύζονται ἐν τῇ Ἀσσυρίᾳ, Μεσοποταμίᾳ, Βαβυλωνίᾳ, Ἀραβίᾳ καὶ Ἰνδοστάν.

(2) Μονοφυσίται εἶναι οἱ Ἀρμένιοι, οἱ Ἰακωβίται (ἐν τῇ Μεσοποταμίᾳ καὶ Συρίᾳ), οἱ Κόπται (ἐν τῇ Αἰγύπτῳ) καὶ οἱ Ἀβυσσηνοί.

δὲ οἱ μὴ Ὁρθόδοξοι Χριστιανοὶ ἑτερόδοξοι καὶ διαιροῦνται εἰς αἵρετικούς καὶ εἰς σχισματικούς. Καὶ αἵρετικοὶ (1) μὲν καλοῦνται οἱ παραχαράσσοντες τὰ δόγματα· τοιοῦτοι δὲ εἶναι οἱ Παπικοί, οἱ Διαμαρτυρόμενοι, οἱ Νεστοριανοὶ καὶ οἱ Μονοφυσῖται. Σχισματικοὶ δὲ οἱ μὴ παραχαράσσοντες τὰ δόγματα, ἀλλὰ μὴ ὑποτασσόμενοι εἰς τὴν νόμιμον ἐκκλησιαστικὴν ἐξουσίαν· τοιοῦτοι δὲ εἶναι οἱ Βούλγαροι, οἱ ὅποιοι ἐναντίον τῶν κανόνων τῆς Ἐκκλησίας δὲν ὑποτάσσονται εἰς τὴν νόμιμον ἐκκλησιαστικὴν ἐξουσίαν, ἥτις δι' αὐτοὺς εἶναι τὸ Πατριαρχεῖον Κωνσταντινουπόλεως.

§ 4. Ἀποκάλυψις.

Ἀποκάλυψις καλεῖται ἡ ὑπὸ τοῦ Θεοῦ φανέρωσις εἰς τοὺς ἀνθρώπους ἑαυτοῦ καὶ τοῦ θελήματός αὐτοῦ. Διαιρεῖται δὲ ἡ ἀποκάλυψις εἰς φυσικὴν καὶ εἰς ὑπερφυσικὴν ἢ κυρίως ἀποκάλυψιν.

Φυσικὴ ἀποκάλυψις καλεῖται ἐκείνη, διὰ τῆς ὁποίας ὁ Θεὸς φανεροῦται εἰς τοὺς ἀνθρώπους ἐν μέρει καὶ ἀτελῶς ἐκ τοῦ κόσμου καὶ ἐκ τῆς συνειδήσεως αὐτῶν. Ἡ ὑπαρξίς τοῦ κόσμου καὶ ἡ τάξις καὶ ἡ σκοπιμότης, ἡ ὁποία παρατηρεῖται ἐν αὐτῷ, καταδεικνύουσιν, ὅτι ὑπάρχει Ὑψιστον Ὄν παντοδύναμον καὶ πάνσοφον, ὅπερ τὰ πάντα ἐποίησε καὶ τὰ πάντα συντηρεῖ καὶ διευθύνει πρὸς τὸν σκοπὸν, διὰ τὸν ὅποιον ἐπλάσθησαν. Τὸ Ὑψιστον δὲ τοῦτο Ὄν οὐδὲν ἄλλο εἶναι ἢ αὐτὸς ὁ Θεός (2). Ἀλλὰ καὶ ἡ συνείδησις ἡμῶν διακηρύττει τὴν ὑπαρξίν τοῦ Θεοῦ. Ὅταν πράττωμεν τὸ ἀγαθόν, αἰσθανόμεθα χαρὰν καὶ ἀγαλλίασιν, ἔταν δὲ

---

(1) Αἱ λέξεις αἵρεσις καὶ αἵρετικὸς παράγονται ἐκ τοῦ ῥήματος αἵρομαι καὶ ἐν τῇ ἐκκλησιαστικῇ γλώσσῃ σημαίνουν τὴν ἐσφαλμένην περὶ τὰ δόγματα γνώμην καὶ τὸν ἀκολουθοῦντα ἐσφαλμένην περὶ τὰ δόγματα γνώμην.

(2) «Τὰ ἀόρατα τοῦ Θεοῦ ἀπὸ κρίσεως κόσμου τοῖς ποιήμασι νοούμενα καθορᾶται, ἢ τε αἰδῖος αὐτοῦ δύναμις καὶ θεότης (Ῥωμ. α' 20).

πράττωμεν τὸ κακόν, αἰσθανόμεθα λύπην καὶ στενοχωρίαν· φωνὴ δὲ ἐσωτερικὴ διαβεβαιοῖ ἡμᾶς, ὅτι ὑπάρχει Ὑπέρτατον Ὄν ἅγιον καὶ δίκαιον, τὸ ὁποῖον ἀνταμείβει τὴν ἀρετὴν καὶ τιμωρεῖ τὴν κακίαν (1).

Ὑπερφυσικὴ ἢ κυρίως ἀποκάλυψις καλεῖται ἐκείνη, διὰ τῆς ὁποίας ὁ Θεὸς ἐφανερώθη εἰς τοὺς ἀνθρώπους πληρέστερον μὲν καὶ τελειότερον διὰ τῶν Πατριαρχῶν, τοῦ Μωϋσέως καὶ τῶν Προφητῶν, πληρέστατα δὲ καὶ τελειότατα διὰ τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ καὶ τῶν Ἀποστόλων. (2). Περιέχεται δὲ ἡ ὑπερφυσικὴ ἀποκάλυψις ἐν τῇ Ἁγίᾳ Γραφῇ καὶ ἐν τῇ Ἱερᾷ Παραδόσει.

+ § Β. Ἡ Ἁγία Γραφή.

Ἁγία Γραφή καλοῦνται τὰ βιβλία τὰ περιέχοντα τὴν ἔγγραφον ὑπερφυσικὴν ἀποκάλυψιν.

Ἡ Ἁγία Γραφή εἶναι θεόπνευστος, διότι οἱ συντάξαντες τὰ βιβλία αὐτῆς ἐνεπνεύοντο ὑπὸ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, τὸ ὁποῖον οὐ μόνον μετέδιδεν εἰς αὐτοὺς ὁρισμένας ἀληθείας, ἀλλὰ καὶ ὠδήγει κατὰ τὴν σύνταξιν προφυλάττον ἀπὸ πάσης πλάνης (3). Ἡ Ἁγία Γραφή διαιρεῖται εἰς Παλαιὰν Διαθήκην (Π. Δ.) καὶ εἰς Καινὴν Διαθήκην (Κ. Δ.) (4). Περιέχει δὲ ἡ μὲν Π. Δ. ὅσα ὁ Θεὸς ἀπε-

(1) Ῥωμ. β' 15.

(2) «Πολυμερῶς καὶ πολυτρόπως πάλαι ὁ Θεὸς λαλήσας τοῖς πατράσιν ἐν τοῖς Προφήταις, ἐπ' ἐσχάτων τῶν ἡμερῶν τούτων ἐλάλησεν ἡμῖν ἐν Υἱῷ» (Ἑβρ. α' 1).

(3) «Οὐ γὰρ θελήματι ἀνθρώπου ἠνέχθη ποτὲ προφητεία, ἀλλ' ὑπὸ Πνεύματος Ἁγίου φερόμενοι ἐλάλησαν οἱ ἅγιοι τοῦ Θεοῦ ἄνθρωποι» (Β' Πέτρ. α' 21).

(4) Διαθήκη καλεῖται ἡ συμφωνία μεταξὺ τοῦ Θεοῦ καὶ τῶν ἀνθρώπων, κατὰ τὴν ὁποίαν ὁ μὲν Θεὸς ὑπόσχεται σωτηρίαν εἰς τοὺς φυλάττοντας τὰς ἐντολὰς αὐτοῦ, οἱ δὲ ἄνθρωποι ὑπόσχονται νὰ τηρῶσι τὰς ἐντολὰς τοῦ Θεοῦ. (Ἐξόδ. κγ' 22. κδ' 3). Καὶ ἡ

κάλυψεν εἰς τοὺς Ἰσραηλίτας διὰ τῶν Πατριαρχῶν, τοῦ Μωϋσέως καὶ τῶν Προφητῶν· ἡ δὲ Κ. Δ. ὅσα ὁ Θεὸς ἀπεκάλυψεν εἰς πάντας τοὺς ἀνθρώπους διὰ τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ καὶ τῶν Ἀποστόλων.

Βιβλία τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης.

Τὰ βιβλία τῆς Π. Δ. εἶναι τεσσαράκοντα ἕξ· διαίρουται δὲ εἰς ἱστορικά, εἰς διδακτικά καὶ εἰς προφητικά.

Ἱστορικά βιβλία τῆς Π. Δ. εἶναι τὰ ἐξῆς εἴκοσι τρία· 1-5) ἡ **Πεντάτευχος**, ἥτοι τὰ πέντε βιβλία τοῦ Μωϋσέως, δηλ. ἡ Γένεσις, ἡ ὅποια διηγεῖται τὴν δημιουργίαν τοῦ κόσμου καὶ τὴν ἀρχαιοτάτην ἱστορίαν τοῦ ἀνθρωπίνου γένους καὶ τῶν πατριαρχῶν· ἡ Ἔξοδος, ἡ ὅποια περιγράφει τὴν ἔξοδον τῶν Ἰσραηλιτῶν ἐκ τῆς Αἰγύπτου καὶ περιέχει τὸν ἠθικὸν νόμον τοῦ Μωϋσέως· τὸ Λευϊτικόν, τὸ ὅποσον περιέχει τὸν τελετουργικὸν νόμον τοῦ Μωϋσέως, ἥτοι τὰς διατάξεις περὶ τῶν Λευϊτῶν, τῶν θυσιῶν καὶ τῶν ἑορτῶν· οἱ Ἀριθμοί, οἱ ὅποιοι περιγράφουσι τὴν πλάνην τῶν Ἰσραηλιτῶν εἰς τὴν ἔρημον καὶ τὴν ἀρίθμησιν αὐτῶν· τὸ Δευτερονόμιον, τὸ ὅποσον ἀναπτύσσει τὸν μωσαϊκὸν νόμον· 6) τὸ βιβλίον τοῦ **Ἰησοῦ τοῦ Ναυῆ**, τὸ ὅποσον διηγεῖται τὴν κατάκτησιν τῆς Παλαιστίνης· ὑπὸ τῶν Ἰσραηλιτῶν, οἱ ὅποιοι ὠδηγοῦντο ὑπὸ τοῦ Ἰησοῦ τοῦ Ναυῆ, καὶ τὴν διανομὴν αὐτῆς εἰς τὰς δώδεκα φυλάς· 7) τὸ βιβλίον τῶν **Κριτῶν**, τὸ ὅποσον περιέχει τὴν ἱστορίαν τῶν Ἰσραηλιτῶν κατὰ τὴν ἐποχὴν τῶν Κριτῶν· 8) τὸ βιβλίον τῆς **Ῥούθ**, τὸ ὅποσον περιέχει τὴν ἱστορίαν τῆς Μωαβίτιδος Ῥούθ, προμήτορος τοῦ Δαυὶδ· 9—12) τὰ τέσσαρα βιβλία τῶν **Βασιλειῶν**, τὰ ὅποια περιέχουσι τὴν ἱστορίαν τῶν Ἰσραηλιτῶν ἀπὸ τοῦ Σαμουὴλ μέχρι τῆς βαβυλωνίου αἰχμαλωσίας·

μὲν Π. Δ. εἶναι ἡ παλαιὰ συμφωνία, ἡ ὅποια ἐγινε μεταξὺ τοῦ Θεοῦ καὶ τῶν Ἰσραηλιτῶν, ἡ δὲ Κ. Δ. εἶναι ἡ νέα συμφωνία, ἡ ὅποια ἐγινε μεταξὺ τοῦ Θεοῦ καὶ πάντων τῶν ἀνθρώπων.

13-14) τὰ δύο βιβλία τῶν **Παραλειπομένων**, τὰ ὁποῖα συμπληρῶνουν τὰς ἱστορικὰς εἰδήσεις τῶν βιβλίων τῶν Βασιλειῶν· 15-16) τὰ δύο βιβλία τοῦ **Ἑσδρα**, τὰ ὁποῖα διηγούνται τὴν ἐπιστροφὴν τῶν Ἰουδαίων ἐκ τῆς βαβυλωνίου αἰχμαλωσίας ὑπὸ τὴν ὀδηγίαν τοῦ Ζοροβάβελ, τοῦ Ἰησοῦ καὶ τοῦ Ἑσδρα· 17) τὸ βιβλίον τοῦ **Νεεμίου**, τὸ ὁποῖον διηγεῖται τὴν ἐπιστροφὴν τοῦ Νεεμίου ἐκ τῆς βαβυλωνίου αἰχμαλωσίας· 18) τὸ βιβλίον τοῦ **Τωβίτ**, τὸ ὁποῖον περιέχει τὴν ἱστορίαν τοῦ Τωβίτ καὶ τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ Τωβίου, οἱ ὅποιοι ἔζων αἰχμάλωτοι εἰς τὴν πρωτεύουσαν τῆς Ἀσσυρίας Νινευτ· 19) τὸ βιβλίον τῆς **Ἰουδίθ**, τὸ ὁποῖον διηγεῖται τὸν ἥρωϊσμόν τῆς Ἰουδίθ, ἡ ὁποία ἀπηλευθέρωσε τὴν πατρίδα αὐτῆς Βετυλοῦαν φονεύσασα τὸν Ὀλοφέρνην, στρατηγὸν τοῦ βασιλέως τῶν Βαβυλωνίων Ναβουχοδονόσορ· 20) τὸ βιβλίον τῆς **Ἑσθήρ**, τὸ ὁποῖον περιγράφει τὴν ὑπὸ τῆς Ἰουδαίας Ἑσθήρ σωτηρίαν τῶν ἐν τῷ περσικῷ κράτει ὁμοφύλων αὐτῆς· 21-23) τὰ τρία βιβλία τῶν **Μακκαβαίων**, τὰ ὁποῖα περιγράφουσι τοὺς ἥρωϊκοὺς ἀγῶνας τῶν Μακκαβαίων πρὸς ἀπελευθέρωσιν τῆς Παλαιστίνης ἀπὸ τῶν Σελευκιδῶν καὶ τοὺς διωγμούς, τοὺς ὁποίους ὑπέστησαν οἱ ἐν τῇ Αἰγύπτῳ Ἰουδαῖοι ὑπὸ Πτολεμαίου τοῦ Φιλοπάτορος.

Διδακτικὰ βιβλία τῆς Π. Δ. εἶναι τὰ ἀκόλουθα ἐπτά· 1) τὸ βιβλίον τοῦ **Ἰώβ**, τὸ ὁποῖον διηγεῖται τὴν ἱστορίαν τοῦ εὐσεβοῦς καὶ ἐναρέτου Ἰώβ· 2) τὸ βιβλίον τῶν **Ψαλμῶν**, τὸ ὁποῖον περιέχει ἑκατὸν πενήκοντα ὕμνους πρὸς τὸν Θεόν, οἱ ὅποιοι ἐποιήθησαν ὑπὸ τοῦ Δαυὶδ καὶ ἄλλων ψαλμῶδων· 3) τὸ βιβλίον τῶν **Παροιμιῶν Σολομῶντος**, τὸ ὁποῖον εἶναι συλλογὴ ἠθικῶν γνωμικῶν· 4) τὸ βιβλίον τοῦ **Ἐκκλησιαστοῦ**, τὸ ὁποῖον καταδεικνύει τὴν ματαιότητα τῶν ἀνθρωπίνων πραγμάτων· 5) τὸ βιβλίον τοῦ **Ἄσματος τῶν ἁσμάτων**, τὸ ὁποῖον περιγράφει τὴν ἀγάπην τοῦ Θεοῦ πρὸς τὸν Ἰσραηλιτικὸν λαὸν ὑπὸ τὸν τύπον τῆς ἀγάπης νυμφίου πρὸς νύμφην· 6) τὸ βιβλίον τῆς **Σοφίας Σολομῶντος**, τὸ ὁποῖον περιέχει ἐγκώμιον τῆς σοφίας· 7) τὸ βιβλίον τῆς **Σοφίας Σειράχ**, τὸ ὁποῖον περιέχει ἐγκώμιον τῆς σοφίας καὶ πλείστας ἠθικὰς συμβουλὰς.

Προφητικά βιβλία τῆς Π. Δ.

Οἱ προφῆται ἦσαν θεόπνευστοι ἄνδρες, οἱ ὅποιοι κατέκρινον αὐστηρῶς τοὺς βασιλεῖς, τοὺς ἱερεῖς καὶ τὸν λαὸν διὰ τὴν ἀσεβείαν καὶ τὴν διαφθορὰν καὶ προεφήτευσαν, ὅτι θὰ ἔλθῃ ὁ Μεσσίας, ὁ ὅποιος θὰ σώσῃ τὸν κόσμον ἐκ τῆς πολυθεΐας καὶ τῆς ἁμαρτίας. Οἱ προφῆται οἱ καταλιπόντες βιβλία εἶναι δέκα ἕξ, διαιροῦνται δὲ εἰς **μεΐζονας** καὶ εἰς **ἐλάσσονας**. Καὶ μεΐζονες μὲν ὀνομάζονται οἱ γράφαντες μεγαλείτερα συγγράμματα, καὶ εἶναι τέσσαρες, οἱ ἐξῆς· Ἡσαΐας, Ἰερεμίας, Ἰεζεκιὴλ καὶ Δανιὴλ· ἐλάσσονες δὲ ὀνομάζονται, οἱ γράφαντες μικρότερα συγγράμματα, καὶ εἶναι δώδεκα (δωδεκαπρόφητον), οἱ ἀκόλουθοι· Ὡσιέ, Ἀμώς, Μιχαίας, Ἰωήλ, Ὁβδιού, Ἰωνᾶς, Ν αούμ, Ἀββακούμ, Σοφονίας, Ἀγγαῖος, Ζαχαρίας καὶ Μαλαχίας.

Σημ. Τῶν βιβλίων τῆς Π. Δ. πάντα μὲν τὰ λοιπὰ καλοῦνται **κανονικά**, τὰ ἐξῆς δὲ ὀκτώ, τὸ πρῶτον τοῦ Ἑσδρα, τὸ τοῦ Τωδίτ, τὸ τῆς Ἰουδίθ, τὸ τῆς Σοφίας Σολομώντος, τὸ τῆς Σοφίας Σειράχ καὶ τὰ τρία τῶν Μακκαβαίων καλοῦνται **ἀναγινωσκόμενα**, συνιστᾶται δὲ ἡ ἀνάγνωσις αὐτῶν μάλιστα εἰς τοὺς κατηχουμένους τὸν λόγον τῆς εὐσεβείας.

Πάντα τὰ βιβλία τῆς Π. Δ. ἐγράφησαν ἑβραϊκῶς, πλὴν τοῦ βιβλίου τοῦ Τωδίτ καὶ τῆς Ἰουδίθ, τὰ ὅποια ἐγράφησαν ἀραμαϊστί (1), καὶ τοῦ δευτέρου καὶ τρίτου βιβλίου τῶν Μακκαβαίων, τὰ ὅποια ἐγράφησαν ἑλληνιστί. Μετεφράσθησαν δὲ εἰς τὴν ἑλληνικὴν γλῶσσαν ἐν Ἀλεξανδρείᾳ ὑπὸ ἑλληνιστῶν Ἰουδαίων. Ἡ μετάφρασις δὲ αὕτη ὀνομάζεται **μετάφρασις τῶν Ο'** (ἑβδομήκοντα, διότι κατὰ τὴν παράδοσιν ἐγένεν ὑπὸ ἑβδομήκοντα δύο ἀνδρῶν ἢ, διὰ τὴν μεταχειρισθῶμεν στρογγύλον ἀριθμὸν, ὑπὸ ἑβδομήκοντα).

---

(1) Ἀραμαϊκὴ γλῶσσα καλεῖται ἡ γλῶσσα. ἡ ὅποια ὠμιλεῖτο κατὰ τοὺς παλαιοὺς χρόνους εἰς τὴν Ἀραμαϊαν, δηλ. τὴν Συρίαν καὶ Μεσοποταμίαν. Τὴν γλῶσσαν δὲ ταύτην παρέλαβον βαθμηδὸν καὶ οἱ Ἑβραῖοι μετὰ τὴν βαβυλωνίαν αἰχμαλωσίαν (588 π. Χ.).

Βιβλία τῆς Κ. Δ.

Τὰ βιβλία τῆς Κ. Δ. εἶναι εἴκοσιν ἐπτὰ· διαιροῦνται δὲ εἰς ἱστορικά, εἰς διδακτικά καὶ εἰς προφητικόν.

Ἱστορικά βιβλία τῆς Κ. Δ. εἶναι τὰ ἐξῆς πέντε· 1—4) τὰ **τέσσαρα Εὐαγγέλια**, ἦτοι τὸ κατὰ Ματθαῖον, τὸ κατὰ Μᾶρκον, τὸ κατὰ Λουκᾶν καὶ τὸ κατὰ Ἰωάννην, τὰ ὅποια περιέχουσι τὸν βίον καὶ τὴν διδασκαλίαν τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ· 5) αἱ **Πράξεις τῶν Ἀποστόλων**, αἱ ὅποια διηγοῦνται τὴν ἐνέργειαν τῶν Ἀποστόλων ὑπὲρ τοῦ κηρύγματος τοῦ Εὐαγγελίου.

Διδακτικά βιβλία τῆς Κ. Δ. εἶναι τὰ ἐπόμενα εἴκοσιν ἕν· 1—14) αἱ **δεκατέσσαρες ἐπιστολαὶ τοῦ Παύλου**, ἦτοι ἡ πρὸς Ῥωμαίους, αἱ δύο πρὸς Κορινθίους, ἡ πρὸς Γαλάτας, ἡ πρὸς Ἐφεσίους, ἡ πρὸς Φιλιπησίους, ἡ πρὸς Κολοσσαεῖς, αἱ δύο πρὸς Θεσσαλονικεῖς, αἱ δύο πρὸς Τιμόθεον, ἡ πρὸς Τίτον, ἡ πρὸς Φιλήμονα καὶ ἡ πρὸς Ἑβραίους· 15—21) αἱ **ἐπτὰ καθολικαὶ ἐπιστολαὶ** (1), ἦτοι ἡ τοῦ Ἰακώβου, αἱ δύο τοῦ Πέτρου, αἱ τρεῖς τοῦ Ἰωάννου καὶ ἡ τοῦ Ἰούδα.

Προφητικὸν βιβλίον τῆς Κ. Δ. εἶναι ἕν μόνον, ἡ **Ἀποκάλυψις τοῦ Ἰωάννου**, ἡ ὅποια περιγράφει τὴν πάλην τοῦ Εὐαγγελίου κατὰ τοῦ Ἰουδαϊσμοῦ καὶ τοῦ Ἑθνισμοῦ καὶ τὸν θρίαμβον τοῦ Χριστιανισμοῦ.

Πάντα τὰ βιβλία τῆς Κ. Δ. ἐγράφησαν ἑλληνιστί, πλὴν τοῦ κατὰ Ματθαῖον Εὐαγγελίου, τὸ ὅποιον γραφὲν ἄραμαίσι τῷ 64 μ. Χ., μετεφράσθη ἑλληνιστὶ τῷ 67 μ. Χ.

§ 6. Ἡ Ἱερὰ Παράδοσις.

Ἱερὰ Παράδοσις καλοῦνται αἱ ἐξ ὑπερφυσικῆς ἀποκαλύψεως ἀλήθειαι, τὰς ὅποιας οἱ Ἀπόστολοι ἐκήρυξαν μὲν, ἀλλὰ δὲν ἔγρα-

---

(1) Οὕτω καλοῦνται αὐταί, διότι αἱ πλείσται αὐτῶν δὲν ἀπευθύνονται πρὸς ὠρισμένας Ἐκκλησίας ἢ πρὸς ὠρισμένα πρόσωπα, ὡς αἱ τοῦ Παύλου, ἀλλὰ πρὸς πάσας ἢ πρὸς πολλὰς ἐκκλησίας.

φαν (1). Ἡ Ἱερὰ Παράδοσις διατηρεῖται σφά καὶ ἀκεραία ἐν τῇ ἡμετέρᾳ Ὁρθοδόξῳ Ἐκκλησίᾳ, συμπληροῖ δὲ καὶ ἐρμηνεύει τὴν Ἁγίαν Γραφήν, ἣ ὅποια πολλαχοῦ εἶναι λίαν σκοτεινὴ καὶ δυσνόητος. Ἄνευ τῆς Ἱερᾶς Παραδόσεως δὲν δυνάμεθα μῆτε τὴν Ἁγίαν Γραφήν ὀρθῶς νὰ κατανοήσωμεν μῆτε τὰ μυστήρια καὶ τὰς ἱεροτελεστιὰς κανονικῶς νὰ ἐκτελέσωμεν (2). Ἡ Ἱερὰ Παράδοσις περιέχεται εἰς τοὺς Ἀποστολικοὺς κανόνας, εἰς τὰς ἀποφάσεις τῶν Οἰκουμενικῶν Συνόδων, εἰς ἐκείνας τὰς ἀποφάσεις τῶν Τοπικῶν Συνόδων, αἱ ὅποια ἐπεκυρώθησαν ὑπὸ Οἰκουμενικῶν Συνόδων ἢ συμφωνοῦσι πρὸς τὴν Ἁγίαν Γραφήν καὶ τὰς Οἰκουμενικὰς Συνόδους, καὶ εἰς ἐκείνην τὴν διδασκαλίαν τῶν Πατέρων, ἣ ὅποια ἐπίσης ἐπεκυρώθη ὑπὸ Οἰκουμενικῶν Συνόδων ἢ συμφωνεῖ πρὸς τὴν Ἁγίαν Γραφήν καὶ τὰς Οἰκουμενικὰς Συνόδους (3).†

---

(1) «Ἔστι δὲ καὶ ἄλλα πολλά, ὅσα ἐποίησεν ὁ Ἰησοῦς, ἅτινα, ἐὰν γράφηται καθ' ἓν, οὐδὲ αὐτὸν αἶμαι τὸν κόσμον χωρῆσαι τὰ γραφόμενα βιβλία» (Ἰωάν. κα' 25).

(2) Οἱ Διαμαρτυρόμενοι ἀπορρίπτουσι τὴν Ἱερὰν Παράδοσιν.

(3) Ἐκ τῆς Ἱερᾶς Παραδόσεως κατέχει ἡ ἡμετέρα Ὁρθόδοξος Ἐκκλησία καὶ τινὰ ἔθιμα, οἷον τὸν ἐγκαινισμὸν τῶν ναῶν, τὴν κόσμησιν αὐτῶν δι' εἰκόνων καὶ τὴν ἐν αὐτοῖς λυχναφίαν, τὴν προσφορὰν θυμιάματος, τὴν ὑπὸ τῶν ἱερέων περιβολὴν ἰδιαιτέρας ἐνδυμασίας, τὸν ἀγιασμὸν τοῦ ὕδατος καὶ τοῦ μύρου, τὸν τρόπον τῆς τελείσεως τῶν μυστηρίων καὶ ἱεροτελεστιῶν, τὴν τέλεσιν μνημοσύνων, τὸ νὰ σηκαινώμεθα διὰ τοῦ τύπου τοῦ σταυροῦ, τὸ νὰ στρεφώμεθα πρὸς ἀνατολὰς κατὰ τὴν προσευχὴν καὶ ἄλλα.

ΜΕΡΟΣ Α'

ΔΟΓΜΑΤΙΚΟΝ

502
† Αἱ δογματικαὶ ἀλήθειαι τῆς Ὀρθοδόξου Χριστιανικῆς θρησκείας περιέχονται συντόμως ἐν τῷ Συμβόλῳ (1) τῆς πίστεως, τὸ ὅποιον ἀποτελεῖται ἐκ τῶν ἐξῆς δώδεκα ἄρθρων.

1 Ἄρθρον α') Πιστεύω εἰς ἕνα Θεὸν Πατέρα, παντοκράτορα, ποιητὴν οὐρανοῦ καὶ γῆς, ὁρατῶν τε πάντων καὶ ἀορατῶν.

2 Ἄρθρον β') Καὶ εἰς ἕνα Κύριον Ἰησοῦν Χριστόν, τὸν Υἱὸν τοῦ Θεοῦ, τὸν μονογενῆ, τὸν ἐκ τοῦ Πατρὸς γεννηθέντα πρὸ πάντων τῶν αἰώνων, φῶς ἐκ φωτός, Θεὸν ἀληθινὸν ἐκ Θεοῦ ἀληθινοῦ, γεννηθέντα οὐ ποιηθέντα, ὁμοούσιον τῷ Πατρί, δι' οὗ τὰ πάντα ἐγένετο.

3 Ἄρθρον γ') Τὸν δι' ἡμᾶς τοὺς ἀνθρώπους καὶ διὰ τὴν ἡμετέραν σωτηρίαν κατελθόντα ἐκ τῶν οὐρανῶν καὶ σαρκωθέντα ἐκ Πνεύματος Ἁγίου καὶ Μαρίας τῆς παρθένου καὶ ἐνανθρωπήσαντα.

4 Ἄρθρον δ') Σταυρωθέντα τε ὑπὲρ ἡμῶν ἐπὶ Ποντίου Πιλάτου καὶ παθόντα καὶ ταφέντα.

5 Ἄρθρον ε') Καὶ ἀναστάντα τῇ τρίτῃ ἡμέρᾳ κατὰ τὰς Γραφάς.

6 Ἄρθρον ς') Καὶ ἀνελθόντα εἰς τοὺς οὐρανοὺς καὶ καθεζόμενον ἐκ δεξιῶν τοῦ Πατρὸς.

---

(1) Ἡ λέξις Σύμβολον παράγεται ἐκ τοῦ ῥήματος συμβάλλομαι (=συντίθεμαι, συμφωνῶ) καὶ σημαίνει: τὸ σύνθημα, διὰ τοῦ ὁποίου διακρίνονται οἱ Ὀρθόδοξοι Χριστιανοὶ ἀπὸ τῶν ἑτεροδόξων.

4 ἄρθρον ζ΄) Καὶ πάλιν ἐρχόμενον μετὰ δόξης κρῖναι ζῶντας καὶ νεκρούς, οὗ τῆς βασιλείας οὐκ ἔσται τέλος.

5 ἄρθρον η΄) Καὶ εἰς τὸ Πνεῦμα τὸ Ἅγιον, τὸ κύριον, τὸ ζωοποιόν, τὸ ἐκ τοῦ Πατρὸς ἐκπορευόμενον, τὸ σὺν Πατρὶ καὶ Υἱῷ συμπροσκυνούμενον καὶ συνδοξαζόμενον, τὸ λαλῆσαν διὰ τῶν Προφητῶν.

6 ἄρθρον θ΄) Εἰς μίαν, ἁγίαν, καθολικὴν καὶ Ἀποστολικὴν Ἐκκλησίαν.

7 ἄρθρον ι΄) Ὁμολογῶ ἐν βάπτισμα εἰς ἄφεσιν ἁμαρτιῶν.

8 ἄρθρον ια΄) Προσδοκῶ ἀνάστασιν νεκρῶν.

9 ἄρθρον ιβ΄) Καὶ ζωὴν τοῦ μέλλοντος αἰῶνος.

Τὸ Σύμβολον τῆς πίστεως πραγματεύεται Α΄) περὶ τοῦ Θεοῦ, τῆς δημιουργίας τοῦ κόσμου, τῆς πτώσεως τοῦ ἀνθρώπου καὶ τῆς συντηρήσεως καὶ κυβερνήσεως τοῦ κόσμου (ἄρθρον α΄). Β΄) περὶ τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ καὶ τῆς δι' αὐτοῦ σωτηρίας τοῦ ἀνθρώπου (ἄρθρον β΄—ζ΄). Γ΄) περὶ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος καὶ τῆς δι' αὐτοῦ ἀναγεννήσεως τοῦ ἀνθρώπου (ἄρθρον η΄). Δ΄) περὶ τῆς Ἐκκλησίας καὶ τῶν μέσων, διὰ τῶν ὁποίων αὕτη ἐνεργεῖ τὸν ἁγιασμὸν τῶν πιστῶν (ἄρθρον θ΄ καὶ ι΄). Ε΄) περὶ τῆς μελλούσης ζωῆς (ἄρθρον ια΄ καὶ ιβ΄).

Τοῦ Συμβόλου τῆς πίστεως τὰ μὲν ἑπτὰ πρῶτα ἄρθρα συνετάχθησαν ὑπὸ τῆς Α΄ Οἰκουμενικῆς Συνόδου, τὰ δὲ πέντε τελευταῖα ὑπὸ τῆς Β΄.

Καὶ ἡ μὲν Α΄ Οἰκουμενικὴ Σύνοδος ἐγένετο ἐν Νικαίᾳ τῆς Βιθυνίας τῇ 325 ἐπὶ Κωνσταντίνου τοῦ Μεγάλου κατὰ τοῦ Ἀρείου, πρεσβυτέρου ἐν Ἀλεξανδρείᾳ, ὁ ὁποῖος ἠρνεῖτο τὴν θεότητα τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ· ἡ δὲ Β΄ ἐν Κωνσταντινουπόλει τῇ 381 ἐπὶ Θεοδοσίου τοῦ Μεγάλου κατὰ τοῦ Μακεδονίου, Πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως, ὁ ὁποῖος ἠρνεῖτο τὴν θεότητα τοῦ Ἁγίου Πνεύματος.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Α΄.

ΠΕΡΙ ΤΟΥ ΘΕΟΥ, ΤΗΣ ΔΗΜΙΟΥΡΓΙΑΣ ΤΟΥ ΚΟΣΜΟΥ, ΤΗΣ
ΠΤΩΣΕΩΣ ΤΟΥ ΑΝΘΡΩΠΟΥ ΚΑΙ ΤΗΣ ΣΥΝΤΗΡΗΣΕΩΣ
ΚΑΙ ΚΥΒΕΡΝΗΣΕΩΣ ΤΟΥ ΚΟΣΜΟΥ.

Ἄρθρον α΄ τοῦ Συμβόλου τῆς πίστεως.

Πιστεύω εἰς ἕνα Θεὸν Πατέρα, παντοκράτορα, ποιητὴν οὐ-
ρανοῦ καὶ γῆς, ὁρατῶν τε πάντων καὶ ἀορατῶν.

§ 7. Οὐσία καὶ ιδιότητες τοῦ Θεοῦ.

Ὁ Θεὸς εἶναι ἀπόλυτον πνεῦμα (1), ἥτοι ἀπόλυτον ὄν, ἔχον
ἀπόλυτον νοῦν καὶ ἀπόλυτον θέλησιν.

Ὡς ἀπόλυτον πνεῦμα ὁ Θεὸς εἶναι:

α΄) πανταχοῦ παρὼν (2). Διὰ τοῦτο δὲ εἶναι καὶ ἄπειρος (3)
δηλ. δὲν ἔχει πέρας.

(1) «Πνεῦμα ὁ Θεός» (Ἰωάν. δ΄ 24). Ἡ Ἁγία Γραφή, ἀποδί-
δουσα εἰς τὸν Θεὸν ὀφθαλμούς, χεῖρας κ.τ.λ., παριστᾷ διὰ τούτων
μεταφορικῶς τὰς διαφορὰς αὐτοῦ ἰδιότητας, οἷον διὰ τῶν ὀφθαλ-
μῶν τὴν παγγνωσίαν, διὰ τῶν χειρῶν τὴν παντοδυναμίαν.

(2) «Ποῦ πορευθῶ ἀπὸ τοῦ πνεύματός σου καὶ ἀπὸ τοῦ
προσώπου σου ποῦ φύγω; Ἐὰν ἀναβῶ εἰς τὸν οὐρανόν, σὺ ἐκεῖ εἶ-
ἴαν καταβῶ εἰς τὸν ἄδην, πάρει. Ἐὰν ἀναλάβω τὰς πτέρυγάς μου
κατ' ὄρθρον καὶ κατασκηνώσω εἰς τὰ ἔσχατα τῆς θαλάσσης, καὶ
γὰρ ἐκεῖ ἡ χεὶρ σου ὁδηγήσει με καὶ καθέξει με ἡ δεξιὰ σου»
(Ψαλμ. ρλγ' 7-10). Ἡ Ἁγία Γραφή λέγουσα, ὅτι ὁ Θεὸς κατοί-
κει ἐξαιρέτως ἐν τῷ οὐρανῷ καὶ τισι τόποις τῆς γῆς, ἐννοεῖ, ὅτι ἐν
τοῖς τόποις τούτοις ἐκδηλοῦται σαφέστερον ἢ ἐνέργεια καὶ ἡ χά-
ρις αὐτοῦ.

(3) Γ' Βασιλ. η' 27.

β') αἰώνιος (1), δηλ. δὲν ἔχει ἀρχὴν οὐδὲ τέλος. Διὰ τοῦτο δὲ εἶναι καὶ ἀναλλοίωτος (2), δηλ. μένει πάντοτε ὁ αὐτός.

γ') παντοδύναμος (3), τούτεστι δύναται γὰ πρᾶττη πᾶν εἶ, τι θέλει, πλὴν τοῦ κακοῦ, τὸ ὅποσον δὲν θέλει.

δ') παντογνώστης (4), τούτεστι γινώσκει: ἀκριβέστατα πάντα τὰ τοῦ παρελθόντος, τοῦ παρόντος καὶ τοῦ μέλλοντος.

ε') πάνσοφος (5), τούτεστι γινώσκει τὰ ἄριστα μέσα καὶ δι' αὐτῶν διευθετεῖ τὰ πάντα οὕτως, ὥστε νὰ ἀνταποκρίνωνται ἐντελῶς εἰς τοὺς σκοποὺς τῆς ἀγιότητος καὶ ἀγαθότητος αὐτοῦ.

ς') πανάγιος (6), τούτεστιν ἀγαπᾷ καὶ θέλει μόνον τὸ ἀγαθόν, μισεῖ δὲ καὶ βδελύσσεται τὸ κακόν.

ζ') δίκαιος (7), τούτεστιν ἀνταμείβει τὸ ἀγαθὸν καὶ τιμωρεῖ τὸ κακόν εἴτε ἐν τῷ παρόντι κόσμῳ εἴτε ἐν τῷ μέλλοντι.

η') πανάγαθος (8), τούτεστι πλήρης εὐνοίας πρὸς τοὺς ἀνθρώπους, πλήρης ἀγάπης πρὸς αὐτοὺς (9), μακρόθυμος πρὸς

---

(1) «Πρὸ τοῦ ὄρη γενηθῆναι καὶ πλασθῆναι τὴν γῆν καὶ τὴν οἰκουμένην, καὶ ἀπὸ τοῦ αἰῶνος καὶ ἕως τοῦ αἰῶνος σὺ εἶ» (Ψαλμ. πθ' 2).

(2) Ἰακώβ. α' 17. Ἡ Ἁγία Γραφή λέγουσα, ὅτι ὁ Θεὸς διανοήθη ἢ ἐνεθυμήθη ἢ μετεμελήθη ἢ ὠργίσθη κ.τ.λ., ἐκφράζει εἰκονικῶς τὴν ἐξῆς ἀλήθειαν· ἐπειδὴ εἰ ἄνθρωποι διὰ τῶν ἁμαρτιῶν αὐτῶν μετέβαλον τὴν πρὸς τὸν Θεὸν σχέσιν, ὤφειλεν ὁ Θεός, ὡς ἀναλλοίωτος, νὰ προσενεχθῇ ἤδη πρὸς αὐτοὺς κατὰ τρόπον διάφορον ἢ πρότερον.

(3) Λουκ. α' 37.

(4) Α' Ἰωάν. γ' 20.

(5) «Ὡς ἐμεγαλύνθη τὰ ἔργα σου, Κύριε· πάντα ἐν σοφίᾳ ἐποίησας» (Ψαλμ. ργ' 24).

(6) Λευϊτ. ιθ' 2.

(7) «Ὁ Θεὸς ἀποδώσει ἐκάστῳ κατὰ τὰ ἔργα αὐτοῦ. Οὐ γάρ ἐστι προσωποληψία παρὰ τῷ Θεῷ» (Ῥωμ. β' 6, 11).

(8) «Οὐδεὶς ἀγαθός, εἰμὴ εἰς ὁ Θεός» (Λουκ. ιη' 19).

(9) «Ὁ Θεὸς ἀγάπη ἐστίν» (Α' Ἰωάν. δ' 8).

τοὺς ἀμαρτάνοντας καὶ οἰκτίρμων πρὸς τοὺς μετανοοῦντας (1).

θ') ἀληθινός (2), τουτέστι ἀποκαλύπτει μόνον τὴν ἀλήθειαν, καὶ πιστός (3) τουτέστιν ἐκτελεῖ τὰς ὑποσχέσεις αὐτοῦ καὶ τὰς ἀπειλάς.

§ 8. Ἡ Ἁγία Τριάς.

Ὁ Θεὸς εἶναι εἷς κατ' οὐσίαν, ἀλλὰ τρισυπόστατος. Ἐν τῷ ἐνὶ δηλ. κατ' οὐσίαν Θεῷ διακρίνονται τρία πρόσωπα ἢ τρεῖς ὑποστάσεις, ὁ Πατήρ, ὁ Υἱὸς καὶ τὸ Ἅγιον Πνεῦμα.

Τὸ τρισυπόστατον τῆς Θεότητος μαρτυρεῖται καὶ ὑπὸ τῆς Π. Δ. καὶ ὑπὸ τῆς Κ. Δ. Καὶ ἡ μὲν Π. Δ. ἔχουσα ὑπ' ὄψει τὴν κλίσιν τῶν Ἑβραίων εἰς τὸν πολυθεϊσμόν, ὑποδηλοῖ μόνον τὸ μυστήριον τῆς Ἁγίας Τριάδος. Τοιοιούτρόπως ἀναφέρει, ὅτι ὁ Θεὸς πρὸ τῆς πλάσεως τοῦ ἀνθρώπου λέγει τὰ ἐξῆς: »Ποιήσωμεν ἄνθρωπον κατ' εἰκόνα ἡμετέραν καὶ καθ' ὁμοίωσιν» (Γεν. α' 26), μετὰ δὲ τὴν πτώσιν τοῦ ἀνθρώπου λέγει τὰ ἐξῆς: «Ἰδοὺ Ἄδὰμ γέγονεν ὡς εἰς ἐξ ἡμῶν, γινώσκων καλὸν καὶ πονηρόν» (Γεν. γ' 22), κατὰ δὲ τὴν ἐν Βαβυλῶνι γοποίαν λέγει τὰ ἐπόμενα: «Δεῦτε καὶ καταβάντες συγγέωμεν αὐτῶν ἐκεῖ τὴν γλῶσσαν» (Γεν. ια' 7)· οἱ δὲ Ἄγγελοι κρᾶζουσιν: «Ἅγιος (ὁ Πατήρ), ὁ ὁ Υἱός), ἅγιος (τὸ Ἅγιον Πνεῦμα) Κύριος Σαβαώθ» (4) (Ἡ 3). Ἡ δὲ Κ. Δ. σαφῶς καὶ ῥητῶς ἀποκαλύπτει τὸ τρισυπόστατον τῆς Θεότητος. Τοιοιούτρόπως ὁ μὲν Σωτὴρ, πέμπων τοὺς μαθητὰς αὐτοῦ εἰς τὸ κήρυγμα, διατάσσει τὰ ἐξῆς: «Πορευθέντες μαθητεύσατε πάντα τὰ ἔθνη βαπτίζοντες

(1) «Οἰκτίρμων καὶ ἐλεήμων ὁ Κύριος, μακρόθυμος καὶ πολυέλεος» (Ψαλμ. ρβ' 8).

(2) Ἑβρ. ς' 18.

(3) Ματθ. κδ' 35.

(4) Ἡ λέξις Σαβαώθ εἶναι ἐβραϊκὴ καὶ σημαίνει στρατιάς, ἡ δὲ φράσις Κύριος Σαβαώθ σημαίνει, ὅτι ὁ Θεὸς εἶναι κύριος ἀπάντων τῶν ὄντων τοῦ οὐρανοῦ καὶ τῆς γῆς.

αὐτοὺς εἰς τὸ ὄνομα τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος» (Ματθ. κη' 19)· ὁ δὲ Ματθαῖος μαρτυρεῖ ὅτι· «Βαπτισθεὶς ὁ Ἰησοῦς ἀνέβη εὐθὺς ἀπὸ τοῦ ὕδατος· καὶ ἰδοὺ ἀνεψύχθησαν αὐτῷ οἱ οὐρανοί, καὶ εἶδε τὸ Πνεῦμα τοῦ Θεοῦ καταβαίνον ὡσεὶ περιστερὰν καὶ ἐρχόμενον ἐπ' αὐτόν. Καὶ ἰδοὺ φωνὴ ἐκ τῶν οὐρανῶν λέγουσα· «Οὗτός ἐστιν ὁ Υἱός μου ὁ ἀγαπητός, ἐν ᾧ ἠδδόκησα» (1), (Ματθ. γ' 16, 17)· ὁ δὲ Ἰωάννης λέγει· «Τρεῖς εἰσιν οἱ μαρτυροῦντες ἐν τῷ οὐρανῷ, ὁ Πατὴρ, ὁ Λόγος καὶ τὸ Ἅγιον Πνεῦμα· καὶ οὗτοι οἱ τρεῖς ἓν εἰσιν» (Α' Ἰωάν. ε' 7). Ὁ Πατὴρ εἶναι Θεός (2), ἀλλὰ καὶ ὁ Υἱὸς εἶναι Θεός (3) καὶ τὸ Ἅγιον Πνεῦμα εἶναι Θεός (4)· δὲν εἶναι ὅμως τρεῖς Θεοί, ἀλλ' εἰς καὶ μόνος, διότι μία καὶ μόνη εἶναι ἡ οὐσία. Ἐκ τῶν τριῶν προσώπων τῆς Ἁγίας Τριάδος οὐδὲν εἶναι τὸ πρῶτον ἢ τὸ ὕστερον, οὐδὲν εἶναι μεγαλύτερον ἢ μικρότερον, ἀλλὰ πάντα εἶναι ἴσα. Διακρίνονται δὲ μόνον κατὰ τοῦτο, ὅτι ὁ μὲν Πατὴρ εἶναι ἀγέννητος, ὁ δὲ Υἱὸς εἶναι γεννητός ἐκ τοῦ Πατρὸς πρὸ πάντων τῶν αἰώνων, τὸ δὲ Ἅγιον Πνεῦμα ἐκπορευτὸν ἐκ τοῦ Πατρὸς ἀπ' αἰῶνος (5).

(1) Ἐν ᾧ ἠδδόκησα=ἐν τῷ ὁποίῳ εὐηρεστήθην, τὸν ὁποῖον ἠγάπησα.

(2) Ἐφεσ. α' 3.

(3) Ἰωάν. ι' 37. Ματθ. κη' 18. Ῥωμ. Θ' 5.

(4) Πράξ. ε' 3, 4.

(5) «Ὅταν δὲ ἔλθῃ ὁ παράκλητος, ὃν ἐγὼ πέμψω ὑμῖν παρὰ τοῦ Πατρὸς, τὸ Πνεῦμα τῆς ἀληθείας, ὃ παρὰ τοῦ Πατρὸς ἐκπορεύεται, ἐκεῖνος μαρτυρήσει περὶ ἐμοῦ» (Ἰωάν. ιε' 26). Τὴν ῥητὴν ταύτην διδασκαλίαν τοῦ Σωτῆρος διέστρεψεν ἡ Παπικὴ κοινωνία προσθέσασα εἰς τὸ ὄγδοον ἄρθρον τοῦ Συμβόλου τῆς πίστεως μετὰ τὴν φράσιν ἐκ τοῦ Πατρὸς τὴν φράσιν καὶ ἐκ τοῦ Υἱοῦ (Filioque), ὅτι δηλ. τὸ Ἅγιον Πνεῦμα ἐκπορεύεται ἐκ τοῦ Πατρὸς καὶ ἐκ τοῦ Υἱοῦ. Τὴν διαστροφὴν ταύτην ἐδέχθησαν καὶ οἱ Διαμαρτυρόμενοι.

§ 9. Ἡ δημιουργία τοῦ κόσμου καθ' ὅλον.

Ὁ Θεὸς ἐδημιούργησε τὸν κόσμον ἐν χρόνῳ (1) ἐκ τοῦ μηδενὸς (2) διὰ μόνου τοῦ λόγου αὐτοῦ (3).

Ὁ κόσμος διαιρεῖται εἰς ὄρατον καὶ εἰς ἀόρατον. Καὶ ὅρατος μὲν κόσμος εἶναι τὰ ὄλικά ὄντα τῆς γῆς καὶ τοῦ οὐρανοῦ καὶ ὁ ἀνθρώπος, ἀόρατοι δὲ οἱ Ἄγγελοι.

Ὁ Θεὸς ἐδημιούργησε πρῶτον τοὺς Ἄγγέλους, δεύτερον τὰ ὄλικά ὄντα τῆς γῆς καὶ τοῦ οὐρανοῦ καὶ τελευταῖον τὸν ἄνθρωπον.

Πάντα τὰ ὑπὸ τοῦ Θεοῦ δημιουργηθέντα ἦσαν ἄριστα (4). Ὡστε τὸ κακὸν δὲν προέρχεται ἐκ τοῦ Θεοῦ, ἀλλ' εἶναι ἀποτέλεσμα τοῦ ὅτι τὰ λογικὰ κτίσματα ἔκαμον κακὴν χρῆσιν τῆς ἐλευθέρως αὐτῶν θελήσεως.

Αἰτία τῆς δημιουργίας τοῦ κόσμου δὲν εἶναι ἀνάγκη τις τοῦ Θεοῦ, ἀλλ' ἡ ἀπειρος αὐτοῦ ἀγάπη καὶ ἀγαθότης. Ὁ Θεὸς δηλ. ἔκτισε τὸν κόσμον οὐχὶ διότι εἶχεν ἀνάγκην αὐτοῦ, ἀλλὰ διότι ἠθέλησε νὰ καταστήσῃ αὐτὸν μέτοχον τῆς μακαριότητος αὐτοῦ.

§ 10. Οἱ Ἄγγελοι.

Οἱ Ἄγγελοι εἶναι πνεύματα, ἦτοι ὄντα ἔχοντα νοῦν καὶ θέλησιν, ἀσώματα, ἀόρατα καὶ ἀθάνατα. Ἐδημιουργήθησαν δὲ ὑπὸ τοῦ Θεοῦ ἀγαθοί, διότι πᾶν, ὅ,τι ἐποίησεν ὁ Θεός, ἦτο ἄριστον. Προϊόντος ὅμως τοῦ χρόνου πολλοὶ ἐκ τούτων ἀλαζονευθέντες ἠθέλησαν νὰ ἐξισωθῶσι πρὸς τὸν Θεόν, νὰ γίνωσιν ἀνεξάρτητοι καὶ νὰ ἰδρῦσωσιν ἰδίαν βασιλείαν ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν

(1) Ἰωάν. ιζ' 5.

(2) Β' Μακκαβ. ζ' 28.

(3) Γεν. α' 3.

(4) Γεν. α' 31.

τοῦ Διαβόλου ἢ Σατανᾶ (1). Διὰ τοῦτο δὲ ἐστερήθησαν τῆς θείας χάριτος καὶ δόξης. Ἐκτοτε οἱ Ἄγγελοι διαιροῦνται εἰς ἀγαθούς καὶ εἰς πονηροὺς ἢ δαίμονας.

Οἱ ἀγαθοὶ Ἄγγελοι εἶναι πολλοί· (2) διαιροῦνται δὲ εἰς ἑνέα τάγματα, τὰ ὅποια ἀποτελοῦσι τρεῖς διακοσμήσεις. Καὶ ἡ μὲν πρώτη διακοσμησις περιλαμβάνει τὰ Σεραφεῖμ, τὰ Χερουβείμ καὶ τοὺς Θρόνους· ἡ δὲ δευτέρα τὰς Κυριότητας, τὰς Δυνάμεις καὶ τὰς Ἐξουσίας· ἡ δὲ τρίτη τὰς Ἀρχάς, τοὺς Ἀρχαγγέλους καὶ τοὺς Ἀγγέλους. Ἔργον δὲ τῶν ἀγαθῶν Ἀγγέλων εἶναι νὰ ἐκτελῶσι τὰς διαταγὰς τοῦ Θεοῦ καὶ νὰ χρησιμεύωσιν ὡς φύλακες τῶν ἀνθρώπων (3).

Οἱ πονηροὶ Ἄγγελοι ἢ οἱ δαίμονες εἶναι ἐπίσης πολυάριθμοι (4).

Οὗτοι μισοῦσι τὸν Θεὸν καὶ προσπαθοῦσι διὰ παντὸς μέσου νὰ διαφθείρωσι τοὺς ἀνθρώπους ἀποτρέποντες ἀπὸ τοῦ καλοῦ καὶ προτρέποντες εἰς τὸ κακόν (5). Διὰ τοῦτο καθήκον ἀπαραίτητον ἔχομεν νὰ ἀντιστάμεθα δι' ὅλων τῶν δυνάμεων κατὰ τοῦ Διαβόλου. Πρέπει δὲ νὰ γινώσκωμεν, ὅτι ὁ Διάβολος μόνον πικρακινεῖ ἡμᾶς εἰς τὴν ἁμαρτίαν, δὲν δύναται ὁμοῦς νὰ ἐξαναγκάσῃ εἰς αὐτήν. Ὁ ἄνθρωπος εἶναι ὄν ἐλεύθερον καὶ αὐτεξούσιον. Τὴν ἐλευθερίαν δὲ καὶ τὸ αὐτεξούσιον αὐτοῦ οὐδεὶς δύναται νὰ βιάσῃ.

---

(1) Ἡ λέξις Σατανᾶς εἶναι ἑβραϊκὴ καὶ σημαίνει ἀντίπαλον, ἐναντίον δηλ. τοῦ Θεοῦ.

(2) Δαν. ζ' 10.

(3) Ἐκαστος Ὁρθόδοξος Χριστιανὸς ἔχει ἴδιον Ἄγγελον φύλακα τῆς ψυχῆς καὶ τοῦ σώματος αὐτοῦ, ὀνομαζόμενον Ἄγγελον φύλακα.

(4) Λουκ. η' 30.

(5) «Ὁ ἀντιδίκος ὑμῶν Διάβολος, ὡς ἄλλων ὠρυόμενος περιπατεῖ ζητῶν τίνα καταπίῃ, ᾧ ἀντίστητε στερεοὶ τῇ πίστει» (Α' Πέτρ. ε' 8,9).

Ὡστε τὸ νὰ ἁμαρτάνωμεν ἢ νὰ μὴ ἁμαρτάνωμεν ἐξ ἡμῶν καὶ μόνων ἐξαρτᾶται.

§ 11. Ὁ ἄνθρωπος.

Μετὰ τὰ ὕλικά ὄντα τῆς γῆς καὶ τοῦ οὐρανοῦ ἐδημιούργησεν ὁ Θεὸς τὸν ἄνθρωπον, ὁ ὁποῖος συνίσταται ἐκ σώματος ὕλικου καὶ ἐκ ψυχῆς ἢ πνεύματος αὔλου καὶ λογικοῦ.

Καὶ τὸ μὲν σῶμα τοῦ ἀνθρώπου ἐπλασεν ὁ Θεὸς λαβὼν χοῦν ἀπὸ τῆς γῆς, τὴν δὲ ψυχὴν ἐμφυσήσας εἰς τὸ πρόσωπον αὐτοῦ πνοὴν ζωῆς. Ἐκ μιᾶς δὲ τῶν πλευρῶν τοῦ ἀνθρώπου, τὸν ὁποῖον ὠνόμασεν Ἀδὰμ (δηλ. ἄνθρωπον), ἐπλασεν ὁ Θεὸς τὴν βοηθὸν αὐτοῦ, τὴν ὁποίαν ὁ Ἀδὰμ ὠνόμασεν Εὐᾶν (δηλ. ζωὴν, διότι αὕτη ἔγινε μήτηρ ἀπάντων τῶν ζώωντων). Ἐκ τοῦ Ἀδὰμ δὲ καὶ τῆς Εὐᾶς κατάγεται σύμπαν τὸ ἀνθρώπινον γένος.

Ἡ ψυχὴ ἢ τὸ πνεῦμα τοῦ ἀνθρώπου ἐπλάσθη κατ' εἰκόνα Θεοῦ. Ὁ ἄνθρωπος δηλ. ἔλαβε παρὰ τοῦ Θεοῦ εὐθὺν νοῦν, ἀγνήν θέλησιν, ὑγιᾶ συνείδησιν, πνευματικὴν καὶ σωματικὴν ἀθανασίαν (1), τελείαν ἁρμονίαν μεταξὺ τῶν πνευματικῶν καὶ σωματικῶν κλίσεων καὶ πλήρη κυριαρχίαν ἐπὶ τῶν ἐπιγείων κτισμάτων. Τοιοῦτοτρόπως ἡ μὲν εὐδαιμονία τοῦ ἀνθρώπου ἦτο μεγίστη, ἡ δὲ γαλήνη τῆς συνειδήσεως αὐτοῦ ἀνέκφραστος. †

† § 12. Ἡ δοκιμασία καὶ ἡ πτώσις τοῦ ἀνθρώπου.

Προικίσας ὁ Θεὸς τὸν ἄνθρωπον διὰ τοιούτων δώρων, ἔδειξεν εἰς αὐτὸν ὡς ὑψηλὸν σκοπὸν τὴν ἀνάπτυξιν καὶ τελειοποίησιν τοῦ πνεύματος αὐτοῦ καὶ τὴν μετὰ τοῦ Θεοῦ κατὰ τὸ δυνατόν ὁμοίωσιν.

---

(1) «Ὁ Θεὸς ἔκτισε τὸν ἄνθρωπον ἐπ' ἀφθαρσίᾳ· φθόνῳ δὲ Διαδόλου θάνατος ἐπέηλθεν εἰς τὸν κόσμον» (Σοφ. Σολ. β' 23,24).

Ὁ ἄνθρωπος ἐδημιουργήθη ὑπὸ τοῦ Θεοῦ ἵκανὸς ἵνα διατηρήσῃ τὴν ἀρχικὴν αὐτοῦ κατάστασιν καὶ ἵνα ἐπιτύχῃ τὸν ὑψηλὸν αὐτοῦ σκοπὸν. Ἀλλὰ συνάμα ἐδημιουργήθη καὶ ἐλεύθερος. Ἐπομένως ἐξ αὐτοῦ ἐξηρτᾶτο ἢ νὰ ἐμμένῃ εἰς τὸ ἀγαθὸν καὶ νὰ προκόπτῃ εἰς αὐτὸ διὰ τῆς βοήθειας τῆς θείας χάριτος ἢ νὰ παρεκτραπῇ εἰς τὸ κακόν.

Ἴνα δὲ ὁ ἄνθρωπος δυνηθῇ νὰ ἀποδείξῃ τὴν ὑπακοὴν εἰς τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ καὶ ἵνα ἔχῃ καὶ μέσον, ὅπως ἀσκήσῃ καὶ τελειοποιήσῃ τὴν ἐλευθερίαν αὐτοῦ καὶ στερεώσῃ αὐτὴν εἰς τὸ ἀγαθόν, ἔπρεπε νὰ δοκιμασθῇ. Δοκιμασία δὲ αὐτοῦ ἦτο ἡ ἐντολή, τὴν ὁποίαν ἔλαβε παρὰ τοῦ Θεοῦ νὰ μὴ φάγῃ ἐκ τοῦ καρποῦ τοῦ δένδρου τῆς γνώσεως τοῦ καλοῦ καὶ τοῦ κακοῦ, διότι καθ' ἡμέραν θὰ φάγῃ ἀπ' αὐτοῦ θὰ ἀποθάνῃ.

Ἡ ἐκτέλεσις τῆς ἐντολῆς, τὴν ὁποίαν ὁ Θεὸς ἔδωκεν εἰς τὸν ἄνθρωπον, ἦτο εὐκολος, ἡ δὲ τιμωρία, τὴν ὁποίαν ἠπέλκει διὰ τὴν παράβασιν αὐτῆς ἦτο βαρυτάτη· καὶ ὁμοίως ὁ ἄνθρωπος, ἀπαρτηθεὶς ὑπὸ τοῦ Διαδόλου (1), ὁ ὅποιος ἔλαβε μορφήν ὅπως παρέβη αὐτήν.

13. Τὰ ἀποτελέσματα τῆς πτώσεως τοῦ ἀνθρώπου.

Ὁ ἄνθρωπος, μὴ ὑπακούσας εἰς τὸν Θεόν, διέπραξε μέγιστον ἁμάρτημα· α') διότι παρέβη ῥητὴν ἐντολὴν τοῦ Θεοῦ· β') διότι ἔδωκε πίστιν εἰς τοὺς λόγους τοῦ Διαδόλου, ὁ ὅποιος εἶπεν εἰς αὐτόν, ὅτι δὲν θὰ ἀποθάνῃ, ἐὰν φάγῃ ἐκ τοῦ ἀπηγορευμένου καρποῦ· γ') διότι ἐπίστευσεν εἰς τὴν συκοφαντίαν τοῦ Διαδόλου, ὅτι ὁ Θεὸς ἐκ φθόνου ἀπηγόρευσε εἰς αὐτὸν νὰ φάγῃ ἐκ τοῦ καρποῦ· δ') διότι ὑπερηφανευθεὶς ἠθέλησε νὰ εἶναι ὡς Θεός· ε') διότι οὐδῶς ἔλαβεν ὑπ' ὄψιν τὰς πολλὰς καὶ μεγάλας πρὸς αὐτὸν εὐεργεσίας τοῦ Θεοῦ.

(1) Ἀποκαλ. ιβ' 9.

Ἔνεκα τῆς ἁμαρτίας ὁ ἄνθρωπος, ἀπέβαλε τὴν χάριν τοῦ Θεοῦ, Ὁ νοῦς αὐτοῦ ἐσκοτίσθη· ἡ θέλησις αὐτοῦ ἐξησθένησεν· ἡ συνείδησις αὐτοῦ ἠμβλύθη· ἡ σωματικὴ αὐτοῦ ἀθανασία ἀντικατεστάθη ὑπὸ θλίψεων καὶ ταλαιπωριῶν καὶ ἀσθενειῶν καὶ τέλος ὑπ' αὐτοῦ τοῦ θανάτου (1)· ἡ μεταξὺ τοῦ σώματος καὶ τοῦ πνεύματος αὐτοῦ ἄρμονία διαταράχθη· ἡ ἐπὶ τῶν ἐπιγείων κτισμάτων κυριαρχία αὐτοῦ κατὰ τὸ πλεῖστον ἀπωλέσθη· ἐνὶ λόγῳ ἢ εἰκῶν τοῦ Θεοῦ ἐν τῷ ἀνθρώπῳ ἠμαυρώθη χωρὶς ὅμως νὰ καταστραφῇ ἐντελῶς καὶ ἐξαλειφθῇ. Τοιοῦτοτρόπως δὲ ὁ ἄνθρωπος, ἀπομακρυνθεὶς ἀπὸ τοῦ Θεοῦ, ἐστερήθη πάσης εὐδαιμονίας καὶ πάσης γαλήνης τῆς συνειδήσεως.

Τὰ λυπηρὰ ἀποτελέσματα τῆς ἁμαρτίας τῶν προπατόρων δὲν περιωρίσθησαν εἰς αὐτοὺς μόνους, ἀλλὰ μετεδόθησαν διὰ τῆς γεννήσεως ὡς κληρονομικὸν μόλυσμα καὶ ῥοπή πρὸς τὸ κακὸν εἰς ἅπαντας τοὺς ἀπογόνους αὐτῶν. (2) Διὰ τοῦτο ἅπαντες οἱ ἄνθρωποι εἶναι ἔνοχοι καὶ μέτοχοι τοῦ καλουμένου προπατορικοῦ ἁμαρτήματος, πλὴν ἐνὸς καὶ μόνου, τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ· διότι οὗτος δὲν εἶναι ἄπλοῦς ἄνθρωπος, ἀλλὰ Θεάνθρωπος, καὶ δὲν ἐγεννήθη φυσικῶς, ἀλλ' ὑπερφυσικῶς, σαρκωθείς ἐκ Πνεύματος Ἁγίου καὶ Μαρίας τῆς Παρθένου. (3)

(1) Ἄν καὶ οἱ πρωτόπλαστοι δὲν ἀπέθανον εὐθὺς μετὰ τὴν παρακοήν, ἀλλ' ἐζῆσαν ἄρκετὸν χρόνον μετ' αὐτήν, ὅμως ἐγιναν θνητοὶ εὐθὺς ἀπὸ τῆς παραδόσεως τῆς θείας ἐντολῆς.

(2) «Δι' ἐνὸς ἀνθρώπου ἡ ἁμαρτία εἰς τὸν κόσμον εἰσῆλθε, καὶ διὰ τῆς ἁμαρτίας ὁ θάνατος, καὶ οὕτως εἰς πάντας ἀνθρώπους ὁ θάνατος διήλθεν, ἐφ' ᾧ πάντες ἥμαρτον» (Ρωμ. ε' 12).

(3) Λουκ. α' 35. Ἡ παπικὴ κοινωνία διδάσκει τὴν ἄσπilon σύλληψιν τῆς Θεοτόκου, ὅτι δηλ. ἡ Θεοτόκος ἐγεννήθη ἄνευ προπατορικοῦ ἁμαρτήματος· τοῦτο ὅμως εἶναι ἐσφαλμένον, διότι ὅπως πάντες οἱ ἄνθρωποι, τοιοῦτοτρόπως καὶ ἡ Θεοτόκος φυσικῶς ἐγεννήθη. Ἡ δὲ ἡμετέρα Ἐκκλησία, καλοῦσα τὴν Θεοτόκον ἄσπilon, ἀμόλυντον κτλ. ἐννοεῖ, ὅτι αὕτη ἦτο ἀπηλλαγμένη μόνον τῶν προαιρετικῶν ἁμαρτημάτων, οὐχὶ δὲ καὶ τοῦ προπατορικοῦ.

§ 14. Ἡ συντήρησις καὶ κυβένησις τοῦ κόσμου.

Ἀφ' οὗ ὁ Θεὸς ἐδημιούργησε τὸν κόσμον δὲν ἐγκατέλιπεν αὐτόν, ἀλλὰ συντηρεῖ καὶ κυβερνεῖ. Καὶ συντήρησις μὲν εἶναι ἡ ἐνέργεια τοῦ Θεοῦ, διὰ τῆς ὁποίας διατηρεῖ τὴν ὑπαρξιν καὶ τοῦ κόσμου ὅλου καὶ ἐνὸς ἐκάστου κτίσματος ἰδιαιτέρως, ὅπως αὐτὸς θέλει καὶ ἐφ' ὅσον θέλει· κυβένησις δὲ ἡ ἐνέργεια τοῦ Θεοῦ, διὰ τῆς ὁποίας διευθύνει τὰ πάντα πρὸς τὸν σκοπὸν, διὰ τὸν ὁποῖον ἐπλάσθησαν (1). Ἡ ὑπὸ τοῦ Θεοῦ δὲ συντήρησις καὶ κυβένησις τοῦ κόσμου καλεῖται θεία πρόνοια.

Ὁ Θεὸς δὲν προνοεῖ μόνον γενικῶς περὶ ὅλου τοῦ κόσμου, ἀλλὰ καὶ μερικῶς περὶ ἐνὸς ἐκάστου κτίσματος. Τὰ πάντα ἐξαρτῶνται ἐκ τῆς θείας προνοίας, ἀπὸ τοῦ ἀνθρώπου μέχρι τοῦ χόρτου τοῦ ἀγροῦ καὶ ἀπὸ τῆς κινήσεως τῶν οὐρανίων σωμάτων μέχρι τῆς κινήσεως τῶν εὐτελεστάτων ὄντων. Οὐδὲν ἐν τῷ κόσμῳ συμβαίνει ἐξ εἰμαρμένης ἢ πεπρωμένου, οὐδὲν ἐξ αὐτομάτου· ἀλλὰ τὸ πᾶν κατὰ διαταγὴν τοῦ Θεοῦ ἢ τοῦλάχιστον κατὰ παραχώρησιν αὐτοῦ. Καὶ εἶναι μὲν ἀληθές, ὅτι πράγματά τινα φαίνονται εἰς ἡμᾶς ἀνώμαλα καὶ ἄτοπα, τοῦτο ἕμως συμβαίνει διότι ἡμεῖς οὔτε ὅλα τὰ πράγματα καὶ τὰς μεταξὺ αὐτῶν σχέσεις γινώσκομεν, οὔτε τὰς ἀνεξερευνήτους τοῦ Θεοῦ βουλάς ἐννοοῦμεν.

Ὁ Ὑψιστος προνοεῖ ἰδιαιτέρως περὶ τοῦ ἀνθρώπου καὶ οὐ μόνον ὁδηγεῖ αὐτόν εἰς τὴν ἀρετὴν, ἀλλὰ καὶ πολλάκις μετατρέπει εἰς τὸ ἀγαθὸν τὰς κακὰς αὐτοῦ πράξεις. Τὴν μεγίστην

---

(1) «Ἄντανελεῖς τὸ πνεῦμα αὐτῶν καὶ ἐκλείψουσι, καὶ εἰς τὸν γοῦν αὐτῶν ἐπιστρέψουσιν. Ἐξαποστελεῖς τὸ Πνεῦμά σου καὶ κτισθήσονται καὶ ἀνακαινίεις τὸ πρόσωπον τῆς γῆς» (Ψαλμ. ργ' 29,30). «Εἰ δὲ τὸν χόρτον τοῦ ἀγροῦ σήμερον ὄντα καὶ αὔριον εἰς κλίδαγον βαλλόμενον, ὁ Θεὸς οὕτως ἀμφιένυσιν, οὐ πολλῶ μᾶλλον ἡμᾶς ὀλιγόπιστοι ;» (Ματθ. 5' 30).

δὲ περὶ τοῦ ἀνθρώπου μέριμναν κατέδειξεν ὁ Θεὸς κατ' ἐξοχὴν ἐν τῇ ἀπολυτρώσει τοῦ ἀνθρωπίνου γένους διὰ τοῦ Υἱοῦ αὐτοῦ. Διὰ ταῦτα ὀφείλομεν νὰ ἔχωμεν ἀκράδαντον πεποιθήσιν εἰς τὴν θεϊαν πρόνοιαν. Ἡ πεποίθησις δὲ αὕτη οὐ μόνον πληροῖ εὐφροσύνης τὴν ψυχὴν ἡμῶν, διότι ἐκτελεῖται τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ, ἀλλὰ καὶ ἐπιχέει βάλσαμον παρηγορίας κατὰ τοὺς κινδύνους καὶ τὰς θλίψεις καὶ τὰς συμφορὰς τοῦ βίου, εἰς τὰς ὁποίας οὐχὶ σπανίως ὑποκείμεθα.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Β΄.

ΠΕΡΙ ΤΟΥ ΣΩΤΗΡΟΣ ΚΑΙ ΤΗΣ ΔΙ' ΑΥΤΟΥ ΣΩΤΗΡΙΑΣ ΤΟΥ ΑΝΘΡΩΠΟΥ

Ἄρθρον β'—ζ' τοῦ Συμβόλου τῆς πίστεως.

β'. «Καὶ εἰς ἓνα Κύριον Ἰησοῦν Χριστόν, τὸν Υἱὸν τοῦ Θεοῦ, τὸν μονογενῆ, τὸν ἐκ τοῦ Πατρὸς γεννηθέντα πρὸ πάντων τῶν αἰώνων, φῶς ἐκ φωτός, Θεὸν ἀληθινὸν ἐκ Θεοῦ ἀληθινοῦ, γεννηθέντα οὐ ποιηθέντα, ὁμοούσιον τῷ Πατρί, δι' οὗ τὰ πάντα ἐγένετο».

γ'. «Τὸν δι' ἡμᾶς τοὺς ἀνθρώπους καὶ διὰ τὴν ἡμετέραν σωτηρίαν κατελθόντα ἐκ τῶν οὐρανῶν καὶ σαρκωθέντα ἐκ Πνεύματος Ἁγίου καὶ Μαρίας τῆς παρθένου καὶ ἐνανθρωπήσαντα».

δ'. «Σταυρωθέντα τε ὑπὲρ ἡμῶν ἐπὶ Ποντίου Πιλάτου καὶ παθόντα καὶ ταφέντα».

ε'. «Καὶ ἀναστάντα τῇ τρίτῃ ἡμέρᾳ κατὰ τὰς Γραφάς».

ς'. «Καὶ ἀνελθόντα εἰς τοὺς οὐρανοὺς καὶ καθεζόμενον ἐκ δεξιῶν τοῦ Πατρὸς».

ζ'. Καὶ πάλιν ἐρχόμενον μετὰ δόξης κρῖναι ζῶντας καὶ νεκρούς, οὗ τῆς βασιλείας οὐκ ἔσται τέλος».

§ 13. Γενική διδασκαλία περὶ τῆς σωτηρίας
τοῦ ἀνθρώπου.

Διὰ τῆς παρακοῆς τῶν προπατόρων εἰσῆλθεν εἰς τὸν κόσμον ἡ ἁμαρτία καὶ ὁ θάνατος. Διὰ τοῦτο ὁ ἄνθρωπος θὰ ἦτο καταδεδικασμένος εἰς αἰώνιον τιμωρίαν, ἐὰν ὁ πάνσοφος καὶ πανάγαθος Θεὸς δὲν εὑρίσκε μέσον, διὰ τοῦ ὁποίου νὰ ἰκανοποιηθῆ ἡ δικαιοσύνη αὐτοῦ, ἢ ὁποῖα ἀπῆται δικαίως τὴν τιμωρίαν τοῦ ἁμαρτήσαντος ἀνθρώπου, καὶ νὰ ἐξαλειφθῶσι τὰ ἀποτελέσματα τοῦ προπατορικοῦ ἁμαρτήματος. Ἐπειδὴ δὲ ὁ ἄνθρωπος δὲν ἠδύνατο διὰ τῶν ἰδίων αὐτοῦ δυνάμεων οὔτε τὴν θείαν δικαιοσύνην νὰ ἰκανοποιήσῃ, οὔτε τὰ ἀποτελέσματα τοῦ προπατορικοῦ ἁμαρτήματος νὰ ἐξαλείψῃ, ἀπεφάσισεν ὁ Θεὸς νὰ ἀποστείλῃ εἰς τὸν κόσμον τὸν Υἱὸν αὐτοῦ, ὅστις, ἐνανθρωπήσας καὶ ἀναλαβὼν ὅλας τὰς ἁμαρτίας τῆς ἀνθρωπότητος καὶ ὑποστὰς δι' αὐτὰς τὸν σταυρικὸν θάνατον, ἐξεπλήρωσε τὰ ἀδύνατα παρὰ τῷ ἀνθρώπῳ. (1) Ἄνθρωπος ὤφειλε νὰ εἶνε ὁ Σωτὴρ, διότι ἡ ἀνθρωπότης ἔπρεπε νὰ σωθῆ, ἀλλὰ καὶ Θεὸς συνάμα, διότι ἐντελῶς ἔπρεπε νὰ ἰκανοποιηθῆ ἡ θεία δικαιοσύνη.

Εἰς τὸν ἄνθρωπον, ὡς ἐλεύθερον καὶ αὐτεξούσιον ὄν, δὲν ἠδύνατο νὰ ἐπιβληθῆ ἕξωθεν ἡ σωτηρία, ἔπρεπε δὲ αὐτὸς ἀφ' ἑαυτοῦ νὰ αἰσθανθῆ τὴν ἀβλιωτάτην αὐτοῦ κατάστασιν καὶ νὰ πεισθῆ, ὅτι μόνον ὁ Θεὸς ἠδύνατο νὰ σώσῃ αὐτόν. Ὅτε δὲ ἦλθε τὸ πλήρωμα τοῦ χρόνου, ἦτοι ὅτε ἡ μὲν διαφθορὰ ἐκορυφώθη, ἡ δὲ ἀνθρωπότης ἤσθάνετο ἀφ' ἑαυτῆς τὴν ἀνάγκην τῆς ἀνωθεν σωτηρίας, ἐπεφάνη ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστός, ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ ὁ μονογενής, δηλ. ὁ μόνος ἐκ τῆς οὐσίας τοῦ Πατρὸς γεννηθεὶς πρὸ πάντων τῶν αἰώνων, οὐχὶ δὲ δημιουργηθεὶς, ὁ ὁποῖος εἶναι φῶς γεννηθὲν ἐκ φωτός (τοῦ Πατρὸς), Θεὸς ἀληθινὸς γεννηθεὶς ἐκ Θεοῦ ἀληθινοῦ (τοῦ Πατρὸς), ὁμοούσιος τῷ Πατρί, δηλ.

(1) Ἰωάν. γ' 16.

τῆς αὐτῆς οὐσίας μετὰ τοῦ Πατρὸς, ἄρα Θεός, ὡς ὁ πατήρ· δι' αὐτοῦ δὲ ἐκτίσθησαν πάντα τὰ ὁρατὰ καὶ ἀόρατα.

§ 16. Προπαρασκευὴ τῆς ἀνθρωπότητος πρὸς ὑποδοχὴν τοῦ Σωτῆρος.

Εἶπομεν, ὅτι ὁ ἄνθρωπος ἔπρεπεν ἀφ' ἑαυτοῦ νὰ αἰσθανθῆ τὴν ἀθλιωτάτην κατάστασιν, ἐν τῇ ὁποίᾳ διετέλει ὑπὸ τὸ κράτος τῆς ἁμαρτίας, καὶ νὰ πεισθῆ, ὅτι μόνον Θεὸς ἠδύνατο νὰ σώσῃ αὐτόν. Ἄλλὰ τοῦτο δὲν ἦτο δυνατόν νὰ γίνῃ εὐθύς μετὰ τὴν πτώσιν. Ἡ ἀνθρωπότης εἶχεν ἀνάγκην βαθμιαίας παιδαγωγώσεως καὶ ἐπαρκοῦς προπαρασκευῆς πρὸς ὑποδοχὴν τοῦ Σωτῆρος. Τὸ ἔργον δὲ τοῦτο ἀνέλαβεν αὐτὸς ὁ Δημιουργὸς πολυτρόπως παιδαγωγήσας τὴν ἀνθρωπότητα καὶ ἐπαρκῶς προπαρασκευάσας αὐτὴν πρὸς ὑποδοχὴν τοῦ Σωτῆρος. Δὲν περιώρισε δὲ τὴν προπαρασκευὴν ὁ Θεὸς εἰς μόνους τοὺς Ἰουδαίους, ἐκ τῶν ὁποίων ἔμελλε νὰ προέλθῃ ὁ Σωτὴρ τοῦ κόσμου, ἀλλ' ἐπεξέτεινεν αὐτὴν καὶ εἰς τοὺς Ἐθνικούς. Καὶ τοὺς μὲν Ἰουδαίους προπαρασκεύασε α') διὰ τῶν διαφόρων ἐπαγγελιῶν καὶ ἀποκαλύψεων, τὰς ὁποίας ἔδωκεν εἰς τοὺς Πατριάρχας, καὶ διὰ τῆς θυσίας τοῦ Ἰσαάκ, ὁ ὅποιος ἦτο τύπος τοῦ Λυτρωτοῦ· β') διὰ τοῦ Μωσαϊκοῦ νόμου, ὁ ὅποιος ἐγίνε παιδαγωγὸς εἰς Χριστόν, (1) καὶ διὰ τῶν θυσιῶν, αἱ ὁποῖαι ἦσαν τύπος τῆς μεγάλης ἱλαστηρίου θυσίας, τὴν ὁποίαν ἔμελλε νὰ προσφέρῃ ὁ Σωτὴρ ἐπὶ τοῦ Σταυροῦ ὑπὲρ ἀπάσης τῆς ἀνθρωπότητος· γ') διὰ τῶν προφητῶν, οἱ ὅποιοι σαφέστερον ἀπεκάλυψαν τὰ ἀποβλέποντα εἰς τὸν μέλλοντα νὰ ἔλθῃ Λυτρωτὴν· δ') διὰ τοῦ Ἰωάννου τοῦ Προδρόμου, ὁ ὅποιος ῥητικῶς ἐκήρυξεν, ὅτι ὁ Σωτὴρ εἶναι ἤδη μετὰ αὐτῶν. Τοὺς δὲ Ἐθνικούς προπαρασκεύασεν ὁ Θεὸς α') διὰ τῆς φυσικῆς ἀποκαλύψεως· β') διὰ πολλῶν σοφῶν, οἱ ὅποιοι καὶ τὸ ψεῦδος τῆς εἰδωλολατρείας κατενόησαν καὶ τὴν ἀνάγκην τῆς ἄνωθεν σωτη-

(1) Γαλ. γ' 14.

ρίας αναγησθάνθησαν γ') διὰ τῆς ἐξαπλώσεως τῶν ἀληθειῶν τῆς ὑπερφυσικῆς ἀποκαλύψεως. Ἡ ἐξαπλώσις δὲ αὕτη καταρ-
θώθη διὰ τῆς ἀπανταχοῦ διασπορᾶς τῶν Ἰουδαίων καὶ πρὸ
πάντων διὰ τῆς μεταφράσεως τῆς Π. Δ. εἰς τὴν θείαν ἡμῶν
τῶν Ἑλλήνων γλώσσαν, ἣ ὁποία ἦτο διαδεδομένη εἰς ἅπαντα
σχεδὸν τὸν τότε γνωστὸν κόσμον.

§ 7. Τὸ Θεάνθρωπον τοῦ Σωτῆρος

✕ Ὁ Σωτὴρ κατελθὼν ἐκ τῶν Οὐρανῶν, ἔλαβε σάρκα ἐκ
Πνεύματος Ἁγίου καὶ Μαρίας τῆς Παρθένου (1) καὶ, ἐν ᾧ ἦτο
τέλειος Θεός, ἔγινε διὰ τῆς σαρκώσεως καὶ τέλειος ἄνθρωπος.
Θεὸς ἀληθὴς καὶ ἄνθρωπος ἀληθής· ὁμοούσιος τῷ Πατρὶ κατὰ
τὴν θεότητα καὶ ὁμοούσιος ἡμῖν κατὰ τὴν ἀνθρωπότητα· κατὰ
πάντα ὁμοίος ἡμῖν χωρὶς ἁμαρτίας, οὐ μόνον τῆς προπατορικῆς,
ἀλλὰ καὶ τῶν προαιρετικῶν (2). Ἐν τῷ Σωτῆρι λοιπὸν ἠνώθη-
σαν αἱ δύο φύσεις, ἡ θεία δηλ. καὶ ἡ ἀνθρωπίνη, ἀσυγχύτως,
ἀτρέπτως, ἀδιαιρέτως, ἀχωρίστως ἐν ἐνὶ καὶ τῷ αὐτῷ προσώπῳ (3).
Ἄλλ' οὐ μόνον δύο φύσεις, ἀλλὰ καὶ δύο θελήσεις ὑπῆρχον ἐν
τῷ Σωτῆρι, ἡ θεία δηλ. καὶ ἡ ἀνθρωπίνη, αἱ ἐποιοῦσι ἠνώθησαν
ἐπίσης ἀσυγχύτως, ἀτρέπτως, ἀδιαιρέτως, ἀχωρίστως ἐν ἐνὶ καὶ

---

(1) «Πνεῦμα Ἅγιον ἐπιλεύσεται ἐπὶ σέ καὶ δύναμις Ἰψί-
στου ἐπισκιάσει σοι» (Λουκ. α' 35).

(2) «Τίς ἐξ ὑμῶν ἐλέγχει με περὶ ἁμαρτίας ;» (Ἰωάν. γ' 46).
«Ἄμαρτιάν οὐκ ἐποίησεν, οὐδὲ εὗρέθη δόλος ἐν τῷ στόματι
αὐτοῦ» (Α' Πέτρ. δ' 22).

(3) Ἐνεκα τῆς ἐνώσεως τῶν δύο φύσεων καὶ τῆς ταυτότη-
τος τοῦ προσώπου ἀποδίδονται εἰς μὲν τὴν θείαν φύσιν ἀνθρώ-
πινα ἰδιώματα, εἰς δὲ τὴν ἀνθρωπίνην θεία. Διὰ τοῦτο ὁ Σωτὴρ
ἄλλοτε μὲν καλεῖται Θεὸς παθητὸς καὶ Κύριος τῆς δόξης ἐσταυ-
ρωμένος, ἄλλοτε δὲ παιδίον προαιώνιον καὶ ἄνθρωπος ἄναρχος.

τῷ αὐτῷ προσώπῳ. Ἐκ τῶν δύο δὲ θελήσων ἡ ἀνθρωπίνη ἠκολούθει τὴν θείαν καὶ ὑπετάσσετο εἰς αὐτήν.

§ 18 Τὸ ἐπίγειον ἔργον τοῦ Σωτῆρος.

Τὸ ἐπίγειον ἔργον τοῦ Σωτῆρος ἦτο ἡ σωτηρία τοῦ πεσόντος ἀνθρώπου. Τοῦτον δὲ ἔσωσεν ὁ Σωτὴρ διὰ τῆς διδασκαλίας αὐτοῦ καὶ τοῦ παραδείγματος, διὰ τοῦ πάθους καὶ τοῦ θανάτου αὐτοῦ καὶ διὰ τῆς ἰδρύσεως τῆς Ἐκκλησίας αὐτοῦ. Τὰς πράξεις δὲ ταύτας ἐξετέλεσεν ὁ Σωτὴρ δυνάμει τῶν τριῶν ἀξιωμάτων, ἅτινα συνηνώθησαν ἐν αὐτῷ, ἦτοι τοῦ προφητικοῦ, τοῦ ἀρχιερατικοῦ καὶ τοῦ βασιλικοῦ.

Καὶ ὡς προφήτης μὲν οὐ μόνον προεῖδεν ἀκριβέστατα τὰ μέλλοντα νὰ συμβῶσιν εἰς ἑαυτὸν, εἰς τοὺς Ἀποστόλους καὶ εἰς τὴν Ἐκκλησίαν, ἀλλὰ καὶ ἐφάνέρωσεν εἰς ἡμᾶς πληρέστατα καὶ ἐντελέστατα τὸν Θεὸν καὶ τὸ θέλημα αὐτοῦ (1). Ὡς ἀρχιερεὺς δὲ διήλλαξεν ἡμᾶς μετὰ τοῦ Θεοῦ προσενεγκῶν ἑαυτὸν θυσίαν ἱλαστήριον ὑπὲρ τῶν ἁμαρτιῶν ἡμῶν (2). Ὡς βασιλεὺς δὲ κυβερνᾷ τὴν Ἐκκλησίαν καὶ ὑπερασπίζει αὐτήν κατὰ τῶν ἐχθρῶν αὐτῆς (3).

(1) Δευτερ. ιη' 15 Λουκ. κδ' 19.

(2) «Σὺ ἱερεὺς εἰς τὸν αἰῶνα κατὰ τὴν τάξιν Μελχισεδέκ». (Ἑβρ. ε' 6 πρβλ. Ψαλμ. ρθ' 4). Ὁ Μελχισεδέκ ἦτο ἱερεὺς τοῦ ἀληθινοῦ Θεοῦ καὶ βασιλεὺς τῆς Σελήμ, δηλ. τῆς Ἱερουσαλήμ, σύγχρονος τοῦ Ἀβραάμ. Καλεῖται δὲ ὁ Σωτὴρ ἱερεὺς κατὰ τὴν τάξιν τοῦ Μελχισεδέκ καὶ οὐχὶ τοῦ Ἀαρῶν, τοῦ πρώτου ἱερέως παρὰ τοῖς Ἑβραίοις, διότι ὁ μὲν Ἀαρῶν ἦτο μόνον ἱερεὺς, ὁ δὲ Μελχισεδέκ ἦτο ἱερεὺς συγχρόνως καὶ βασιλεὺς (ὡς ὁ Σωτὴρ) καὶ δὲν εἶχεν οὔτε προκάτοχον, οὔτε διάδοχον τοῦ ἀξιώματος αὐτοῦ.

(3) Λουκ. α' 32, 33.

120r

§ 19. Ἡ διδασκαλία τοῦ Σωτῆρος.

Ὁ Σωτὴρ ἔσωσε τὸν ἄνθρωπον διὰ τῆς θείας αὐτοῦ διδασκαλίας. Αὐτὸς ἐδίδαξεν ἡμᾶς, ὅτι ὁ Θεὸς εἶναι ἀπόλυτον Πνεῦμα, αἰώνιος, πανταχοῦ παρὼν, παντογνώστης, πάνσοφος, παντοδύναμος, πανάγιος, δίκαιος, πανάγαθος, ἀληθινὸς καὶ πιστός, δημιουργὸς καὶ προνοητὴς τοῦ κόσμου. Αὐτὸς ἀπεκάλυψεν εἰς ἡμᾶς τὸ μυστήριον τῆς Ἁγίας Τριάδος καὶ τὸ μυστήριον τῆς σωτηρίας καὶ ἀναγεννήσεως τοῦ ἀνθρώπου. Αὐτὸς ὑπεσχέθη εἰς ἡμᾶς ἀθανάσιαν ψυχῆς καὶ ἀνάστασιν σώματος, εἰς δὲ τοὺς δικαίους αἰωνίαν μακαριότητα. Αὐτὸς κατέστησε γνωστὰς εἰς ἡμᾶς δύο μεγάλας ἐντολάς, ἐκ τῶν ὁποίων ὅλος ὁ νόμος καὶ οἱ προφῆται κρέμονται (1), ἧται τὴν ἐντολὴν τῆς ἀγάπης πρὸς τὸν Θεόν, τὸν ὅποιον ὀφείλομεν νὰ προσκυνῶμεν ἐν πνεύματι καὶ ἀληθείᾳ, καὶ τὴν ἐντολὴν τῆς ἀγάπης πρὸς τὸν πλησίον, δηλ. πρὸς πάντα ἄνθρωπον, ὁμόφυλον ἢ ἀλλόφυλον, ὁμόπιστον ἢ ἀλλόπιστον, φίλον ἢ ἐχθρόν, τὸν ὅποιον ὀφείλομεν νὰ ἀγαπῶμεν ὅπως ἀγαπῶμεν ἡμᾶς αὐτούς. Αὐτὸς τέλος ἐδίδαξεν ἡμᾶς τὴν αὐταπάρνησιν καὶ αὐτοθυσίαν, τὴν ταπεινοφροσύνην καὶ πραότητα, τὴν ἀγαθοεργίαν καὶ ἐλεημοσύνην καὶ ἀπάσας ἐν γένει τὰς ἀρετάς, διὰ τῶν ὁποίων ὁ ἄνθρωπος ἐνοῦται μετὰ τοῦ Θεοῦ καὶ ἐξομοιοῦται πρὸς αὐτόν.

Πρὸς τὴν διδασκαλίαν τοῦ Σωτῆρος συμφωνότατοι ἦσαν αἱ πράξεις αὐτοῦ. Τὰς δύο μεγάλας ἐντολάς, εἰς τὰς ὁποίας συνῴψισεν ἅπασαν αὐτοῦ τὴν διδασκαλίαν, ἐξεπλήρωσε μέχρι κεραίας. Τὸν Θεὸν ἠγάπα τόσο, ὥστε πανταχοῦ καὶ πάντοτε ἐπλήρου τὸ θέλημα αὐτοῦ· τοὺς δὲ ἀνθρώπους ἠγάπα τόσο, ὥστε καθῆκαν

---

(1) ἘΑγαπήσεις Κύριον τὸν Θεόν σου ἐν ὅλῃ τῇ καρδίᾳ σου καὶ ἐν ὅλῃ τῇ ψυχῇ σου καὶ ἐν ὅλῃ τῇ διανοίᾳ σου. Αὕτη ἐστὶ πρώτη καὶ μεγάλη ἐντολή. Δευτέρα δὲ ὁμοία αὐτῇ· ἀγαπήσεις τὸν πλησίον σου ὡς σεαυτόν. Ἐν ταύταις ταῖς δυσὶν ἐντολαῖς ὅλος ὁ νόμος καὶ οἱ προφῆται κρέμονται». (Ματθ. κβ' 37-40).

ἀπαραίτητον ἐνόμιζε νὰ εὐεργετῇ αὐτοὺς καθ' ἑκάστην καὶ διὰ λόγων καὶ δι' ἔργων. Τὴν μεγίστην δὲ ἀγάπην κατέδειξεν ὁ Σωτὴρ πρὸς μὲν τὸν Θεόν, διότι ὑπήκουσεν εἰς αὐτὸν μέχρι θανάτου σταυρικοῦ, πρὸς δὲ τοὺς ἀνθρώπους, διότι προσέφερεν ἑαυτὸν ἰλαστήριον θυσίαν ὑπὲρ αὐτῶν.

§ 20. Ὁ θάνατος τοῦ Σωτῆρος.

Ὁ Σωτὴρ ἔσωσε τὸν ἄνθρωπον καὶ διὰ τοῦ θανάτου αὐτοῦ. Ἐνῶ ἦτο ἀναμάρτητος ἀπέθανεν ἑκουσίως ἐπὶ τοῦ σταυροῦ ὑπὲρ ἡμῶν τῶν ἁμαρτωλῶν. Διὰ τοῦ Σταυρικοῦ δὲ θανάτου ὁ Σωτὴρ καὶ τὴν θείαν δικαιοσύνην ἰκανοποίησε καὶ τὸ βῆρος τῆς ἁμαρτίας ἀφῆρεσε καὶ τὸ μεσότοιχον μεταξὺ τοῦ Θεοῦ καὶ τῶν ἀνθρώπων κατέρριψε καὶ τὸν ἄνθρωπον μετὰ τοῦ Θεοῦ διήλλαξεν. Ὁ σταυρικὸς θάνατος τοῦ Σωτῆρος εἶναι ὀλόκληρος θυσία(1), τὴν ὁποίαν προσέφερεν ὑπὲρ πάντων τῶν ἀνθρώπων, οὐ μόνον τῶν συγχρόνων καὶ τῶν μεταγενεστέρων, ἀλλὰ καὶ τῶν προγενεστέρων, καὶ οὐ μόνον τῶν ἀγαθῶν, ἀλλὰ καὶ τῶν πονηρῶν (2).

§ 21. Ἡ εἰς Ἄδην κάθοδος καὶ ἀνάστασις τοῦ Σωτῆρος.

Καθ' ὃν χρόνον τὸ σῶμα τοῦ Σωτῆρος εὐρίσκετο ἐν τῷ τάφῳ κατέβη οὗτος μετὰ τῆς ψυχῆς αὐτοῦ, ἠνωμένης μετὰ τῆς Θεότητος, εἰς τὸν Ἄδην, τοῦτέστιν εἰς τὸ κατοικητήριον πάντων τῶν ἀπ' αἰῶνος κεκοιμημένων. Ἀφ' οὗ δὲ ἐκήρυξε καὶ εἰς τοὺς ἐν Ἄδῃ τὸ Εὐαγγέλιον τῆς σωτηρίας, ἀνεβίβασεν ἐκεῖθεν εἰς τὰς μονὰς τοῦ Οὐρανόου Πατὴρς ἅπαντας τοὺς πιστεύσαντας εἰς αὐτόν. (3) Ἡ εἰς τὸν Ἄδην κάθοδος τοῦ Σωτῆρος ἦτο ἀναγκαία πρὸς συμ-

(1) Ἡσ. γ' 5, 7. Ἰωάν. α' 29. ς' 51. ε' 11, 14, 15.

(2) Β' Κορ. ε' 15. Α' Ἰωάν. 6' 2.

(3) Α' Πέτρ. γ' 19.

πλήρωσιν τοῦ ἀπολυτρωτικοῦ αὐτοῦ ἔργου. Ὅπως ὁ Σωτὴρ ἐκήρυξεν εἰς τοὺς ἐπὶ τῆς γῆς, τοιοῦτοτρόπως ἔπρεπε νὰ κηρύξη καὶ εἰς τοὺς ἐν τῷ Ἄδῃ· ὅπως ἔσωσε τοὺς πιστεύσαντας εἰς αὐτὸν ἐπὶ τῆς γῆς, τοιοῦτοτρόπως ἔπρεπε νὰ σώσῃ καὶ τοὺς πιστεύσαντας εἰς αὐτὸν ἐν τῷ Ἄδῃ.

Ὁ Σωτὴρ, νικήσας τὸν θάνατον, ἀνέστη ἐκ τοῦ τάφου τὴν τρίτην ἡμέραν· ἡ δὲ ψυχὴ αὐτοῦ ἠνώθη πάλιν μετὰ τοῦ σώματος τοῦ ἐν τῷ τάφῳ κειμένου, ἀλλὰ δεδοξασμένου καὶ ἀθανάτου. Ἡ ἀνάστασις δὲ τοῦ Σωτῆρος καθιστᾷ ἀναντίρρητον ἀλήθειαν τὴν καθολικὴν ἀνάστασιν πάντων τῶν ἀνθρώπων. (1)

§ 22. Ἡ εἰς τοὺς οὐρανοὺς ἀνάληψις, ἡ ἐκ δεξιῶν τοῦ Πατρὸς καθέδρα καὶ ἡ δευτέρα ἔλευσις τοῦ Σωτῆρος.

Τεσσαράκοντα ἡμέρας μετὰ τὴν ἀνάστασιν ἀνελήφθη ὁ Σωτὴρ εἰς τοὺς οὐρανοὺς μετὰ τοῦ δεδοξασμένου καὶ ἀθανάτου αὐτοῦ σώματος καὶ ἐκάθισεν ἐκ δεξιῶν τοῦ Πατρὸς, τοῦτέστιν ἀνέλαβε τὴν καὶ κατὰ τὸ ἀνθρώπινον αὐτοῦ θείαν δύναμιν καὶ δόξαν.

Ἐν χρόνῳ δέ, τὸν ὅποιον οὐδεὶς ἀνθρώπων γινώσκει, οὐδὲ οἱ Ἄγγελοι τῶν οὐρανῶν, εἰμὴ μόνος ὁ Θεός, θὰ ἔλθῃ πάλιν ὁ Σωτὴρ μετὰ τοῦ δεδοξασμένου καὶ ἀθανάτου αὐτοῦ σώματος. Ἡ δευτέρα δὲ ἔλευσις τοῦ Σωτῆρος θὰ εἶναι διάφορος τῆς πρώτης. Ἡ πρώτη ἦτο ταπεινὴ· ἡ δευτέρα θὰ εἶναι ἔνδοξος. Ἡ πρώτη ἦτο εὐσπλαγγχος· ἡ δευτέρα θὰ εἶναι φοβερά. Τὸ πρῶτον ἦλθεν, ἵνα σώσῃ τὸν κόσμον· τὸ δεύτερον θὰ ἔλθῃ, ἵνα κρίνῃ αὐτόν. (2)

(1) «Εἰ γὰρ πιστεύομεν, ὅτι ὁ Ἰησοῦς ἀπέθανε καὶ ἀνέστη, οὕτω καὶ ὁ Θεὸς τοὺς κοιμηθέντας διὰ τοῦ Ἰησοῦ ἄξει σὺν αὐτῷ» (Α' Θεσσαλ. δ' 14. Α' Κορ. ιε' 20—22).

(2) Περὶ τῆς δευτέρας ἐλεύσεως τοῦ Σωτῆρος γίνεται λόγος ἐν τῇ § 37.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Γ'.

ΠΕΡΙ ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΠΝΕΥΜΑΤΟΣ ΚΑΙ ΤΗΣ ΔΙ' ΑΥΤΟΥ
ΑΝΑΓΕΝΝΗΣΕΩΣ ΤΟΥ ΑΝΘΡΩΠΟΥ.

† Ἄρθρον ἡ' τοῦ Συμβόλου τῆς πίστεως.

«Καὶ εἰς τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον, τὸ κύριον, τὸ ζωοποιόν, τὸ ἐκ τοῦ Πατρὸς ἐκπορευόμενον, τὸ σὺν Πατρὶ καὶ Υἱῷ συμπροσκυνούμενον καὶ συνδοξαζόμενον, τὸ λαλῆσαν διὰ τῶν προφητῶν».

§ 23. Τὸ Ἅγιον Πνεῦμα

Τὸ τρίτον πρόσωπον τῆς Ἁγίας Τριάδος εἶναι τὸ Ἅγιον Πνεῦμα, τὸ ὁποῖον καλεῖται κύριον¹ μέν, διότι συμμετέχει τῆς θείας ἐξουσίας, ζωοποιὸν δέ, διότι δίδει ζωὴν εἰς τὰ κτίσματα. Τὸ Ἅγιον Πνεῦμα ἐκπορεύεται, τουτέστι προέρχεται ἀενάως, ἐκ μόνου τοῦ Πατρὸς (1) ὡς ἀρχῆς καὶ πηγῆς τῆς θεότητος, πρέπει δὲ νὰ προσκυνῶμεν καὶ νὰ δοξάζωμεν αὐτὸ, ὅπως προσκυνοῦμεν καὶ δοξάζομεν τὸν Πατέρα καὶ τὸν Υἱὸν, διότι εἶναι ὁμοούσιον αὐτοῖς καὶ ἐν ἐκ τῶν ἴσων τριῶν προσώπων τῆς Ἁγίας Τριάδος. Ὑπὸ τοῦ Πνεύματος δὲ τούτου ἐμπνεόμενοι οἱ ἱεροὶ ἄνδρες ἐκήρυξαν τὸν λόγον τοῦ Θεοῦ καὶ συνέταξαν τὰ βιβλία τῆς

(1) «Ὅταν δὲ ἔλθῃ ὁ Παράκλητος, ὃν ἐγὼ πέμψω ὑμῖν παρὰ τοῦ Πατρὸς, τὸ πνεῦμα τῆς ἀληθείας, ὃ παρὰ τοῦ Πατρὸς ἐκπορεύεται, ἐκεῖνος μαρτυρήσει περὶ ἐμοῦ» (Ἰωάν. ιε' 26). Κατὰ ταῦτα κακῶς ἡ Παπικὴ κοινωρία παρεχάραξε τὸ Σύμβολον τῆς πίστεως προσθέσασα εἰς αὐτὸ τὸ filioque (καὶ ἐκ τοῦ Υἱοῦ, δηλ. ἐκπορεύεται τὸ Ἅγιον Πνεῦμα). Τὴν παραχάραξιν δὲ ταύτην ἠσπάσθη καὶ ἡ τῶν Διαμαρτυρομένων κοινωρία.

Ἁγίας Γραφῆς, τὰ ὅποια περιέχουσιν αὐτόν. Τὸ Ἅγιον Πνεῦμα ἐπεφοίτησεν εἰς τοὺς Ἀποστόλους τὴν πεντηκοστὴν ἡμέραν μετὰ τὴν ἀνάστασιν τοῦ Σωτῆρος (Πράξ. β' 1,4), ἵνα ἐνισχύσῃ αὐτοὺς εἰς τὸ κήρυγμα τοῦ Εὐαγγελίου· ἔκτοτε δὲ παραμένει διαρκῶς ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ καὶ ἀναγεννᾷ, δικαιοῖ καὶ ἀγιάζει τοὺς πιστεύοντας καὶ ἔργα τῆς πίστεως ἄξια ἐργαζομένους.

§ 24. Ἡ διὰ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος ἀναγέννησις καὶ δικαιοσύνη καὶ ὁ δι' αὐτοῦ ἁγιασμός τοῦ ἀνθρώπου.

Τὸ Ἅγιον Πνεῦμα καλεῖ πάντα ἄνθρωπον εἰς μετάνοιαν καὶ εἰς πίστιν εἰς τὸν Ἰησοῦν Χριστόν (1). Καὶ μετάνοια μὲν εἶναι ἢ τελεία ἀποστροφή τοῦ κακοῦ καὶ ἢ θερμὴ ἀγάπη τοῦ ἀγαθοῦ· πίστις δὲ εἰς τὸν Ἰησοῦν Χριστόν ἢ ἀκράδαντος παραδοχὴ πασῶν τῶν δογματικῶν καὶ ἠθικῶν ἀληθειῶν, αἱ ὅποια περιέχονται ἐν τῇ Ἁγίᾳ Γραφῇ καὶ τῇ Ἱερᾷ παραδόσει. Ἡ πίστις δὲ αὕτη πρέπει νὰ ἐνεργῆται δι' ἀγάπης (Γαλ. ε' 6), ἥτοι νὰ συνοδεύηται ὑπὸ ἔργων ἀγαθῶν· διότι «ἡ πίστις χωρὶς τῶν ἔργων νεκρὰ ἔστιν» (Ἰακώβ. β' 20). Ὁ ἄνθρωπος, ἐὰν μὲν θέλῃ, ὑπακούει εἰς τὴν κλήσιν τοῦ Ἁγίου Πνεύματος καὶ μετανοεῖ καὶ πιστεύει εἰς τὸν Χριστόν, ἐὰν δὲ δὲν θέλῃ, δὲν πράττει ταῦτα (2).

Ὁ μετανοήσας καὶ πιστεύσας εἰς τὸν Χριστόν ἄνθρωπος κατ' ἀρχὰς μὲν ἀναγεννᾶται ὑπὸ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, τούτεστιν ἀποβάλλει τὸν παλαιὸν ἁμαρτωλὸν ἄνθρωπον καὶ περιβάλλεται τὸν νέον ἐνάρετον, μετὰ ταῦτα δὲ δικαιοῦται, δηλ. καθίστα-

(1) Α' τιμ. β' 4.

(2) «Ὅστις θέλει ὀπίσω μου ἐλθεῖν ἀπαρνησάσθω ἑαυτόν, καὶ ἀράτω τὸν σταυρὸν αὐτοῦ (δηλ. ὡς ἀποφασίση νὰ θανατώσῃ διὰ τοῦ πνεύματος τὰς κακὰς ἐπιθυμίας τοῦ σώματος) καὶ ἀκολουθεῖτω μοι» (Μάρκ. γ' 34).

ται δίκαιος ενώπιον του Θεού, τέλος δε αγιάζεται, ήτοι γίνεται τέλειος Χριστιανός (1). Ο ήγιασμένος δε άνθρωπος καταφαίνεται δια τών έργων αυτού, τὰ ὁποῖα, καλούμενα καρποὶ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, εἶναι τὰ ἐξῆς: ἀγάπη, χαρά, εἰρήνη, μακροθυμία, χρηστότης, ἀγαθωσύνη, πίστις, πραότης, ἐγκράτεια (Γαλ. ε' 22). Σημειωτέον δέ, ὅτι καὶ μετὰ τὸν ἁγιασμόν ὑφίσταται ἡ ῥοπὴ εἰς τὴν ἁμαρτίαν, ἂν καὶ ἐξησθενημένη, καὶ εἶναι δυνατόν νὰ ὑποπέσῃ ὁ ἄνθρωπος εἰς ἁμαρτίαν. Διὰ τοῦτο ὀφείλει καὶ ὁ ήγιασμένος ἄνθρωπος νὰ ἀγωνίζεται διαρκῶς κατὰ τῆς κακίας μέχρις οὗ στερεωθῇ καὶ ἐνδυναμωθῇ ἐν τῷ τελείῳ χριστιανικῷ βίῳ.

Κατὰ ταῦτα ὁ ἄνθρωπος ἀναγεννᾶται, δικαιούται καὶ αγιάζεται, ήτοι μιᾷ λέξει σφύζεται, πρῶτον μὲν διὰ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, ἢ, ὅπερ εἶναι τὸ αὐτό, διὰ τῆς θείας χάριτος, δεύτερον δὲ διὰ τῆς συνεργίας ἑαυτοῦ. Ὡστε ἡ σωτηρία τοῦ ἀνθρώπου δὲν ἐξαρτᾶται ἐκ μόνης τῆς θείας χάριτος, οὐδὲ ἐκ μόνου τοῦ ἀνθρώπου, ἀλλ' ἐξ ἀμφοτέρων.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Δ.'

ΠΕΡΙ ΤΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ ΚΑΙ ΤΩΝ ΜΕΣΩΝ, ΔΙ' ὧΝ ΑΥΤΗ
ΕΝΕΡΓΕΙ ΤΟΝ ΑΓΙΑΣΜΟΝ ΤΩΝ ΠΙΣΤΩΝ.

Ἄρθρον Θ' καὶ Ι' τοῦ Συμβόλου τῆς πίστεως.

Θ' «Εἰς μίαν, ἀγίαν, καθολικὴν καὶ Ἀποστολικὴν Ἐκκλησίαν».

Ι'. Ὁμολογῶ ἐν βάπτισμα εἰς ἄφεσιν ἁμαρτιῶν».

(1) Α' Κορ. 5' 11.

§ 25. Ὁρισμός, ἰδρυσίς καὶ σκοπὸς τῆς Ἐκκλησίας.

Ἐκκλησία καλεῖται τὸ ἄθροισμα τῶν ἀνθρώπων, ὅσοι ὀρθοδόξως ἐπίστευσαν καὶ πιστεύουσιν εἰς τὸν Ἰησοῦν Χριστὸν ὡς Σωτῆρα τοῦ κόσμου. — Διακρίνεται δὲ αὕτη εἰς στρατευομένην καὶ εἰς θριαμβεύουσαν. Καὶ στρατευομένη μὲν καλεῖται ἡ ἐπίγειος, ὡς περιλαμβάνουσα τοὺς πιστοὺς τοὺς ἀγωνιζομένους ἔτι κατὰ τῆς κακίας· θριαμβεύουσα δὲ ἡ ἐπουράνιος, ὡς περιλαμβάνουσα τοὺς πιστοὺς τοὺς ἀγωνισθέντας τὸν καλὸν ἀγῶνα, τελέσαντας τὸν δρόμον καὶ τηρήσαντας τὴν πίστιν.

Ἡ Ἐκκλησία ἰδρύθη ὑπὸ τοῦ Σωτῆρος· ἐξηπλώθη δὲ διὰ τῶν Ἀποστόλων, οἵτινες, διασπαρέντες εἰς πᾶσαν τὴν γῆν, ἐκήρυξαν τὸ Εὐαγγέλιον, ἰδρυσαν Χριστιανικὰς κοινότητας καὶ ἐχειροτόνησαν ἐπισκόπους διαδόχους αὐτῶν. Ἡ ὑπὸ τοῦ Σωτῆρος δὲ ἱδρυθεῖσα καὶ διὰ τῶν Ἀποστόλων ἐξαπλωθεῖσα Ἐκκλησία εἶναι πρῶτον μὲν ὄρατὴ συγχρόνως καὶ ἀόρατος, δεύτερον δὲ ἀκατάλυτος. Καὶ ὄρατὴ μὲν εἶναι, διότι συνίσταται ἐξ ὄρατῶν μελῶν, τῶν ποιμένων δηλαδὴ καὶ τῶν ποιμαινομένων· ἀόρατος δέ, διότι ἔχει ἀόρατον κεφαλὴν αὐτὸν τὸν Σωτῆρα· ἀκατάλυτος δέ, διότι οὔτε ἡ πλάνη οὔτε ἡ βία δύνανται νὰ καταλύσωσιν αὐτήν (1), ἀλλὰ θὰ διαμένῃ ὡς στρατευομένη μὲν μέχρι τῆς συντελείας τοῦ κόσμου, ὡς θριαμβεύουσα δὲ αἰωνίως. Σκοπὸς τῆς Ἐκκλησίας εἶναι ὁ ἁγιασμὸς τῶν πιστῶν. (2).

---

(1) Καὶ πύλαι Ἰερουσάλημ οὐ κατισχύσουσιν αὐτῆς». (Ματθ. 15' 18.).

(2) Ἐφεσ. δ' 11, 12. Ἡ Ἐκκλησία δὲν ἀποτελεῖται μόνον ἐξ ἀγίων. Καὶ ἁμαρτωλοὶ εἶναι μέλη τῆς Ἐκκλησίας, ἐφ' ὅσον δὲν ἀπομακρύνονται τῆς πίστεως αὐτῆς καὶ δὲν ἀποκλείονται αὐτῆς. Τὰ ἀσθενῆ δὲ ταῦτα μέλη ἀνέχεται ἡ Ἐκκλησία ἐν τοῖς

1592
§ 26. Ἰδιότητες τῆς Ἐκκλησίας.

Ὁ Σωτὴρ ἔδρασε μίαν καὶ μόνην Ἐκκλησίαν, ἣ ὁποία κατέχει τὰς ἐξῆς τέσσαρας ιδιότητες· α') τὸ ἐνιαῖον· β') τὴν ἀγιότητα· γ') τὴν καθολικότητα καὶ δ') τὴν ἀποστολικότητα. Ἡ Ἐκκλησία δὲ αὕτη εἶναι ἡ ἡμετέρα Ὁρθόδοξος, ἣ ὁποία εἶναι·

α') μία, διότι μία εἶναι ἡ κεφαλὴ αὐτῆς, δηλ. ὁ Ἰησοῦς Χριστός, μία εἶναι ἡ ψυχὴ ἢ ζωοποιουσα αὐτήν, δηλ. τὸ Ἅγιον Πνεῦμα, μία εἶναι ἡ πίστις (1), δηλ. ἡ διδασκαλία τῆς Ἁγίας Γραφῆς καὶ τῆς Ἱερᾶς Παραδόσεως. Προσέτι δὲ ἔχει τοὺς αὐτοὺς κανόνας, τὴν αὐτὴν ἱεραρχίαν, τὰ αὐτὰ μυστήρια, τὰς αὐτὰς ἱεροτελεστίας·

β') ἀγία, διότι ἀγία εἶναι ἡ κεφαλὴ αὐτῆς, ἀγία εἶναι ἡ ψυχὴ ἢ ζωοποιουσα αὐτήν, ἅγιος εἶναι ὁ σκοπὸς (2) καὶ πλῆθος ἀγίων ἔχει, τοὺς ὁποίους αὐτὴ διεμόρφωσεν·

γ') καθολικὴ, διότι εἶναι προωρισμένη νὰ περιλάβῃ ἅπαντας τοὺς ἀνθρώπους (3)·

δ') ἀποστολικὴ, διότι διὰ τῶν Ἀποστόλων ἐξηπλώθη, καὶ αὐτῶν τὴν διδασκαλίαν σφᾶν καὶ ἀκεραίαν διαφυλάττει καὶ παρ' αὐτῶν ἔχει ἀδιάκοπον τὴν διαδοχὴν τῶν ποιμένων αὐτῆς.

Κατὰ ταῦτα μία καὶ μόνη Ἐκκλησία ὑπάρχει, ἡ ἡμετέρα Ὁρθόδοξος, διότι αὐτὴ μόνη κατέχει τὰς ὑπὸ τοῦ Συμβόλου

κόλποις αὐτῆς, ἵνα διορθώσῃ αὐτά. Τοῦτο συμφωνεῖ πληρέστατα πρὸς τὴν διδασκαλίαν τοῦ Σωτῆρος, ὁ ὁποῖος παραβάλλει τὴν Ἐκκλησίαν πρὸς ἀγρόν, ἐν τῷ ὁποίῳ καὶ ζιζάνια μετὰ τοῦ σίτου φύονται (Ματθ. ιγ' 25 κψ), καὶ πρὸς σαγήνην, ἣ ὁποία καὶ καλοὺς καὶ κακοὺς ἰχθῦς συνάγει (Ματθ. ιγ' 47).

(1) Ἐφεσ. δ' 5.

(2) Ἐφεσ. ε' 25-27.

(3) Ματθ. κη' 19.

τῆς πίστεως καθοριζομένης ἰδιότητος, ἦτοι τὸ ἐνιαῖον, τὴν ἀγιότητα, τὴν καθολικότητα καὶ τὴν ἀποστολικότητα. Αἱ δὲ καλούμεναι Ἐκκλησίαι τῶν Παπικῶν, Διαμαρτυρομένων, Νεστοριανῶν καὶ Μονοφυσιτῶν δὲν εἶναι Ἐκκλησίαι, ἀλλὰ θρησκευτικαὶ κοινωνίαι, αἱ ἑποῖαι πολυτρόπως διέστρεψαν τὴν διδασκαλίαν τοῦ Σωτῆρος καὶ τῶν Ἀποστόλων. Καὶ ἡ μὲν Παπικὴ κοινωνία, ἀποσχισθεῖσα ἀπὸ τῆς ἡμετέρας Ἐκκλησίας κατὰ τὸν Θ' αἰῶνα, οὐ μόνον τὸ Σύμβολον τῆς πίστεως ἐνόθευσε διὰ τῆς προσθήκης τοῦ Filioque, ἀλλὰ καὶ τὰ δόγματα τῶν Οἰκουμενικῶν Συνόδων καὶ τὰ μυστήρια παρεχάραξε καὶ νέα δόγματα ὅλως ἀντίθετα πρὸς τὴν διδασκαλίαν τοῦ Σωτῆρος ἐθέσπισεν. Ἡ δὲ τῶν Διαμαρτυρομένων κοινωνία, ἀποσχισθεῖσα ἀπὸ τῆς Παπικῆς κατὰ τὸν 15' αἰῶνα, οὐ μόνον τὴν νόθευσεν τοῦ Συμβόλου τῆς πίστεως ἠσπάσθη καὶ τὰ δόγματα τῶν Οἰκουμενικῶν Συνόδων καὶ τὰ μυστήρια παρεχάραξεν, ἀλλὰ καὶ αὐτὴν τὴν Ἱερὰν Παράδοσιν ἀπέρριψεν. Καὶ αἱ τῶν Νεστοριανῶν δὲ καὶ Μονοφυσιτῶν κοινωνίαι, αἱ ἀποσχισθεῖσαι ἀπὸ τῆς ἡμετέρας Ἐκκλησίας κατὰ τὸν 6' αἰῶνα, διέστρεψαν κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἦττον τὴν ἀρχαίαν διδασκαλίαν τῆς Ἐκκλησίας.

Ἡ Ὁρθόδοξος Ἐκκλησία ἀποτελεῖται ἐκ δέκα τριῶν αὐτοκεφάλων μερικῶν ἐκκλησιῶν, ἔξ ὧν ἕξ εἶναι Ἑλληνικαί, ἡ τοῦ Βασιλείου τῆς Ἑλλάδος, ἡ τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ἡ τῆς Ἀλεξανδρείας, ἡ τῆς Ἀντιοχείας, ἡ τῶν Ἱεροσολύμων καὶ ἡ τῆς Κύπρου· δύο Ῥωμουνικαί, ἡ τῆς Ῥωμανίας καὶ ἡ τῆς Τρανσυλθανίας (χώρας τῆς Οὐγγαρίας)· μία Σλαβοῤῥωμουνικὴ, ἡ τῆς Βουκοβίνης (χώρας τῆς Αὐστρίας) καὶ τέσσαρες Σλαβικαί, ἡ τῆς Σερβίας, ἡ τοῦ Μαυροβουνίου, ἡ τῆς Σλαβωνίας (χώρας τῆς Οὐγγαρίας), καὶ ἡ τῆς Ῥωσσίας. Αἱ μερικαὶ δὲ αὗται Ἐκκλησίαι, ἂν καὶ εἶναι ἀνεξάρτητοι καὶ αὐτοκέφαλοι, ὅμως ἀποτελοῦσι μίαν καὶ μόνην Ἐκκλησίαν διότι ἔχουσι πᾶσαι τὸν αὐτὸν ἀρχηγόν, δηλ. τὸν Ἰησοῦν Χριστόν, τὴν αὐτὴν πίστιν, τοὺς αὐτοὺς κανόνας, τὴν αὐτὴν ἱεραρχίαν, τὰ αὐτὰ μυστήρια, τὰς αὐτὰς ἱεροτελεστίας.

§ 27. Κέντρον τῆς Ἐκκλησιαστικῆς ἐξουσίας.

Κέντρον τῆς Ἐκκλησιαστικῆς ἐξουσίας ἐν ἐκάστη μερικῇ Ἐκκλησίᾳ εἶναι ὁ Ἐπίσκοπος αὐτῆς, ὅστις εἶναι διάδοχος τῶν Ἀποστόλων, ἐκ τοῦ ὁποῦ ἀπορρέουσι τὸ δικαίωμα τοῦ διδάσκειν τὸν λόγον τοῦ Θεοῦ καὶ τὸ τοῦ ἐπιτελεῖν τὰς ἱεροτελεστίας καὶ τὸ τοῦ διοικεῖν τὴν Ἐκκλησίαν. Τὰ μερικὰ ὅμως ταῦτα κέντρα συγκεντροῦνται καὶ ὑποτάσσονται εἰς ἓν γενικὸν κέντρον τῆς Οἰκουμενικῆς Ἐκκλησίας, τὸ ὅποιον εἶναι αἱ Οἰκουμενικαὶ Σύνοδοι (1). Αἱ Σύνοδοι δὲ αὗται ὑπὸ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος καθοδηγούμεναι (2), ἐξέδωκαν ἀποφάσεις ἀλαθῆτους, τὰς ὁποίας ὀφείλομεν νὰ τηρῶμεν ὡς θεοπνεύστους, ἐξ Ἰσου πρὸς τὴν Ἁγίαν Γραφήν.

§ 28. Τὰ μυστήρια καθ' ὄλον.

Μυστήρια καλοῦνται αἱ ἱερὰ τελεταί, διὰ τῶν ὁποίων ὑπὸ ὄρατὰ σημεῖα μεταδίδεται εἰς τοὺς πιστοὺς ἡ ἀόρατος χάρις τοῦ Θεοῦ.

Τὰ μυστήρια διετάχθησαν ὑπὸ τοῦ Σωτῆρος καὶ εἶναι ἑπτὰ τὰ ἐξῆς: τὸ βάπτισμα, τὸ χρῆσμα, ἡ εὐχαριστία, ἡ ἐξομολόγη-

(1) Αἱ Οἰκουμενικαὶ Σύνοδοι εἶναι ἑπτὰ, αἱ ἐξῆς: α') ἡ ἐν Νικαίᾳ τῆς Βιθυνίας τῷ 325 ἐπὶ Κωνσταντίνου τοῦ Μεγάλου· β') ἡ ἐν Κωνσταντινουπόλει τῷ 381 ἐπὶ Θεοδοσίου τοῦ Μεγάλου· γ') ἡ ἐν Ἐφέσῳ τῷ 431 ἐπὶ Θεοδοσίου τοῦ Μικροῦ· δ') ἡ ἐν Χαλκηδόνι τῷ 451 ἐπὶ Μαρκιανοῦ· ε') ἡ ἐν Κωνσταντινουπόλει τῷ 553 ἐπὶ Ἰουστινιανοῦ τοῦ Α'· ς') ἡ ἐν Κωνσταντινουπόλει τῷ 680 ἐπὶ Κωνσταντίνου τοῦ Πρωγονάτου· ζ') ἡ ἐν Νικαίᾳ τῆς Βιθυνίας τῷ 787 ἐπὶ Εἰρήνης.

(2) ἌΊδοξε τῷ ἁγίῳ πνεύματι καὶ ἡμῖν* (Πράξ. ιε' 28).

σις, τὸ εὐχέλαιον, ὁ γάμος καὶ ἡ ἱερωσύνη (1). Διαιροῦνται δὲ εἰς ὑποχρεωτικὰ καὶ εἰς προαιρετικὰ.

Καὶ ὑποχρεωτικὰ μὲν εἶναι τὰ πέντε πρῶτα, προαιρετικὰ δὲ τὰ δύο τελευταῖα. Καὶ τὸ μὲν βάπτισμα, τὸ χρίσμα καὶ ἡ ἱερωσύνη δὲν ἐπαναλαμβάνονται, τὰ δὲ λοιπὰ ἐπαναλαμβάνονται.

§ 29. Τὸ βάπτισμα.

Τὸ βάπτισμα εἶναι μυστήριον, διὰ τοῦ ὁποίου ὁ ἄνθρωπος καταδύομενος καὶ ἀναδύομενος τρίς εἰς τὸ ὕδωρ, τὸ ἡγιασμένον δι' ἰδιαιτέρας ἱεροτελεστίας, ἐν τῷ ὀνόματι τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, καθαρίζεται καὶ ἀπὸ τοῦ προπατορικοῦ ἁμαρτήματος καὶ ἀπὸ τῶν προαιρετικῶν ἁμαρτιῶν καὶ ἀναγεννᾶται (2).

Καὶ ἡ μὲν κατάδυσις δηλοῖ τὴν ταφὴν τοῦ Σωτῆρος, ἡ δὲ ἀνάδυσις τὴν ἀνάστασιν. Ὡστε ὁ βαπτιζόμενος ὀφείλει νὰ θάψῃ τὸν παλαιὸν ἁμαρτωλὸν ἄνθρωπον, ἵνα ἀναστῇ μετὰ τοῦ Χριστοῦ καὶ περιβληθῇ τὸν νέον ἐνάρετον (3).

Τὸ μυστήριον τοῦ βαπτίσματος συνέστησεν ὁ Σωτὴρ διὰ τῆς ἐξῆς πρὸς τοὺς μαθητὰς ἐντολῆς· «Πορευθέντες μαθητεύσατε πάντα τὰ ἔθνη βαπτίζοντες αὐτοὺς εἰς τὸ ὄνομα τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, διδάσκοντες αὐτοὺς τηρεῖν πάντα ὅσα ἐνετείλαμην ὑμῖν» (Ματθ. κη' 19). Τὸ βάπτισμα τε-

---

(1) Οἱ διαμαρτυρόμενοι παραδέχονται δύο μόνον μυστήρια, τὸ βάπτισμα καὶ τὴν εὐχαριστίαν.

(2) Οἱ Παπικοί καὶ οἱ διαμαρτυρόμενοι τελοῦσι τὸ βάπτισμα δι' ἐπιχύσεως, ἢ ῥαντισμοῦ, ὅπερ ἡ ἡμετέρα Ἐκκλησία ἐπιτρέπει κατ' ἐξαίρεσιν εἰς μόνους τοὺς ἀσθενεῖς. Ἀλλὰ οὔτε ὁ Σωτὴρ τοιοῦτοτρόπως ἐδαπτίσθη (Ματθ. γ' 16. Μάρκ. α' 9), οὔτε οἱ Ἀπόστολοι (Πράξ. η' 39) καὶ ἡ ἀρχαία Ἐκκλησία τοιοῦτοτρόπως ἐδάπτισον, οὔτε ἡ λέξις βαπτίζω σημαίνει ἐπιχέω ἢ ῥαντίζω, ἀλλὰ βυθίζω εἰς τὸ ὕδωρ.

(3) Ῥωμ. ς' 4.

λείται ὑπὸ τοῦ ἐπισκόπου ἢ πρεσβυτέρου, ἐν ἀνάγκῃ δὲ καὶ ὑπὸ διακόνου καὶ λαϊκοῦ καὶ γυναικός. Ὄταν δὲ ὑπάρχη ἀμφιβολία περὶ τῆς βαπτισεώς τινος, βαπτίζεται οὗτος κατὰ τὸν ἐξῆς τύπον· «Βαπτίζεται ὁ δοῦλος τοῦ Θεοῦ, εἰ μὴ οὐκ ἔβαπτίσθη».

Ἐπειδὴ ἄνευ βαπτίσματος δὲν ὑπάρχει σωτηρία (1), ἔπεται ὅτι τοῦτο εἶνε ἀναγκαῖον εἰς πάντας, ἐνηλικίους καὶ ἀνηλικίους. Καὶ οἱ μὲν ἐνήλικιοι ὀφείλουσι πρὸ τοῦ βαπτίσματος νὰ κατηγῶνται, ἵνα μετανοήσωσι καὶ πιστεύσωσιν εἰς τὸν Χριστόν (2)· οἱ δὲ ἀνήλικιοι βαπτίζονται μὲν ἄνευ κατηγήσεως συμφώνως πρὸς τὴν παραγγελίαν τοῦ Σωτῆρος· «Ἄφετε τὰ παιδιά καὶ μὴ κωλύετε αὐτὰ ἔλθεῖν πρὸς με· τῶν γὰρ τοιούτων ἐστὶν ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν» (Ματθ. εἴ' 14), ἀλλ' ἐγγυῶνται οἱ γονεῖς καὶ οἱ ἀνάδοχοι, ὅτι θὰ κατηγῶσιν αὐτούς, ὅταν γίνωσιν ἐνήλικιοι (3).

§ 30. Τὸ χρῖσμα.

Τὸ χρῖσμα εἶνε μυστήριον, διὰ τοῦ ὁποίου ὁ βαπτισθεὶς χριόμενος εὐθὺς μετὰ τὸ βάπτισμα διὰ τοῦ ἁγίου μύρου εἰς διάφορα μέρη τοῦ σώματος, ἀγιάζεται.

Τὸ ἅγιον μύρον κατασκευάζεται τῇ Μεγάλῃ Τετάρτῃ ἐκ τεσσαράκοντα περίπου εὐωδῶν ὑλῶν (ἐλαίου, οἴνου, βαλσάμου κλπ.), αἱ ὁποῖαι σημαίνουσι τὸ πλῆθος τῶν καρπῶν ἢ χαρισμάτων τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, ἀγιάζεται δὲ ὑπὸ τῶν ἐπισκόπων κατὰ τὴν λειτουργίαν τῆς Μεγάλης Πέμπτης. (4)

(1) «Ἐὰν μὴ τις γεννηθῇ ἐξ ὕδατος καὶ πνεύματος, οὐ δύναται εἰσελθεῖν εἰς τὴν βασιλείαν τοῦ Θεοῦ. (Ἰωάν. γ' 5).

(2) «Ὁ πιστεύσας καὶ βαπτισθεὶς σωθήσεται» (Μάρκ. ις' 16).

(3) Ὁ ἀνάδοχος πρέπει νὰ εἶναι ὀρθόδοξος, διότι μόνον οὗτος δύναται νὰ κατηγήσῃ ὀρθοδόξως τὸν βαπτισθέντα.

(4) Πᾶσα αὐτοκέφαλος Ὀρθόδοξος Ἐκκλησία δικαιούται νὰ κατασκευάζῃ ἅγιον μύρον. Ἡ τοῦ Βασιλείου τῆς Ἑλλάδος Ἐκκλησία, ἂν καὶ εἶναι αὐτοκέφαλος, λαμβάνει αὐτὸ ἐκ Κωνσταντινουπόλεως εἰς ἔνδειξιν σεβασμοῦ πρὸς τὴν μητέρα Ἐκκλησίαν.

Τὰ μέλη τοῦ σώματος, τὰ ὁποῖα χρίονται σταυροειδῶς, εἶναι τὰ ἔξῃς· τὸ μέτωπον, οἱ ὀφθαλμοί, οἱ μυκτῆρες, τὰ χεῖλη, τὰ ὄτα, αἱ χεῖρες καὶ οἱ πόδες. Καὶ τὸ μὲν μέτωπον χρίεται, ἵνα ἁγιασθῇ ἡ ἔδρα τῆς διανοίας· τὰ δὲ αἰσθητήρια, ἵνα ἁγιασθῶσιν αἱ αἰσθήσεις· τὸ δὲ στήθος, ἵνα ἁγιασθῇ ἡ ἔδρα τῶν ἐπιθυμιῶν, δηλαδὴ ἡ καρδιά· αἱ δὲ χεῖρες καὶ οἱ πόδες, ἵνα ἁγιασθῶσι τὰ ἔργα καὶ διαθήματα τοῦ βαπτισθέντος. Εἰς ἐκάστην δὲ χρίσιν ἐπιλέγει ὁ ἱερεὺς· «Σφραγίς δωρεᾶς Πνεύματος Ἁγίου». Τὸ χρίσμα τελεῖται ὑπὸ ἐπισκόπου ἢ πρεσβυτέρου (1).

§ 31. Ἡ εὐχαριστία.

Ἡ εὐχαριστία εἶναι τὸ μυστήριον, ἐν τῷ ὁποίῳ ὁ μεταλαμβάνων τοῦ μετουσιωμένου εἰς σῶμα τοῦ Χριστοῦ ἄρτου καὶ τοῦ μετουσιωμένου εἰς αἷμα τοῦ Χριστοῦ οἴνου κοινωνεῖ αὐτοῦ τοῦ σώματος καὶ αὐτοῦ τοῦ αἵματος τοῦ Χριστοῦ εἰς ἄφεσιν ἁμαρτιῶν καὶ εἰς ζωὴν αἰώνιον (2). Καλεῖται δὲ εὐχαριστία, διότι ὁ Σωτὴρ πρὸ τῆς διανομῆς τοῦ ἄρτου καὶ τοῦ οἴνου εἰς τοὺς μαθητὰς αὐτοῦ ἠὐχαρίστησε τὸν Πατέρα.

Τὸ μυστήριον τῆς Εὐχαριστίας συνέστησεν ὁ Σωτὴρ κατὰ τὴν νύκτα, κατὰ τὴν ὁποίαν παρεδίδοτο, ὅτε «ἔλαβεν ἄρτον καὶ εὐχαριστήσας διένειμε τοῖς μαθηταῖς καὶ εἶπε, Λάβετε, φάγετε· τοῦτο μού ἐστι τὸ σῶμα τὸ ὑπὲρ ὑμῶν κλόμενον· τοῦτο πειθε

(1) Ἡ Παπικὴ κοινωνία τελεῖ τὸ χρίσμα οὐχὶ εὐθὺς μετὰ τὸ βάπτισμα, ἀλλὰ συνήθως εἰς μὲν τὰ ἄρρενα κατὰ τὸ δέκατον τέταρτον ἔτος τῆς ἡλικίας, εἰς δὲ τὰ θήλεα κατὰ τὸ δωδέκατον καὶ δὴ ἐπὶ μόνου τοῦ μετώπου καὶ διὰ μόνου τοῦ ἐπισκόπου. Τὸ αὐτὸ δὲ πράττει καὶ ἡ τῶν διαμαρτυρομένων κοινωνία, ἡ ὁποία θεωρεῖ ὁ μυστήριον τοῦτο ἀπλήν τελετήν.

(2) «Ἐὰν μὴ φάγητε τὴν σάρκα τοῦ υἱοῦ τοῦ ἀνθρώπου καὶ πίητε αὐτοῦ τὸ αἷμα, οὐκ ἔχετε ζωὴν ἐν ἑαυτοῖς» (Ἰωάν. 5' 53).

εις τὴν ἐμὴν ἀνάμνησιν. Ὡσαύτως καὶ τὸ ποτήριον μετὰ τὸ δεῖ-
πνήσαι λέγων, Πίετε ἐξ αὐτοῦ πάντες· τοῦτο γάρ ἐστι τὸ αἷμά
μου, τὸ τῆς Καινῆς Διαθήκης, τὸ περὶ πολλῶν ἐκχυνόμενον εἰς
ἄφρασιν ἁμαρτιῶν» (Ματθ. κς' 26-28. Μάρκ. ιδ' 22-25. Λουκ.
κβ' 19, 20. Ἰωάν. ς' 48-58.). Ἀναπαριστᾷ δὲ τὸ μυστήριον
τοῦτο τὴν ἐπὶ τοῦ σταυροῦ ἱλαστήριον θυσίαν τοῦ Σωτῆρος (1).

Συστατικὰ τῆς εὐχαριστίας εἶναι ὁ ἄρτος καὶ ὁ οἶνος. Καὶ ὁ
μὲν ἄρτος πρέπει νὰ εἶναι στίνος, καθαρὸς καὶ ἐνζυμος, διότι δι'
ἐνζύμου ἄρτου ἐτέλεσε τὸ μυστήριον τοῦτο ὁ Σωτὴρ πρὸ τοῦ
Ἰουδαϊκοῦ πάσχα, (2) καὶ οἱ Ἀπόστολοι δὲ καὶ ἡ ἀρχαία Ἐκ-
κλησία τοιοῦτον ἄρτον πάντοτε μετεχειρίζοντο· ὁ δὲ οἶνος πρέ-
πει νὰ εἶναι ἐκ σταφυλῶν καὶ νὰ ἀναμιγνύηται μεθ' ὕδατος, ἵνα
ἐξεικονίζῃ τὸ ἐκ τῆς πλευρᾶς τοῦ Σωτῆρος μετὰ τὴν νύξιν τοῦ
στρατιώτου ἐξεληθὸν αἷμα καὶ ὕδωρ (3). Τὰ συστατικὰ δὲ ταῦτα
μετουσιοῦνται, δηλ. μεταβάλλονται εἰς ἀληθὲς σῶμα καὶ αἷμα
τοῦ Σωτῆρος, (4) καθ' ἣν στιγμήν ὁ ἱερεὺς ἐπικαλεῖται παρὰ τοῦ
Πατρὸς τὸ Ἅγιον Πνεῦμα λέγων· «Κατάπεμψον τὸ Πνεῦμά σου
τὸ Ἅγιον ἐφ' ἡμᾶς καὶ ἐπὶ τὰ προκειμένα δῶρα ταῦτα καὶ ποιή-
σον τὸν μὲν ἄρτον τοῦτον τίμιον σῶμα τοῦ Χριστοῦ σου, τὸ δὲ
ἐν τῷ ποτηρίῳ τούτῳ τίμιον αἷμα τοῦ Χριστοῦ σου μεταβαλὼν τῷ
Πνεύματί σου τῷ Ἁγίῳ».

Ἡ εὐχαριστία τελεῖται ὑπὸ ἐπισκόπου ἢ πρεσβυτέρου.

(1) «Ὅσακις γὰρ ἂν ἐσθίητε τὸν ἄρτον τοῦτον καὶ τὸ πο-
τήριον τοῦτο πίνητε, τὸν θάνατον τοῦ Κυρίου καταγγέλλετε ἄχρις
οὗ ἂν ἔλθῃ» (Α' Κορ. ια' 26).

(2) Ἰωάν. ιγ' 1. ιη' 28. ιθ' 14, 31.

(3) Ἰωάν. ιθ' 34. Ἡ Παπικὴ κοινωνία μεταχειρίζεται ἄζυμον
ἄρτον· στερεῖ δὲ τοὺς λαϊκοὺς τοῦ ποτηρίου τῆς εὐχαριστίας ἐναν-
τίον τῆς ῥητῆς ἐντολῆς τοῦ Σωτῆρος· «Πίετε ἐξ αὐτοῦ πάντες».

(4) Ματθ. κς' 26. Μάρκ. ιδ' 22, 23. Λουκ. κβ' 19, 20.
Ἰωάν. ς' 51, 53, 55.

Ἐπειδὴ διὰ τῆς εὐχαριστίας ἀγιαζόμεθα (Ἰωάν. 5' 57) καὶ συνδεόμεθα στενωτάτα μετὰ τοῦ Σωτῆρος (Ἰωάν 5' 56) καὶ λαμβάνομεν τὴν ἐγγύτησιν τῆς ἀθανασίας καὶ τῆς ἀναστάσεως εἰς ζωὴν αἰώνιον μετὰ τοῦ Σωτῆρος (Ἰωάν. 5' 54), ἔπεται, ὅτι ὀφείλομεν νὰ μεταλαμβάνωμεν πάντες οἱ βαπτιζόμενοι καὶ κεραισμένοι. Ἴνα μεταλαμβάνωμεν ὁμοίως τῶν ἀχράντων μυστηρίων ἀνάγκη πᾶσα νὰ προπαρασκευαζώμεθα (1) διὰ πραγματικῆς μετανοίας καὶ σταθερᾶς ἀποφάσεως περὶ μὴ ἐπαναλήψεως τῶν ἁμαρτιῶν, προσέτι δὲ διὰ προσευχῆς καὶ νηστείας, δι' εὐκρινουὺς συνδιαλλαγῆς μετὰ τῶν ἐχθρῶν ἡμῶν καὶ δι' ἐξομολογήσεως τῶν ἁμαρτιῶν ἡμῶν εἰς τὸν πνευματικὸν ἰατρόν, ἥτοι τὸν ἱερέα. Ὁ δὲ ἄνευ τῆς προπαρασκευῆς ταύτης τολμῶν νὰ μεταλαμβάνῃ τῶν ἀχράντων μυστηρίων ἐπισύρει καθ' ἑαυτοῦ τὴν ὀργὴν καὶ καταδίκην τοῦ Θεοῦ. «Ὁ γὰρ ἐσθίων καὶ πίνων ἀναξίως κρίμα ἑαυτοῦ ἐσθίει· καὶ πίνει, μὴ διακρίνων τὸ σῶμα τοῦ Κυρίου» (Α' Κορ. ια' 29).

§ 32. Ἡ ἐξομολόγησις.

Ἡ ἐξομολόγησις εἶναι μυστήριον, διὰ τοῦ ὁποίου ὁ Χριστιανός, μετανοῶν εὐκρινῶς καὶ ἐξομολογούμενος τὰς μετὰ τὸ βάπτισμα ἁμαρτίας αὐτοῦ εἰς τὸν πνευματικόν, λαμβάνει δι' αὐτοῦ παρὰ τοῦ Θεοῦ τὴν ἄφεσιν αὐτῶν (2). Ἡ ἐξομολόγησις τότε μόνον ἐπιφέρει τὴν ἄφεσιν τῶν ἁμαρτιῶν, ὅταν συνοδεύηται ὑπὸ εὐκρινουὺς μετανοίας καὶ σταθερᾶς ἀποφάσεως περὶ μὴ ἐπαναλήψεως τῶν ἁμαρτιῶν καὶ ὅταν γίνηται προφορικῶς, σαφῶς καὶ λεπτομερῶς· διότι ὁ πνευματικὸς πρέπει νὰ ἐννοήσῃ

(1) Α' Κορ. ια' 28.

(2) Α' Ἰωάν. α' 9.

καλῶς τὸ ποιὸν τοῦ νοσήματος, ἵνα διατάξῃ τὰ κατάλληλα πρὸς
θεραπείαν φάρμακα (1).

Τὰ φάρμακα δὲ ταῦτα, τὰ ὁποῖα καλοῦνται κανόνες ἢ ἐπιτί-
μια καὶ εἶναι κυρίως ἡ προσευχὴ, ἡ ἐλεημοσύνη, ἡ συχνὴ φοίτη-
σις εἰς τὰς ἱεράς ἀκολουθίας καὶ τὰ τοιαῦτα, δὲν πρέπει νὰ θεω-
ρῶνται ὡς τιμωρίαί, ἀλλ' ὡς εὐσεβεῖς ἀσκήσεις τοῦ ἁμαρτήσαν-
τος πρὸς ἐκρίζωσιν τῶν παθῶν αὐτοῦ.

Τὸ μυστήριον τῆς ἑξομολογήσεως συνέστησεν ὁ Σωτῆρ, ὅτε
μετὰ τὴν ἀνάστασιν ἐπεφάνη εἰς τοὺς μαθητὰς αὐτοῦ καὶ μετέ-
δωκεν εἰς αὐτοὺς τὴν ἐξουσίαν τοῦ δεσμεῖν καὶ λύειν τὰς ἁμαρ-
τίας τῶν ἀνθρώπων (2). Οἱ δὲ μαθηταὶ τοῦ Σωτῆρος μετέδωκαν
τὴν ἐξουσίαν ταύτην εἰς τοὺς διαδόχους αὐτῶν.

Ἡ ἑξομολόγησις τελεῖται ὑπὸ ἐπισκόπου ἢ ὑπ' ἐκείνου τοῦ
πρεσβυτέρου, ὁ ὁποῖος ἔχει τὴν πρὸς τοῦτο ἄδειαν παρὰ τοῦ ἐπι-
σκόπου καὶ ὀνομάζεται πνευματικός.

Ἐπειδὴ διὰ τῆς ἑξομολογήσεως ἐπιτυγχάνομεν τὴν ἄφεσιν
τῶν ἁμαρτιῶν, ὀφείλομεν πάντες νὰ ἑξομολογώμεθα οὐ μόνον
ὀλίγον χρόνον πρὸ τῆς μεταλήψεως, ἀλλὰ καὶ ἄλλοτε, ὅσα-
κις ἁμαρτάνομεν. Σημειωτέον ὅμως, ὅτι πρέπει νὰ προσέχωμεν
πολὺ ἵνα μὴ ὑποπέσωμεν πάλιν εἰς ἁμαρτήματα. Ἄλλὰ καὶ ἂν
ὑποπέσωμεν εἰς αὐτὰ δὲν πρέπει νὰ ἀπελπίζωμεν, διότι ὁ Κύριος
«οὐκ ἤλθε καλέσαι δικαίους, ἀλλ' ἁμαρτωλοὺς εἰς μετάνοιαν»
(Ματθ. θ' 13).

(1) Κατὰ ταῦτα ὀφείλομεν νὰ ἀποκαλύπτωμεν εἰς τὸν πνευ-
ματικὸν τὸ εἶδος τῆς ἁμαρτίας, οὐχὶ ὅμως καὶ τὰ πρόσωπα,
τὰ ὁποῖα συνέπραξαν εἰς αὐτὴν οὐδὲ τὸν τρόπον καὶ τὸν τόπον·
διότι ταῦτα εἶναι ὄλως περιττά.

(2) «Ὅσα ἐὰν δῆσητε ἐπὶ τῆς γῆς ἔσται δεδεμένα ἐν τῷ
οὐρανῷ· καὶ ὅσα ἐὰν λύσητε ἐπὶ τῆς γῆς ἔσται λελυμένα ἐν τῷ
οὐρανῷ» (Ματθ. ιη' 18).

§ 33. Τὸ Εὐχέλαιον.

Τὸ εὐχέλαιον εἶναι μυστήριον, διὰ τοῦ ὁποίου ὁ ἀσθενῶν χριστιανὸς, χριόμενος δι' ἡγιασμένου ἐλαίου εἰς διάφορα μέλη τοῦ σώματος, θεραπεύεται μὲν σωματικῶς, ὁσάκις κρίνη τοῦτο ἀναγκαῖον ὁ παντογνώστης Θεός, λαμβάνει δὲ πάντοτε τὴν ἀφεσιν τῶν ἁμαρτιῶν αὐτοῦ, ὅταν ἀληθῶς πιστεύῃ καὶ εἰλικρινῶς μετανοῇ (1).

Τὸ μυστήριον τοῦ εὐχελαίου συνέστησεν ὁ Σωτήρ, τοῦ ὁποίου οἱ μαθηταὶ κατ' ἐντολὴν αὐτοῦ «ἤλειπον ἐλαίῳ πολλοὺς ἀρρώστους καὶ ἐθεράπευσαν» (Μάρκ. 5' 13)· οἱ μαθηταὶ δὲ τοῦ Σωτήρος μετέδωκαν τὴν ἐξουσίαν ταύτην εἰς τοὺς διαδόχους αὐτῶν, ὅπως ῥητῶς μαρτυρεῖ ὁ Ἰακώβος λέγων· «Ἀσθενεῖ τις ἐν ὑμῖν; Προσκαλεσάσθω τοὺς πρεσβυτέρους τῆς ἐκκλησίας καὶ προσευξάσθωσαν ἐπ' αὐτόν, ἀλείψαντες αὐτόν ἐλαίῳ ἐν τῇ ὀνόματι τοῦ Κυρίου καὶ ἡ εὐχὴ τῆς πίστεως σώσει τὸν κάμνοντα, καὶ ἐγερεῖ αὐτόν ὁ Κύριος· καὶ ἁμαρτίας ἢ πεποιηκῶς, ἀφεθήσεται αὐτῷ». (Ἰακώβου ε' 14, 15).

Σταυροειδῶς χρίονται τὰ ἐξῆς μέλη τοῦ σώματος· τὸ μέτωπον, ὁ πῶγων, αἱ παρειαὶ καὶ αἱ χεῖρες.

Τὸ εὐχέλαιον τελεῖται ὑπὸ ἐπισκόπου ἢ πρεσβυτέρου. Ὁ ἀριθμὸς δὲ τῶν πρεσβυτέρων ὀρίζεται εἰς ἑπτὰ· ἐν ἀνάγκῃ ὅμως τελεῖται τὸ μυστήριον καὶ ὑπὸ ἑνός.

§ 34. Ὁ γάμος.

Ὁ Γάμος εἶνε μυστήριον, ἐν τῷ ὁποίῳ διὰ τῆς εὐλογίας τοῦ ἱερέως ἀγιάζεται ἡ νόμιμος καὶ ἐξ ἀγάπης ἔνωσις ἀνδρὸς καὶ

---

(1) Ἡ Παπικὴ κοινωνία παρέχει τὸ εὐχέλαιον εἰς τοὺς πνέοντας τὰ λοιθία ὡς ἔσχατον ἐφόδιον πρὸς τὴν μέλλουσαν ζωὴν.

γυναικὸς πρὸς ἀμοιβαίαν σωματικὴν καὶ πνευματικὴν βοήθειαν καὶ πρὸς τεκνογονίαν.

Οἱ ἐρχόμενοι εἰς γάμου κοινωνίαν ὀφείλουσι νὰ ἔχωσι τὴν νόμιμον ἡλικίαν, νὰ μὴ συνδέωνται διὰ στενῆς συγγενείας σωματικῆς ἢ πνευματικῆς (1), νὰ ἔχωσιν ἀμοιβαίαν ἀγάπην καὶ νὰ εὐλογηθῶσιν ὑπὸ τοῦ ἱερέως. Ὁ γάμος δέ, ὁ ὁποῖος ἐτελέσθη τοιοῦτοτρόπως, διαλύεται μόνον εἰς ὀρισμένας περιπτώσεις, ἐκ τῶν ὁποίων σπουδαιότατη εἶνε ἡ παράβασις τῆς συζυγικῆς πίστεως (2).

Τὸ μυστήριον τοῦ γάμου καθιέρωσε μὲν αὐτὸς ὁ Θεὸς ἅμα τῇ δημιουργίᾳ τοῦ πρώτου ἀνθρώπου. «Οὐ καλὸν εἶναι τὸν ἄνθρωπον μόνον· ποιήσωμεν αὐτῷ βοηθὸν κατ' αὐτόν» (3), κατηγίασε δὲ ὁ Σωτὴρ παραστάς εἰς τὸν ἐν Κανᾷ γάμον. Καὶ ὁ Ἀπόστολος δὲ Παῦλος καλεῖ τὸν γάμον μέγα μυστήριον εἰκονίζον τὴν ἔνωσιν τοῦ νυμφίου Ἰησοῦ Χριστοῦ μετὰ τῆς νύμφης Ἐκκλησίας. (4)

Ὁ γάμος τελεῖται ὑπὸ τοῦ ἐπισκόπου ἢ τοῦ πρεσβυτέρου. Ἡ ἡμετέρα δὲ Ἐκκλησία ἐπιτρέπει καὶ δεύτερον καὶ τρίτον γάμον μόνον μετὰ διαζύγιον ἢ μετὰ τὸν θάνατον τοῦ ἐτέρου τῶν συζύγων. (5)

---

(1) Πνευματικὴ λέγεται ἡ συγγένεια ἢ προερχομένη ἐκ τοῦ μυστηρίου τοῦ βαπτίσματος.

(2) Ἡ Παπικὴ κοινωνία δὲν διαλύει τὸν γάμον.

(3) Γεν. β' 18. Ἡ γυνὴ ἐδημιουργήθη ἐκ μιᾶς τῶν πλευρῶν τοῦ ἀνδρός. Τοιοῦτοτρόπως δὲ διέταξεν ὁ Θεὸς ἔνθεν μὲν τὴν προτεραιότητα καὶ τὴν ὑπεροχὴν τοῦ ἀνδρός, ἔνθεν δὲ τὴν ἐξάρτησιν τῆς γυναικὸς ἀπὸ τοῦ ἀνδρός καὶ τὴν ὑποταγὴν αὐτῆς εἰς αὐτόν.

(4) «Τὸ μυστήριον δὲ τοῦτο μέγα ἐστίν· ἐγὼ δὲ λέγω εἰς Χριστὸν καὶ εἰς τὴν Ἐκκλησίαν» (Ἐφεσ. ε' 32).

(5) Ἡ Παπικὴ καὶ ἡ τῶν Διαμαρτυρομένων κοινωνία ἐπιτρέπουσι καὶ τέταρτον γάμον.

2002
§ 38. Ἡ ἱερωσύνη.

Ἡ ἱερωσύνη εἶναι μυστήριον, ἐν τῷ ὁποίῳ ὁ κανονικῶς ἐκλεγόμενος Χριστιανὸς διὰ τῆς ἐπιθέσεως τῶν χειρῶν τοῦ ἐπισκόπου λαμβάνει τὴν θεϊὰν χάριν, ἵνα διδάσκη τὸν λόγον τοῦ Θεοῦ, τελῇ τὰ μυστήρια καὶ τὰς ἱεροτελεστίας καὶ διοικῇ πνευματικῶς τὴν Ἐκκλησίαν.

Τὸ μυστήριον τῆς ἱερωσύνης συνέστησεν ὁ Σωτὴρ, ὅτε μετὰ τὴν ἀνάστασιν ἐπεφάνη εἰς τοὺς μαθητὰς αὐτοῦ καὶ καθηγίασεν αὐτοὺς εἰς τὴν διακονίαν τῆς ἱερωσύνης (1). Οἱ δὲ μαθηταὶ αὐτοῦ μετέδωκαν τὴν χάριν τῆς ἱερωσύτης διὰ τῆς χειροθεσίας εἰς τοὺς διαδόχους αὐτῶν (2), καὶ οὗτοι εἰς τοὺς ἐπομένους καὶ τοιοῦτοτρόπως διὰ συνεχοῦς σειρᾶς διαδόχων ἦλθεν αὕτη μέχρις ἡμῶν.

Οἱ βαθμοὶ τῆς ἱερωσύνης εἶναι τρεῖς. Ἐκ τούτων πρῶτος μὲν καὶ ἀνώτατος εἶναι ὁ τοῦ ἐπισκόπου, δευτέρος δὲ ὁ τοῦ πρεσβυτέρου, τρίτος δὲ κατώτατος ὁ τοῦ διακόνου (3). Καὶ ὁ μὲν ἐπίσκοπος διδάσκει τὸν λόγον τοῦ Θεοῦ, τελεῖ πάντα τὰ μυστήρια καὶ πάσας τὰς ἱεροτελεστίας καὶ διοικεῖ τὴν Ἐκκλησίαν. Ὁ δὲ πρεσβύτερος διδάσκει τὸν λόγον τοῦ Θεοῦ καὶ τελεῖ πάντα τὰ μυστήρια καὶ πάσας τὰς ἱεροτελεστίας πλὴν τῆς ἐξομολογήσεως (τὴν ὁποίαν τελεῖ μόνον τῇ ἀδείᾳ τοῦ ἐπισκόπου), τῆς ἱερωσύνης, τοῦ ἁγιασμοῦ τοῦ μύρου, τοῦ ἐγκαινιασμοῦ ναῶν καὶ ἄλλων· προσέτι δὲ κυβερνᾷ τὸ ἐμπεπιστευμένον εἰς αὐτὸν ποίμνιον ὑπακούων εἰς τὸν ἐπίσκοπον· ὁ δὲ διάκονος διδάσκει τὸν λόγον τοῦ Θεοῦ καὶ βοηθεῖ μόνον τὸν ἐπίσκοπον καὶ τὸν πρεσβύτερον εἰς τὴν τέλει

(1) Ἰωάν. 5' 21, 22.

(2) Πράξ. ιδ' 23.

(3) Οἱ τίτλοι ἀρχιεπίσκοπος, μητροπολίτης, πατριάρχης, πρωτοπρεσβύτερος, οἰκονόμος, ἀρχιμανδρίτης, ἀρχιδιάκονος κτλ. εἶναι γνωρίσματα τιμητικῆς καὶ διοικητικῆς ἱεραρχίας.

τῶν μυστηρίων καὶ ἱεροτελεστιῶν, δὲν δικαιούται δὲ νὰ ἐκτελῇ αὐτάς (1), μηδὲ νὰ κυβερνᾷ τοὺς πιστοὺς. Καὶ ὁ πρεσβύτερος καὶ ὁ διάκονος ὑπόκεινται καθ' ὅλα εἰς τὴν ἐπίβλεψιν καὶ τὴν κρίσιν καὶ τὸν ἔλεγχον τοῦ ἐπισκόπου (2).

Οἱ ἱερεῖς ὀφείλουσι νὰ εἶναι ἀνεπίληπτοι τὸ ἦθος καὶ διδακτικοί, πεπαιδευμένοι δηλ. ὥστε νὰ δύνανται νὰ διδάσκωσι τὸν λόγον τοῦ Θεοῦ (3). Χειροτονοῦνται δὲ ὁ μὲν διάκονος καὶ πρεσβύτερος ὑπὸ ἐνὸς ἐπισκόπου, ὁ δὲ ἐπίσκοπος ὑπὸ δύο τοῦλάχιστον. Καὶ ὁ μὲν διάκονος καὶ πρεσβύτερος εἶναι ἄγαμοι ἢ ἔγγαμοι (νομφευθέντες ὁμῶς πρὸ τῆς χειροτονίας), ὁ δὲ ἐπίσκοπος εἶναι ἄγαμος (4).

Handwritten: H. (left), a signature (center), and a checkmark (right).

---

(1) Μόνον τὸ βάπτισμα δύναται νὰ τελέσῃ ἐν ἀνάγκῃ ὁ διάκονος (ἰδὲ § 29).

(2) Οἱ Διαμαρτυρομένοι ἔχουσι δύο μόνον τάξεις κληρικῶν, τὴν τῶν πρεσβυτέρων καὶ τὴν τῶν διακόνων. Μόνοι δὲ ἐκ τῶν Διαμαρτυρομένων οἱ Ἐπισκοπιανοὶ ἔχουσι τρεῖς, τὴν τῶν ἐπισκόπων, τὴν τῶν πρεσβυτέρων καὶ τὴν τῶν διακόνων.

(3) Α' Τιμοθ. δ' 12 γ' 2.

(4) Ἡ Παπικὴ κοινωνία ἀπαγορεύει εἰς πάντας τοὺς κληρικούς τὸν γάμον, ἢ δὲ τῶν Διαμαρτυρομένων ἐπιτρέπει εἰς αὐτοὺς καὶ δεῦτερον καὶ τρίτον, εἴτε πρὸ τῆς κατατάξεως αὐτῶν εἰς τὴν τάξιν τῶν κληρικῶν εἴτε μετ' αὐτήν.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ε΄.

ΠΕΡΙ ΤΗΣ ΜΕΛΛΟΥΣΗΣ ΖΩΗΣ

Ἄρθρον ια' καὶ ιβ' τοῦ Συμβόλου τῆς πίστεως.

ια'. «Προσδοκῶ ἀνάστασιν νεκρῶν».

ιβ'. «Καὶ ζωὴν τοῦ μέλλοντος αἰῶνος».

§ 36. Ἡ μερικὴ κρίσις τοῦ Θεοῦ.

Αἱ ψυχὰι τῶν ἀνθρώπων εὐθὺς μετὰ τὸν θάνατον διακρίνονται ὑπὸ τοῦ Θεοῦ (1). Καὶ αἱ μὲν ψυχὰι τῶν ἐναρέτων μετὰγονται εἰς τὸν οὐρανόν (2), ὅπου ἀμέτοχοι πάσης θλίψεως καὶ κακοπαθείας (Ἄποκ. κα' 4), ἔχουσιν ἐπικοινωνίαν μετὰ τῶν Ἁγίων καὶ τῶν Ἀγγέλων (Λουκ. ις' 13—21), ἀνυμνοῦσι καὶ ὑπερετοῦσι τὸν Χριστὸν (Ἄποκ. ζ' 9—17) καὶ καθορῶσι τὸν Θεόν (Α' Κορ. ιγ' 12)· αἱ δὲ τῶν ἀμαρτωλῶν ἀπάγονται εἰς τὸν Ἄδην (3),

(1) Ἐβρ. θ' 27.

(2) Ὁ τόπος οὗτος καλεῖται ὑπὸ τῆς Ἁγίας Γραφῆς καὶ παραδείσος, κόλπος τοῦ Ἀβραάμ, βασιλεία τῶν οὐρανῶν, βασιλεία τοῦ Θεοῦ, οἰκία τοῦ Πατρὸς, ἐπουράνιος Ἱερουσαλήμ.

(3) Ὁ τόπος οὗτος καλεῖται ὑπὸ τῆς Ἁγίας Γραφῆς καὶ πῦρ αἰώνιον, γέεννα τοῦ πυρός, σκότος ἐξώτερον.

δπου ὑπάρχει ὀδύνη, λύπη καὶ στεναγμός (1). Ἄλλ' οὔτε αἱ ψυχὰι τῶν ἐναρέτων λαμβάνουσι πλήρη τὴν ἀμοιβήν, οὔτε αἱ τῶν ἁμαρτωλῶν πλήρη τὴν τιμωρίαν, οὐδὲ ἡ ἀμοιβὴ καὶ ἡ τιμωρία εἶναι ἡ αὐτὴ διὰ πάντας, ἀλλὰ διάφορος καὶ ἀνάλογος πρὸς τὰς πράξεις ἐκάστου (2). Ἡ πλήρης δὲ μακαριότης τῶν δικαίων καὶ αἱ τέλειαι ποιναὶ τῶν ἁμαρτωλῶν θὰ ἐπέλθωσι κατὰ τὴν δευτέραν παρουσίαν τοῦ Σωτῆρος.

ss 2/200
37. Ἡ καθολικὴ κρίσις τοῦ Θεοῦ.

Ἐν ἡμέρᾳ, τὴν ὁποίαν οὐδεὶς γινώσκει, οὐδὲ οἱ Ἄγγελοι, εἰ μὴ ὁ μόνος ὁ Θεός, τὰ μὲν σώματα τῶν ἀπ' αἰῶνος κεκοιμημένων ἀνθρώπων θὰ ἀναστῶσι καὶ θὰ ἐνωθῶσι μετὰ τῶν ψυχῶν, μετὰ τῶν ὁποίων συνέζησαν ἐπὶ τῆς γῆς (3), οἱ δὲ κατὰ τὴν ἡμέραν ἐκείνην ἔτι ζῶντες θὰ ἀλλαγῶσι, τουτέστι τὰ σώματα αὐτῶν θὰ λάβωσι νέαν μορφήν ὁμοίαν πρὸς τὴν μορφήν, τὴν ὁποίαν θὰ λάβωσι τὰ σώματα τῶν ἀναστάντων (4). Ἡ ἀνάστασις δὲ τῶν σωμάτων, τὰ ὅποια θὰ εἶναι ἄφθαρτα καὶ ἀθάνατα (5), εἶναι ἀναγκαῖα, ὅπως καὶ ἡ ἔνωσις αὐτῶν μετὰ τῶν ψυχῶν, διότι ἐν στενωτάτῳ συνδέσμῳ καὶ συνεργασίᾳ μετ' αὐτῶν διέπραξαν αἱ ψυχαὶ τὸ ἀγαθὸν ἢ τὸ κακόν· δίκαιον δὲ εἶναι, ἵνα καὶ τὰ σώ-

(1) Λουκ. ις' 13—31. Ματθ. ς' 12.

(2) Β' Κορ. θ' 6. Ῥωμ. 6' 6.

(3) «Ἐρχεται ὥρα, ἐν ἣ πάντες οἱ ἐν τοῖς μνημείοις ἀκούσονται τῆς φωνῆς αὐτοῦ (δηλ. τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ) καὶ ἐκπορεύσονται οἱ τὰ ἀγαθὰ ποιήσαντες εἰς ἀνάστασιν ζωῆς, οἱ δὲ τὰ φαῦλα πράξαντες εἰς ἀνάστασιν κρίσεως» (Ἰωάν. ε' 28, 29).

(4) Α' Κορ. ε' 51.

(5) Α' Κορ. ιε' 53.

ματα συναπολαύσωσι μετὰ τῶν ψυχῶν τῶν ἀμοιβῶν ἢ τῶν ποινῶν (1).

Ἄμα τῇ ἀναστάσει τῶν νεκρῶν καὶ τῇ ἀλλαγῇ τῶν ἐτι ζώντων θὰ ἐπέλθῃ ἡ συντέλεια τοῦ κόσμου, ἡ ὁποία δὲν θὰ εἶναι καταστροφή τῆς οὐσίας αὐτοῦ, ἀλλὰ μετασχηματισμὸς τῆς μορφῆς εἰς καλυτέραν καὶ τελειοτέραν (2).

Ἄμα τῇ συντελείᾳ τοῦ κόσμου θὰ ἐπέλθῃ ἡ δευτέρα παρουσία τοῦ Σωτῆρος, ἡ ὁποία δὲν θὰ εἶναι ταπεινὴ καὶ εὐσπλαγχνος, ὅπως ἡ πρώτη (ἢ τῆς σταυρώσεως), ἀλλ' ἐνδοξος καὶ φοβερά. Ὁ Σωτὴρ θὰ παρουσιασθῇ, ἵνα δικάσῃ ἅπαντας τοὺς ἀνθρώπους ἀπάντων τῶν χρόνων. Θὰ ἀνταποδώσῃ δὲ εἰς ἕκαστον κατὰ τὰ ἔργα αὐτοῦ καὶ θὰ χωρίσῃ τοὺς δικαίους, ἦτοι ἐκείνους, οἱ ὁποῖοι ἐτήρησαν τὴν πίστιν καὶ τὰς ἐντολάς τοῦ Σωτῆρος, ἀπὸ τῶν ἁμαρτωλῶν, ἦτοι ἀπὸ ἐκείνων, οἱ ὁποῖοι κατεφρόνησαν τὴν πίστιν καὶ τὰς ἐντολάς τοῦ Σωτῆρος καὶ ἀπῆλθον ἐκ τοῦ κόσμου τούτου ἀμετανόητοι. Καὶ εἰς μὲν τοὺς δικαίους, τοὺς ὁποίους θὰ στήσῃ ἐκ δεξιῶν, θὰ εἴπῃ: «Δεῦτε οἱ εὐλογημένοι τοῦ Πατρὸς μου κληρονομήσατε τὴν ἡτοιμασμένην ὑμῖν βασιλείαν ἀπὸ καταβολῆς κόσμου» (Ματθ. κε' 34)· εἰς δὲ τοὺς ἁμαρτωλοὺς, τοὺς ὁποίους θὰ στήσῃ ἐξ ἀριστερῶν, θὰ εἴπῃ: «Πορεύεσθε ἀπ' ἐμοῦ οἱ κατηραμένοι εἰς τὸ πῦρ τὸ αἰώνιον τὸ ἡτοιμασμένον τῷ Διὰβόλῳ καὶ τοῖς ἀγγέλοις αὐτοῦ» (Ματθ. κε' 41).

Αἱ ἀμοιβαὶ τῶν δικαίων καὶ αἱ ποιναὶ τῶν ἁμαρτωλῶν θὰ εἶναι αἰώνιοι (3). Καὶ οἱ μὲν δίκαιοι θὰ ἀπολαύσωσιν ὑψίστης χαρᾶς καὶ εὐφροσύνης καὶ ἀρρήτου εὐδαιμονίας, προερχομένης ἐκ τῆς γαλήνης τῆς συνειδήσεως, θὰ ἔχωσιν ἐπικοινωνίαν μετὰ τῶν Ἁγίων καὶ τῶν Ἀγγέλων καὶ τοῦ Τριαδικοῦ Θεοῦ καὶ ἐν γένει θὰ κατέχωσι τοιαῦτα χαρίσματα, «ὃ ὀφθαλμὸς οὐκ εἶδε καὶ οὖς

(1) Β' Κορ. ε' 10.

(2) Β' Πέτρ. γ' 10, 13.

(3) Ματθ. κε' 46.

οὐκ ἤκουσε, καὶ ἐπὶ καρδίαν ἀνθρώπου οὐκ ἀνέβη» (Α΄ Κορ. 6' 9). Οἱ δὲ ἁμαρτωλοὶ θὰ στερῶνται: πάτης χαρᾶς καὶ εὐφροσύνης, θὰ ἔχωσι φρικώδη ἔλεγχον τῆς συνειδήσεως, θὰ ἔχωσιν ἐπικοινωνίαν μετὰ τῶν ὁμοιοπαθῶν καὶ θὰ ὑφίστανται ἀπεριγράπτους βασάνους (Μάρκ. θ' 44). Πρέπει δὲ νὰ γινώσκωμεν, ὅτι οὔτε αἱ ἀμειβαὶ τῶν δικαίων, οὔτε αἱ ποιναὶ τῶν ἁμαρτωλῶν θὰ εἶναι αἱ αὐταὶ διὰ πάντας, ἀλλὰ διάφοροι κατὰ τὸν βαθμὸν τῶν πράξεων ἐκάστου (Β΄ Κορ. θ' 6. Ῥωμ. 6' 6).

ΜΕΡΟΣ Β΄.

ΗΘΙΚΟΝ

Αἱ ἠθικαὶ ἀλήθειαι τῆς Ὀρθοδόξου Χριστιανικῆς θρησκείας περιέχονται συντόμως ἐν τῷ Δεκαλόγῳ, ὁ ὁποῖος ἀποτελεῖται ἐκ δέκα ἐντολῶν (ἔθεν καὶ Δεκάλογος) καὶ εἶναι ὁ ἐξῆς (Ἐξόδ. κ' 2—17).

1 Ἐντολὴ α'). Ἐγὼ εἰμι Κύριος ὁ Θεός σου· οὐκ ἔσονται σοὶ θεοὶ ἕτεροὶ πλὴν ἐμοῦ.

2 Ἐντολὴ β'). Οὐ ποιήσεις σεαυτῷ εἰδωλον, οὐδὲ παντὸς ὁμοίωμα, ὅσα ἐν τῷ οὐρανῷ ἄνω καὶ ὅσα ἐν τῇ γῆ κάτω καὶ ὅσα ἐν τοῖς ὕδασι ὑποκάτω τῆς γῆς. Οὐ προσκυνήσεις αὐτοῖς, οὐδὲ μὴ λατρεύσεις αὐτοῖς.

3 Ἐντολὴ γ'). Οὐ λήψῃ τὸ ὄνομα Κυρίου τοῦ Θεοῦ σου ἐπὶ ματαίῳ.

4 Ἐντολὴ δ'). Μνήσθητι τὴν ἡμέραν τῶν Σαββάτων ἀγιάζειν αὐτήν. Ἐξ ἡμέρας ἑργᾶ καὶ ποιήσεις πάντα τὰ ἔργα σου, τῇ δὲ ἡμέρᾳ τῇ ἑβδόμῃ Σάββατα Κυρίῳ τῷ Θεῷ σου.

5 Ἐντολὴ ε'). Τίμα τὸν πατέρα σου καὶ τὴν μητέρα σου, ἵνα εὖ σοὶ γένηται καὶ ἵνα μακροχρόνιος γένη ἐπὶ τῆς γῆς.

6 Ἐντολὴ ς'). Οὐ φονεύσεις.

7 Ἐντολὴ ζ'). Οὐ μοιχεύσεις.

8 Ἐντολὴ η'). Οὐ κλέψεις.

9 Ἐντολὴ θ'). Οὐ ψευδομαρτυρήσεις κατὰ τοῦ πλησίον σου μαρτυρίαν ψευδῆ.

10 Ἐντολή ι'). Οὐκ ἐπιθυμήσεις ὅσα τῶ πλησίον σου ἐστίν.

Τοῦ Δεκαλόγου αἱ μὲν τέσσαρες πρώται ἐντολαὶ πραγματεύονται περὶ τῶν καθηκόντων ἡμῶν πρὸς τὸν Θεόν, αἱ δὲ ἕξ τελευταῖαι περὶ τῶν καθηκόντων πρὸς ἡμᾶς αὐτοὺς καὶ τὸν πλησίον.

Ὁ Δεκάλογος ἐδόθη εἰς τοὺς ἀνθρώπους ὑπὸ τοῦ Θεοῦ διὰ τοῦ Μωϋσέως ἐπὶ τοῦ ὄρους Σινά. Τοῦτον δὲ δὲν κατήγγησεν, ἀλλὰ συνεπλήρωσε καὶ ἐτελειοποίησεν ὁ Σωτὴρ (Ματθ. ε' 17).

9921

§ 38. Ἡ πρώτη ἐντολή.

«Ἐγὼ εἰμι Κύριος ὁ Θεός σου· οὐκ ἔσονται σοι θεοὶ ἕτεροι πλὴν ἐμοῦ».

Διὰ τῆς πρώτης ἐντολῆς διδασκόμεθα νὰ ὁμολογῶμεν ἕνα μόνον Θεόν, ἐκτὸς τοῦ ὁποίου δὲν ὑπάρχει ἄλλος. Ἡ ἐντολή αὕτη εἶναι ἡ βᾶσις πασῶν τῶν λοιπῶν (1), διότι ὅταν πιστεύωμεν εὐλικρινῶς εἰς τὸν Θεόν, ὅταν ἀγαπῶμεν αὐτὸν ἐξ ὅλης ἡμῶν τῆς καρδίας, τῆς ψυχῆς καὶ τῆς διανοίας καὶ ὅταν ἐλπίζωμεν σταθερῶς εἰς αὐτόν, ἐκτελοῦμεν πάσας τὰς ἐντολάς αὐτοῦ.

Τὴν ἐντολήν ταύτην παραβαίνουσιν·

α') οἱ ἄθεοι, τουτέστιν οἱ ἄφρονες ἐκεῖνοι, οἱ ὅποιοι ἀρνοῦνται τὴν ὑπαρξίν τοῦ Θεοῦ ἢ καλοῦσι Θεὸν τὴν κτίσιν.

β') οἱ πολυθεῖσταί, ἦτοι οἱ λατρεύοντες πολλοὺς θεοὺς.

γ') οἱ μάγοι, δηλ. οἱ δισχυριζόμενοι, ὅτι διὰ τῶν σχέσεων, τὰς ὁποίας δῆθεν ἔχουσι μετὰ τῶν πνευμάτων, θεραπεύουσι τοὺς ἀσθενεῖς, παρέχουσιν εὐδαιμονίαν εἰς τοὺς κακοδαιμονοῦντας καὶ προβλέποντες τὸ μέλλον διὰ τῶν χειρῶν, τῶν παιγνιοχάρτων καὶ

(1) «Ἀγαπήσεις Κύριον τὸν Θεόν σου ἐν ὅλῃ τῇ καρδίᾳ σου, καὶ ἐν ὅλῃ τῇ ψυχῇ σου, καὶ ἐν ὅλῃ τῇ διανοίᾳ σου. Αὕτη ἐστὶ πρώτη καὶ μεγάλη ἐντολή» (Ματθ. κβ' 37, 38).

διαφόρων άλλων μέσων· προσέτι δὲ καὶ οἱ προστρέχοντες καὶ ἐλπίζοντες εἰς αὐτούς.

δ') οἱ δεισιδαίμονες, τουτέστιν οἱ ἐξαρτῶντες τὴν εὐτυχίαν ἢ δυστυχίαν αὐτῶν ἐκ τυχαίων πραγμάτων, οἱ διακρίνοντες τὰς ἡμέρας εἰς ἀποφράδας καὶ μὴ ἀποφράδας καὶ οἱ παραδεχόμενοι φαντάσματα· προσέτι δὲ καὶ οἱ ἐλπίζοντες εἰς τὴν φρόνησιν, τὴν δύναμιν καὶ τὸν πλοῦτον αὐτῶν ἢ εἰς τὴν ἀνθρωπίνην βοήθειαν, οὐχὶ δὲ εἰς τὴν θεῖαν πρόνοιαν.

ε') οἱ αἰρετικοί, ἤτοι οἱ παραχαράσσοντες τὰ δόγματα τῆς Ἐκκλησίας.

Ἡ ἐπίκλησις τῶν ἁγίων δὲν ἀντίκειται εἰς τὴν ἐντολὴν ταύτην· διότι ἡμεῖς δὲν ἐπικαλούμεθα τοὺς ἁγίους ὡς σωτήρας (τοιοῦτος εἶναι μόνος ὁ Ἰησοῦς Χριστός), ἀλλ' ὡς δούλους τοῦ Θεοῦ ἀξιωθέντας τῆς θείας μακαριότητος. Παρακαλοῦμεν δὲ αὐτοὺς εὐλαβῶς νὰ ἐνώσωσι τὰς προσευχὰς αὐτῶν μετὰ τῶν ἡμετέρων καὶ νὰ μεσιτεύωσιν ὑπὲρ ἡμῶν πρὸ τοῦ θρόνου τοῦ Κυρίου (1). Καὶ αὐτοὶ δὲ οἱ ἅγιοι, ὅτε ἦσαν ἐπὶ τῆς γῆς, καὶ προσηυχῆθησαν ὑπὲρ άλλων καὶ παρεκάλεσαν άλλους νὰ προσευχηθῶσιν ὑπὲρ ἐκκενῶν (Φιλιπ. α' 4. Κολοσ. α' 3. Ῥωμ. ιε' 30. Β' Κορ. α' 11. Ἐφεσ. ε' 18. Κολοσ. δ' 3).

230
§ 39. Ἡ δευτέρα ἐντολή.

«Οὐ ποιήσεις σεαυτῷ εἰδωλον, οὐδὲ παντὸς ὁμοίωμα, ὅσα ἐν τῷ οὐρανῷ ἄνω καὶ ὅσα ἐν τῇ γῆ καὶ ὅσα ἐν τοῖς ὕδασι· ὅσα ἐν τῇ γῆ καὶ ὅσα ἐν τοῖς ὕδασι· οὐ προσκυνήσεις αὐτοῖς, οὐδὲ μὴ λατρεύσεις αὐτοῖς».

Διὰ τῆς δευτέρας ἐντολῆς, ἣ ὁποία εἶναι συμπλήρωσις τῆς πρώτης, διδασκόμεθα νὰ μὴ θεοποιῶμεν ὅτιονδήποτε ὁμοίωμα εἴτε

(1) Ἰακώβ ε' 16.

οὐρανίου, εἴτε ἐπιγείου, εἴτε ἐνύδρου ὄντος, οὐχὶ δὲ καὶ νὰ μὴ κατασκευάζωμεν ὀρισμένα ὁμοιώματα ἰδιότι αὐτὸς ὁ Θεὸς παρήγγειλεν εἰς τὸν Μωϋσῆν νὰ κατασκευάσῃ ὁμοίωμα τῶν Χερουβειμ καὶ νὰ τοποθετήσῃ αὐτὸ ἐπὶ τῆς κιβωτοῦ τῆς διαθήκης (Ἐξόδ. κε' 17 κ. ἐξ.).

Τὴν ἐντολὴν ταύτην παραβαίνουσιν.

α') οἱ κτισματολάτραι, τούτεστιν οἱ λατρεύοντες τὰ κτίσματα, π.χ. τὰ ἄστρα, τὸ πῦρ, ζῶα, δένδρα, λίθους κτλ.

β') οἱ πλεονέκται, τῶν ὁποίων Θεὸς εἶναι τὸ χρῆμα· οἱ κοιλιόδουλοι, τῶν ὁποίων Θεὸς εἶναι ἡ κοιλία καὶ οἱ φιλήδονοι, τῶν ὁποίων Θεὸς εἶναι αἱ σαρκικαὶ ἀπολαύσεις.

γ') οἱ εἰκονολάτραι, δηλ. οἱ λατρεύοντες τὰς εἰκόνας τῶν ἁγίων προσέτι δὲ καὶ οἱ προτιμῶντες τὴν δεῖνα εἰκόνα τῆς δεῖνος. Ἡ προσκύνησις τῶν εἰκόνων τῶν ἁγίων δὲν ἀντίκειται εἰς τὴν ἐντολὴν ταύτην· διότι ἡμεῖς δὲν προσκυνοῦμεν τὰς εἰκόνας τῶν ἁγίων λατρευτικῶς (τοιαύτη προσκύνησις ἀρμόζει εἰς μόνον τὸν Θεόν), ἀλλὰ τιμητικῶς ἀσπαζόμενοι μόνον αὐτάς. Τὸν ἀσπασμὸν δὲ τοῦτον δὲν ἀναφέρομεν εἰς τὴν ὕλην, ἐκ τῆς ὁποίας εἶναι κατασκευασμένη ἡ εἰκών, ἀλλ' εἰς τὸ πρωτότυπον, τὸ ὅποιον αὕτη ἀναπαριστᾷ.

§ 40. Ἡ τρίτη ἐντολή.

«Οὐ λήψῃ τὸ ὄνομα Κυρίου τοῦ Θεοῦ σου ἐπὶ ματαίῳ».

Διὰ τῆς τρίτης ἐντολῆς διδασκόμεθα νὰ μὴ μεταχειριζώμεθα ἀνευλαδῶς τὸ ὄνομα τοῦ Θεοῦ.

Τὴν ἐντολὴν ταύτην παραβαίνουσιν·

α') οἱ βλάσφημοι, τούτεστι τὰ τέρατα ἐκεῖνα, τὰ ὅποια ὑβρίζουσι τὸν Θεόν, τὸν Ἰησοῦν Χριστόν, τὸν Ἱμίον Σταυρόν, τὴν Παναγίαν, τοὺς Ἁγίους, τὰ Μυστήρια, τὴν πίστιν καὶ πᾶν ἐν γένει· συνδεόμενον μετὰ τῆς θρησκείας, ἢ γογγύζουσι κατὰ τῆς θείας προνοίας ἢ χλευάζουσι τὴν Ἁγίαν Γραφὴν καὶ τὴν Ἱερὰν Παράδοσιν.

β') οί ψεύδορκοι, ἤτοι οί ὀρκιζόμενοι ψευδῶς, καί οί ἐπίορκοι, ἤτοι οί μὴ τηροῦντες τὸν ὄρκον αὐτῶν.

γ') οί ψευδοπροφήται, δηλ. οί δυσχυριζόμενοι, ὅτι ὁ Θεὸς ἀπεκάλυψεν εἰς αὐτοὺς τὰ μέλλοντα.

δ') οί ζητοῦντες τὴν βοήθειαν τοῦ Θεοῦ εἰς ληστείαν ἢ κλοπὴν τοῦ πλησίον ἢ εἰς ἐκδίκησιν κατ' αὐτοῦ.

Ὁρκος εἶναι ἡ πανηγυρική ἐπίκλησις τοῦ Θεοῦ ὡς μάρτυρος, ὅτι λέγομεν τὴν ἀλήθειαν ἢ ὅτι θὰ ἐκτελέσωμεν ὠρισμένας ὑποχρεώσεις, καὶ ὡς τιμωροῦ, ἐὰν ψευδῶμεθα ἢ δὲν ἐκτελέσωμεν τὰς ὑποχρεώσεις. Ὁ ὄρκος δὲν ἀντίκειται εἰς τὴν τρίτην ἐντολήν. Ὁ Σωτὴρ, διατάσων ἡμᾶς «μὴ ὀμόσαι ὅλως» (Ματθ. ε' 34), ἀπαγορεύει τοὺς ματαίους καὶ ἄνευ ἀνάγκης ὄρκους, οὐχὶ δὲ τὸν ὄρκον ἀπολύτως· διότι αὐτὸς οὗτος ἐδέχθη τὸν ὄρκον, τὸν ὁποῖον ἐπέβαλεν εἰς αὐτὸν ὁ ἀρχιερεὺς Καϊάφας· «Καὶ ἀποκριθεὶς ὁ ἀρχιερεὺς εἶπεν αὐτῷ, Ἐξορκίζω σε κατὰ τοῦ Θεοῦ τοῦ ζῶντος, ἵνα ἡμῖν εἴπῃς εἰ σὺ εἶ ὁ Χριστός, ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ. Λέγει αὐτῷ ὁ Ἰησοῦς, Σὺ εἶπας» (τὸ ὁποῖον σημαίνει τὸ ἐξῆς· ὀρκίζομαι εἰς τὸν Θεὸν τὸν ζῶντα, ὅτι ἐγὼ εἶμαι ὁ Χριστός, ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ) (Ματθ. κς' 63, 64). Καὶ ὁ Ἀπόστολος δὲ Παῦλος λέγει· «Πάσης ἀντιλογίας πέρας εἰς βεβαίωσιν ὁ ὄρκος» (Ἐβρ. ς' 16). Κατὰ ταῦτα ὀφείλομεν νὰ δεχώμεθα τὸν ὄρκον, ὁ ὁποῖος ἐπιβάλλεται εἰς ἡμᾶς ὑπὸ τῆς Ἐκκλησίας ἢ Πολιτείας, ἐν πάσῃ δὲ ἄλλῃ περιπτώσει νὰ περιοριζώμεθα εἰς τὸ ἀπλοῦν καὶ ἢ οὐ, δηλ. εἰς τὴν ἀπλὴν βεβαίωσιν ἢ ἄρνησιν.

§ 41. Η τετάρτη ἐντολή.

«Μνήσθητι τὴν ἡμέραν τῶν Σαββάτων ἀγιάζειν αὐτήν· ἕξ ἡμέρας ἐργᾶ καὶ ποιήσεις πάντα τὰ ἔργα σου, τῇ δὲ ἡμέρᾳ τῇ ἐβδόμῃ Σάββατα Κυρίῳ τῷ Θεῷ σου».

Διὰ τῆς τετάρτης ἐντολῆς διδασκόμεθα νὰ ἀγιάζωμεν τὴν Κυριακὴν καὶ τὰς ἑορτὰς τὰς καθωρισμένας ὑπὸ τῆς Ἐκκλη-

σίας. Οἱ Ἰουδαῖοι ἡγιάζον καὶ ἀγιάζουσι τὸ Σάββατον (1) εἰς ἀνάμνησιν τῆς ἀναπαύσεως τοῦ Θεοῦ μετὰ τὴν δημιουργίαν τοῦ κόσμου καὶ τῆς ἀπαλλαγῆς οὐτῶν ἀπὸ τῆς δουλείας τῶν Αἴγυπτίων. Ἡμεῖς οἱ Χριστιανοὶ ἀγιάζομεν τὴν Κυριακὴν εἰς ἀνάμνησιν τῆς ἀναστάσεως τοῦ Κυρίου καὶ τῆς ἀπαλλαγῆς ἡμῶν ἀπὸ τῆς δουλείας τῆς ἁμαρτίας.

Τὴν Κυριακὴν καὶ τὰς ἑορτὰς τὰς καθωρισμένας ὑπὸ τῆς Ἐκκλησίας ἀγιάζομεν

α') μὴ ἐργαζόμενοι σωματικῶς, ἐκτὸς ἐὰν ἡ ἐργασία συντελῆ εἰς τὴν σωτηρίαν καὶ ὠφέλειαν τοῦ πλησίον ἢ ἡμῶν αὐτῶν· τοιαύτη εἶναι ἢ ἀπόκρουσις ἐχθροῦ, ἢ σβέσις πυρκαϊᾶς, ἢ σωτηρία κινδυνεύοντος, ἢ περιποίησις ἀσθενοῦς, ἢ παρασκευὴ φαγητοῦ κτλ.

β') μεταβαίνοντες εἰς τὸν ναόν, ἐκτὸς ἐὰν ὑπάρχῃ ἀπόλυτος ἀνάγκη πρὸς ἀπουσίαν, καὶ παρακολουθοῦντες τὴν ὄλην λειτουργίαν μετ' ἄκρας εὐλαβείας.

γ') διδάσκοντες τὰ τέκνα καὶ τοὺς ὑπηρέτας ἡμῶν τὰς ἀληθείας τῆς ἁγίας ἡμῶν θρησκείας.

δ') βοηθοῦντες τοὺς ἔχοντας ἀνάγκην καὶ ἐπισκεπτόμενοι τοὺς ἀσθενεῖς.

Τὴν ἐντολὴν δὲ ταύτην παραβαίνουσιν·

α') οἱ ἐργαζόμενοι ἕνεκα πλεονεξίας·

β') οἱ μὴ μεταβαίνοντες εἰς τὸν ναὸν ἢ μεταβαίνοντες μὲν, μὴ παρακολουθοῦντες δὲ τὴν ὄλην λειτουργίαν μετ' ἄκρας εὐλαβείας·

γ') οἱ μὴ διδάσκοντες τὰ τέκνα καὶ τοὺς ὑπηρέτας αὐτῶν τὰς ἀληθείας τῆς ἁγίας ἡμῶν θρησκείας·

δ') οἱ καταναλίσκοντες τὴν περιουσίαν αὐτῶν εἰς μέθην, χαρτοπαίξιαν, πολυτέλειαν κ.τ.λ., οὐχὶ δὲ εἰς τὴν βοήθειαν τοῦ πλησίον.

(1) Ἡ λέξις εἶναι ἑβραϊκὴ καὶ σημαίνει ἀνάπαυσιν.

260 § 42. Ἡ πέμπτη ἐντολή.

«Τίμα τὸν πατέρα σου καὶ τὴν μητέρα σου, ἵνα εὖ σοι γένηται καὶ ἵνα μακροχρόνιος γένη ἐπὶ τῆς γῆς».

Ἡ πέμπτη ἐντολή διδάσκει ἡμᾶς τὰ καθήκοντα πρὸς τοὺς γονεῖς.

Οἱ γονεῖς εἶναι δι' ἡμᾶς ἀντιπρόσωποι τοῦ Θεοῦ. Διὰ τοῦτο ὀφείλομεν νὰ τιμῶμεν αὐτούς, νὰ ἀγαπῶμεν ἐξ ὕλης τῆς καρδίας, νὰ εὐγνωμονῶμεν, διότι μετὰ τὸν Θεὸν εἰς αὐτούς ὀφείλομεν ἔτι καὶ ἂν εἴμεθα, νὰ ὑπακούωμεν εὐχαρίστως καὶ ταχέως εἰς ὅλα, ὅσα δὲν εἶναι ἐναντία εἰς τὰς ἐντολάς τοῦ Θεοῦ, νὰ μὴ πράττωμεν σπουδαίαν πρᾶξιν χωρὶς νὰ ζητῶμεν τὴν γνώμην, εὐχὴν καὶ εὐλογίαν αὐτῶν, νὰ ὑποφέρωμεν ἀγογγύστως τὰς ἐλλείψεις αὐτῶν, νὰ ὑπερασπιζώμεν τὴν ζωὴν, τὴν τιμὴν καὶ τὴν παρουσίαν αὐτῶν, νὰ τρέφωμεν αὐτούς καὶ νὰ περιθάλπωμεν, ὅταν εἶναι γέροντες ἢ ἀσθενεῖς. Παρόμοια δὲ καθήκοντα ἔχομεν καὶ πρὸς τοὺς θετούς ἡμῶν γονεῖς καὶ τοὺς κηδεμόνας καὶ ἰδίᾳ τοὺς διδασκάλους, οἱ ὅποιοι τόσον πολὺ κοπιᾶζουσιν ὑπὲρ τῆς πνευματικῆς καὶ ἠθικῆς ἡμῶν μορφώσεως. Ἀλλὰ καὶ οἱ γονεῖς ἔχουσι καθήκοντα πρὸς τὰ τέκνα. Τὰ τέκνα εἶναι πολὺτιμος θησαυρὸς, τὸν ὁποῖον ὁ Θεὸς ἐνεπιστεύθη εἰς αὐτούς. Διὰ τοῦτο ὀφείλουσιν οὗτοι νὰ παρέχωσιν εἰς αὐτὰ στέγην, ἐνδυμασίαν καὶ τροφήν, ἐφ' ὅσον δὲν δύνανται νὰ πορισθῶσιν αὐτὰ ἀφ' ἑαυτῶν, νὰ φροντίζωσι περὶ τῆς ὑγείας αὐτῶν καὶ τῆς πνευματικῆς καὶ ἠθικῆς μορφώσεως, νὰ διδάσκωσιν αὐτὰ τὰς ἀληθείας τῆς ἀγίας ἡμῶν θρησκείας, νὰ εἶναι αὐτοὶ πρὸ πάντων παράδειγμα εὐσεβείας καὶ ἀρετῆς καὶ νὰ διορθῶσι τὰς ἐλλείψεις αὐτῶν διὰ συμβουλῶν καὶ διὰ τιμωριῶν ἐν ἀνάγκῃ (1).

(1) «Ὅς φεῖδεται τῆς βακτηρίας μισεῖ τὸν υἱὸν αὐτοῦ, ὁ δὲ ἀγαπῶν ἐπιμελῶς παιδεύει» (Προφ. ιγ' 24).

Ἐπειδὴ ἡ Ἐκκλησία εἶναι ἡ πνευματικὴ ἡμῶν μήτηρ, διὰ τοῦτο ὀφείλομεν νὰ τηρῶμεν κατὰ γράμμα τὰς ἐντολάς αὐτῆς, νὰ ὑπερασπίζωμεν αὐτὴν καὶ διὰ λόγου καὶ δι' ἔργου, νὰ θυσιάζωμεν ὑπὲρ αὐτῆς καὶ αὐτὴν τὴν ζωὴν ἡμῶν καὶ νὰ σεδῶμεθα καὶ ὑπακούωμεν εἰς τοὺς πνευματικοὺς ποιμένας, οἱ ὅποιοι τόσον πολὺ μοχθοῦσιν ὑπὲρ τῆς ψυχικῆς ἡμῶν σωτηρίας (1).

Ἄλλὰ καὶ ἡ Πολιτεία εἶναι ἐξουσία τεταγμένη ὑπὸ τοῦ Θεοῦ (2). Διὰ τοῦτο ὀφείλομεν νὰ τιμῶμεν καὶ ἀγαπῶμεν καὶ ὑπακούωμεν εἰς τοὺς ἡγεμόνας καὶ ἄρχοντας (3), νὰ πληρώνωμεν ἐκουσίως τοὺς φόρους καὶ νὰ θυσιάζωμεν τὸ πᾶν ὑπὲρ τῆς πατρίδος, καὶ ζωὴν καὶ περιουσίαν.

2407
§ 43. Ἡ ἕκτη ἐντολή.

«Ὁὐ φονεύσεις».

Ἡ ἕκτη ἐντολή διδάσκει ἡμᾶς οὐ μόνον νὰ μὴ ἀφαιρῶμεν τὴν ζωὴν τοῦ πλησίον, ἀλλ' οὐδὲ νὰ ὀργιζώμεθα κατ' αὐτοῦ ἀνευ λόγου (4).

Τὴν ἐντολὴν ταύτην παραβαίνουσιν·

α) οἱ φονεῖς καὶ οἱ δι' ἔργου ἢ λόγου συνεργοὶ τούτων·

---

(1) «Πείθεσθε τοῖς ἡγουμένοις ὑμῶν καὶ ὑπέικετε· αὐτοὶ γὰρ ἀγρυπνοῦσιν ὑπὲρ τῶν ψυχῶν ὑμῶν, ὡς λόγον ἀποδώσοντες» (Ἐβρ. ιγ' 17).

(2) «Ὁὐκ ἔστιν ἐξουσία εἰμὴ ἀπὸ Θεοῦ» (Ῥωμ. ιγ' 1).

(3) «Ὑποτάγητε τῷ βασιλεῖ ὡς ὑπερέχοντι, τοῖς ἡγεμόσιν ὡς πεμπομένοις εἰς ἐκδίκησιν μὲν κακοποιῶν, ἔπαινον δὲ ἀγαθοποιῶν» (Α' Πέτρ. β' 13, 14).

(4) «Ἐκούσατε, ὅτι ἐρρέθη τοῖς ἀρχαίοις, οὐ φονεύσεις· ὅς δ' ἂν φονεύσῃ ἔνοχος ἔσται τῇ κρίσει. Ἐγὼ δὲ λέγω ὑμῖν, ὅτι πᾶς ὁ ὀργιζόμενος τῷ ἀδελφῷ αὐτοῦ εἰκὴ ἔνοχος ἔσται τῇ κρίσει» (Ματθ. ε' 21, 22).

β') οἱ παρέχοντες ἄσυλον ἢ ἀποκρύπτοντες τοὺς ληστές, τοὺς κλέπτας· καὶ ἐν γένει τοὺς κακοποιούς·

γ') οἱ ὑποθάλλοντες τὰς μεταξὺ τῶν ἀνθρώπων ἔριδας·

δ') οἱ ἐπιβάλλοντες εἰς τοὺς ὑπηρέτας ἐργασίας, διὰ τῶν ὁποίων ὑποσκάπτεται ἡ ὑγεία καὶ ἡ ζωὴ αὐτῶν·

ε') οἱ ἄσπλαγχοι, τουτέστιν οἱ μὴ βοηθοῦντες τοὺς ἔχοντας ἀνάγκην·

ς') οἱ αὐτοκτονοῦντες, ἦτοι οἱ ἐκ προθέσεως ἀφαιροῦντες τὴν ζωὴν αὐτῶν. Ὁ αὐτοκτονῶν διαπράττει φρικῶδες ἔγκλημα καὶ κατὰ τοῦ Θεοῦ, ὃ ὁποῖος μόνος εἶναι κύριος τῆς ζωῆς καὶ τοῦ θανάτου, καὶ κατὰ τῶν συγγενῶν, τῆς κοινωνίας καὶ τῆς πατρίδος, ὑπὲρ τῆς εὐτυχίας τῶν ὁποίων ὀφείλει νὰ ἐργάζεται, καὶ καθ' ἑαυτοῦ, διότι παραδίδει εἰς τὸν αἰώνιον κριτὴν τὴν ψυχὴν αὐτοῦ ἐπιβεβαρημένην ὑπὸ μεγίστης ἁμαρτίας, δηλ. τοῦ φόνου. Εἶναι δὲ ἡ αὐτοκτονία δύο εἰδῶν, ἄμεσος καὶ ἕμμεσος. Καὶ ἄμεσος μὲν αὐτοκτονία εἶναι ἡ βιαία καὶ αἰφνιδία καταστροφή τῆς ἰδίας ζωῆς· ἕμμεσος δὲ ἡ συντόμευσις αὐτῆς διὰ τῆς πολυφαγίας, τῆς πολυποσίας, τῶν ἀμέτρων διασκεδάσεων, τῆς ὑπερβολικῆς ἐργασίας, τῆς παραμελήσεως τοῦ σώματος, τῆς ἐκτελέσεως παρατῆλων στοιχημάτων καὶ τῆς ἐξασκήσεως ῥιψοκινδύνων τεχνῶν (π. χ. σχοινοβασίας, ἄρσεως ὑπερόγκων βαρῶν). Εἰς τὴν ἐντολὴν δὲ ταύτην δὲν ἀντίκειται·

α') ἡ θανατικὴ ποινὴ· διότι ἡ Πολιτεία, ὡς ἀντιπρόσωπος τοῦ Θεοῦ διὰ τὴν διατήρησιν τῆς τάξεως, δικαιούται νὰ τιμωρῇ διὰ θανάτου τοὺς ληστές, τοὺς πειρατές, τοὺς ἐκ προμελέτης φονεῖς καὶ ἐν γένει τοὺς κακούργους πρὸς τὸ συμφέρον τῆς γενικῆς εὐημερίας (1).

β') ὃ ἐν πολέμῳ φόνος· διότι ἡ Πολιτεία ὀφείλει καὶ διὰ τῶν ὄπλων νὰ ὑποστηρίξῃ τὴν ἰδίαν ὑπαρξίν καὶ τὰ δικαιώματα τῶν ὑπηκόων αὐτῆς.

---

(1) «Ὁ ἐκχέων αἷμα ἀνθρώπου ἀντὶ τοῦ αἵματος αὐτοῦ ἐκχυθήσεται» (Γεν. θ' 6).

γ') ὁ ἐν ἀμύνη φόνοσ· διότι ἔχομεν καθήκον νὰ ὑπερασπί-
ζωμεν τὴν ζωὴν ἡμῶν καὶ τοῦ πλησίον κινδυνεύουσιν·

δ') ἡ αὐτοθυσία ἡμῶν, ὅταν ἀγωνιζώμεθα ὑπὲρ πίστεως καὶ
πατριδος ἢ ὅταν κινδυνεύῃ ἡ τιμὴ ἡμῶν ἢ ἡ ζωὴ καὶ ἡ τιμὴ
τοῦ πλησίον, προσέτι δὲ καὶ ἡ αὐτοθυσία τῶν ἱερέων καὶ ἱατρῶν
κατὰ τὰς μολυσματικὰς ἀσθενείας· διότι αἱ πράξεις αὗται δὲν
εἶναι αὐτοκτονία, ἀλλ' ἠρωισμός.

§ 44. Ἡ ἐβδόμη ἐντολή.

«Οὐ μοιχεύσεις».

Ἡ ἐβδόμη ἐντολὴ διδάσκει ἡμᾶς οὐ μόνον νὰ μὴ παραβαί-
νωμεν τὴν συζυγικὴν πίστιν, ἀλλ' οὐδὲ νὰ σκεπτόμεθα περὶ πα-
ραβάσεως ἢ προσβολῆς αὐτῆς, νὰ εἴμεθα δὲ σώφρονες, ἐγκρατεῖς
καὶ σεμνοὶ καὶ εἰς τὰς πράξεις καὶ εἰς τοὺς διαλογισμούς. Τὸ
σῶμα ἡμῶν εἶναι «ναὸς τοῦ ἐν ἡμῖν Ἁγίου Πνεύματος» (Α'
Κορ. 5' 19). Διὰ τοῦτο ὀφείλομεν νὰ τηρῶμεν αὐτὸ ἅγιον καὶ
νὰ μὴ μολύνωμεν δι' ἀνηθίκων πράξεων, αἱ ὁποῖαι καὶ τὴν
ὕγιαν καὶ τὴν τιμὴν καὶ τὴν περιουσίαν ἡμῶν καταστρέφουσιν.
Τῶν ἀνηθίκων ἀνθρώπων καὶ ἔθνῶν τὸ τέλος εἶναι καταστροφή.

Ἴνα ἀγωνιζώμεθα ἐπιτυχῶς κατὰ τῶν σωματικῶν ἁμαρτιῶν
ἔχομεν ἐπαρκῆ ὄπλα· τοιαῦτα δὲ εἶναι ἡ προσευχὴ, ἡ συχνὴ ἐξο-
μολόγησις καὶ μετᾶληψις, ἡ ἀποφυγὴ τῶν ἀσέμων θεαμάτων,
τῶν ἀνηθίκων ἀναγνωσμάτων καὶ τῶν κακῶν συναναστροφῶν, ἡ
ἐργασία, τὸ μέτρον εἰς τὸ φαγητὸν καὶ τὸ ποτὸν καὶ τὰς δια-
σκεδάσεις.

§ 45. Ἡ ὄγδοη ἐντολή.

«Οὐ κλέψεις».

Ἡ ὄγδοη ἐντολὴ διδάσκει ἡμᾶς νὰ μὴ ἀφαιρῶμεν τὴν πε-
ριουσίαν τοῦ πλησίον, ἀλλὰ τοῦναντίον νὰ φροντίζωμεν περὶ τῆς
διατηρήσεως καὶ ἀξίσεως αὐτῆς.

Τὴν ἐντολὴν ταύτην παραβαίνουσι πάντες οἱ ὅπως δῆποτε ἀφαιροῦντες τὴν ξένην περιουσίαν, λ. χ.

α') οἱ λησταί, οἱ πειραταί, οἱ κλέπται, οἱ λωποδύται καὶ οἱ δι' ἔργου ἢ λόγου συνεργοὶ τούτων.

β') οἱ παρέχοντες ἄσυλον ἢ ἀποκρύπτοντες τοὺς κακοὺς τούτους.

γ') οἱ μεταχειριζόμενοι ψευδῆ μέτρα καὶ σταθμά, οἱ νοθεύοντες τὰ πράγματα καὶ οἱ τοκογλύφοι, τούτέστιν οἱ λαμβάνοντες ὑπερβολικοὺς τόκους ἐκμεταλλευόμενοι τὴν ἀνάγκην ἢ τὴν κούφονοιαν τοῦ πλησίον.

δ') οἱ δυνάμενοι μὲν νὰ ἐργάζωνται, μὴ πράττοντες δὲ τοῦτο, ἀλλὰ ζῶντες ἐκ τῆς ἐλεημοσύνης τῶν ἄλλων (1).

ε') οἱ φθειρόντες τὴν ξένην περιουσίαν, οἷον τὰ δένδρα, τοὺς ἀγροὺς κτλ.

ς') οἱ μὴ ἀποδίδοντες τὰ πράγματα, τὰ ὅποια εὐρίσκουσι καὶ τὰ ὅποια τότε μόνον δυνάμεθα νὰ κρατήσωμεν ἢ, καλύτερον, νὰ διανείμωμεν εἰς τοὺς πτωχοὺς, ὅταν δὲν ἀνακαλύψωμεν τὸν νόμιμον αὐτῶν κύριον, ἂν καὶ μετεχειρίσθῃμεν πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον ὅλα τὰ μέσα.

Τὸν ἄνθρωπον παρασύρουσιν εἰς τὴν κλοπὴν ἢ ἀπληστία, ἢ ὀκνηρία καὶ ἢ ἀργία. Ὁ ἀπληστος θεωρεῖ θεμιτὰ πάντα τὰ μέσα τὰ συντελοῦντα εἰς τὴν αὔξησιν τῶν ὑπαρχόντων αὐτοῦ· ὁ δὲ ὀκνηρὸς καὶ ἀργός, καταντῶντες εἰς πτωχείαν, παρασύρονται κατὰ μικρὸν εἰς τὸν σφετερισμὸν τῆς ξένης περιουσίας. Πρὸς ἀποφυγὴν δὲ τῆς ἁμαρτίας ταύτης ὀφείλομεν νὰ εἴμεθα ἀφιλοκερδεῖς καὶ νὰ ἐργαζώμεθα ἐντίμως. Ἡ ἐργασία, ὅσον δῆποτε ταπεινὴ καὶ ἂν εἶναι, δὲν εἶναι ὄνειδος· ὄνειδος εἶναι ἡ ἀργία.

---

(1) «Εἴ τις οὐ θέλει ἐργάζεσθαι, μηδὲ ἐσθιέτω» (Β' Θεσσαλ. γ' 10).

§ 46. Ἡ ἐνάτη ἐντολή.

«Οὐ ψευδομαρτυρήσεις κατὰ τοῦ πλησίον σου μαρτυρίαν ψευδῆ».

Ἡ ἐνάτη ἐντολή διδάσκει ἡμᾶς νὰ μὴ προσβάλλωμεν τὴν ὑπόληψιν τοῦ πλησίον, ἀλλὰ τουναντίον νὰ ὑπερασπίζωμεν αὐτήν, ὅταν ἀδίκως προσβάλληται· διότι «αἰρετώτερον ὄνομα κалὸν ἢ πλοῦτος πολὺς» (Παροιμ. κβ' 1).

Κατὰ ταῦτα ὀφείλομεν νὰ μὴ καταθέτωμεν ψευδῶς ἐνώπιον τοῦ δικαστηρίου κατὰ τοῦ πλησίον, νὰ μὴ κατηγορῶμεν αὐτὸν ἀδίκως, νὰ μὴ συκοφαντῶμεν, νὰ μὴ περιφρονῶμεν αὐτὸν ἄνευ σπουδαίας αἰτίας καὶ ἐν γένει νὰ μὴ πράττωμέν τι, τὸ ὅποιον συντελεῖ εἰς τὸ νὰ διασυρθῇ ἢ ἐλαττωθῇ ἢ ὑπόληψις τοῦ πλησίον. Ταῦτα δὲ πάντα κατορθοῦμεν, ἐὰν ἔχωμεν κατὰ νοῦν τοὺς λόγους τοῦ Σωτῆρος «πάντα ὅσα ἂν θέλετε, ἕνα ποιῶσιν ὑμῖν οἱ ἄνθρωποι, οὕτω καὶ ὑμεῖς ποιεῖτε αὐτοῖς» (Ματθ. ζ' 12) καὶ τὸ τοῦ Τωβίτ «ὅ σὺ μισεῖς, μηδεὶν ποιήσης» (Τωβίτ δ' 15).

§ 47. Ἡ δεκάτη ἐντολή.

«Οὐκ ἐπιθυμήσεις ὅσα τῷ πλησίον σου ἔστιν».

Ἡ δεκάτη ἐντολή διδάσκει ἡμᾶς οὐ μόνον νὰ μὴ πράττωμεν τὸ κακόν, ἀλλ' οὐδὲ νὰ σκεπτόμεθα περὶ αὐτοῦ. Ἡ ἐντολή αὕτη εἶναι συμπλήρωσις τῶν τεσσάρων προηγουμένων (σ', ζ', η', θ'). Ἀφ' οὗ διέταξεν ἡμᾶς ὁ Θεὸς διὰ τῆς ἑκτης, ἑβδομῆς, ὀγδόης καὶ ἐνάτης ἐντολῆς νὰ μὴ ἀφαιρῶμεν τὴν ζωὴν καὶ τὴν περιουσίαν τοῦ πλησίον καὶ νὰ μὴ προσβάλλωμεν τὴν τιμὴν καὶ τὴν ὑπόληψιν αὐτοῦ, διατάσσει διὰ τῆς δεκάτης οὐ μόνον νὰ μὴ πράττωμεν τὸ κακόν, ἀλλ' οὐδὲ νὰ σκεπτόμεθα περὶ αὐτοῦ. Ἀπαγορεύει λοιπὸν ὁ Θεὸς οὐ μόνον τὰς κακὰς πράξεις, ἀλλὰ καὶ τοὺς κακοὺς

διαλογισμούς και διατάσσει νὰ ἐκριζώσωμεν ἐκ τῆς καρδίας ἡμῶν πᾶσαν κακὴν ἐπιθυμίαν. Τὸ ἐξωτερικὸν κακὸν εἶναι τέκνον τοῦ ἐσωτερικοῦ κακοῦ. Ἴνα δὲ μὴ πράττωμεν τὸ κακόν, ὀφείλομεν πρῶτον νὰ καθαρίσωμεν τὴν καρδίαν ἡμῶν διότι τοιοῦτοτρόπως μόνον καὶ τὸ κέντρον τῆς ἀμαρτίας ἐξαλείφομεν καὶ τοὺς εὐγενεῖς πόθους πρὸς πᾶν ἀγαθὸν ἀποκτώμεν.

§ 48. Ἡ ἐκπλήρωσις τῶν θεῶν ἐντολῶν.

Ἡ ἐκπλήρωσις τῶν θεῶν ἐντολῶν ἐξαρτᾶται πρῶτον μὲν ἐκ τῆς θείας χάριτος, ἣ ὁποία φωτίζει τὸν νοῦν καὶ τὴν καρδίαν ἡμῶν, ἵνα ἐκτελώμεν τὰ καθήκοντα πρὸς τὸν Θεόν, πρὸς τὸν πλησίον καὶ πρὸς ἡμᾶς αὐτούς· δεύτερον δὲ ἐκ τῆς θελήσεως ἡμῶν.

Ἀποκτᾶται δὲ ἡ θεία χάρις διὰ τῆς προσευχῆς.

§ 49. Ἡ προσευχὴ καθ' ὅλον.

Προσευχὴ καλεῖται ἡ ἀνύψωσις τοῦ πνεύματος ἡμῶν πρὸς τὸν Θεόν. Εἶναι δὲ αὕτη ἀναλόγως τοῦ περιεχομένου αὐτῆς τριῶν εἰδῶν, δοξολογία, εὐχαριστία καὶ δέησις. Καὶ δοξολογία μὲν καλεῖται ἡ προσευχή, διὰ τῆς ὁποίας ὑμνοῦμεν τὸν Θεὸν ὡς ὕψιστον ὄν καὶ ὡς δημιουργὸν τοῦ κόσμου· εὐχαριστία δὲ ὀνομάζεται ἡ προσευχή, διὰ τῆς ὁποίας εὐγνωμονοῦμεν αὐτὸν διὰ τὰς εὐεργεσίας, τὰς ὁποίας παρέσχε παρέχει εἰς ἡμᾶς· δέησις δὲ λέγεται ἡ προσευχή, διὰ τῆς ὁποίας παρακαλοῦμεν αὐτὸν νὰ φωτίξῃ τὸν νοῦν καὶ τὴν καρδίαν ἡμῶν εἰς πᾶν ἔργον ἀγαθόν.

Ἡ προσευχὴ εἶναι ἀναγκαῖα οὐ μόνον διότι διατάσσεται ὑπὸ τοῦ Θεοῦ, ἀλλὰ καὶ διότι συνδέει ἡμᾶς μετ' αὐτοῦ, ἐμπνέει εἰς ἡμᾶς μῆκος μὲν πρὸς τὸ κακόν, ἀγάπην δὲ πρὸς τὸ ἀγαθόν, ἐνισχύει ἡμᾶς ἐν ταῖς δοκιμασίαις καὶ ἐπιχέει βάλσαμον παρηγο-

ρίας κατὰ τοὺς κινδύνους καὶ τὰς θλίψεις καὶ τὰς συμφορὰς τοῦ βίου, εἰς τὰς ὁποίας οὐχὶ σπανίως ὑποκειμέθα.

Ἡ προσευχὴ πρέπει νὰ γίνηται πάντοτε. Ἐν παντὶ καιρῷ καὶ πάσῃ ὥρᾳ ὀφείλομεν νὰ προσευχώμεθα, πρὸ πάντων δὲ α') κατὰ πᾶσαν πρωΐαν μετὰ τὴν ἐκ τοῦ ὕπνου ἐξέγερσιν εὐχαριστοῦντες τὸν Θεόν, διότι ἐσκέπασεν ἡμᾶς τὴν νύκτα ἐν τῇ σκέπῃ τῶν πτερύγων αὐτοῦ· β') κατὰ πᾶσαν ἐσπέραν πρὸ τῆς κατακλίσεως παρακαλοῦντες τὸν Θεόν, ἵνα κοιμίσῃ ἡμᾶς ἐν εἰρήνῃ· γ') πρὸ τοῦ φαγητοῦ καὶ μετ' αὐτὸ εὐγνωμονοῦντες τὸν Θεὸν δι' ὅσα παρέχει εἰς ἡμᾶς ἀγαθὰ· δ') κατὰ τὰς δοκιμασίας παρακαλοῦντες τὸν Θεὸν ἵνα ἐνισχύσῃ ἡμᾶς, ἵνα μὴ ἐμπέσωμεν εἰς τὰς παγίδας τοῦ Διαβόλου· ε') κατὰ τοὺς κινδύνους καὶ τὰς θλίψεις καὶ τὰς συμφορὰς τοῦ βίου ζητοῦντες παρὰ τοῦ Θεοῦ τὴν εὐμενῆ αὐτοῦ προστασίαν καὶ βοήθειαν· ς') κατὰ τὰς Κυριακὰς καὶ ἑορτάς.

Δυνάμεθα νὰ προσευχώμεθα ἢ κατ' ἰδίαν ἢ καὶ ἀπὸ κοινοῦ μετὰ τῶν ἄλλων χριστιανῶν. Καὶ ἢ μὲν κατ' ἰδίαν προσευχὴ δύναται νὰ γίνηται πανταχοῦ, διότι πανταχοῦ παρὼν εἶναι ὁ Θεός· ἢ δὲ κοινὴ προσευχὴ εὐλαβέστερον καὶ ὀφελιμώτερον τελεῖται ἐν τοῖς ἱεροῖς ναοῖς, διότι ἐν αὐτοῖς ἱερουργοῦνται τὰ μυστήρια, ἐρμηνεύεται τὸ Εὐαγγέλιον, καθίσταται στενωτέρος δὲ μετὰ τῶν πιστῶν ἀδελφικὸς σύνδεσμος καὶ δοξάζεται ὑπὸ πάντων ἐν ἐνὶ στόματι καὶ μιᾷ καρδίᾳ τὸ πάντιμον καὶ μεγαλοπρεπὲς ὄνομα τοῦ Θεοῦ.

Ἴνα δὲ ἡ προσευχὴ εἶναι εὐπρόσδεκτος εἰς τὸν Θεὸν ἀνάγκη πᾶσα νὰ γίνηται α') μετ' εἰλικρινοῦς συνειδήσεως, νὰ ἔννοώμεν δηλ. καὶ αἰσθανώμεθα τί λέγομεν καὶ οὐχὶ νὰ προσευχώμεθα μηχανικῶς ἢ χάριν ἐπιδείξεως· β') μετὰ καθαρᾶς καρδίας, τουτέστιν ἄνευ πάθους τινὸς πρὸς τὸν πλησίον ἡμῶν· γ') μετ' εἰλικρινοῦς ταπεινοφροσύνης, ἥτοι μετὰ πλήρους συνειδήσεως τῶν ἁμαρτιῶν ἡμῶν· δ') μετ' ἀπολύτου πεποιθήσεως εἰς τὴν παντοδυναμίαν καὶ ἀγαθότητα τοῦ Θεοῦ, ὅτι δηλ. ὁ Θεὸς καὶ δύναται ὡς παντοδύναμος καὶ θέλει ὡς ἀγαθὸς νὰ ἀκούσῃ τὴν προσευχὴν ἡμῶν· ε') μετὰ τελείας ἀφοσιώσεως εἰς τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ, τουτέστι

νά ευχόμεθα, ὅπως γίνηται πάντοτε οὐχὶ τὸ ἡμέτερον, ἀλλὰ τὸ τοῦ Θεοῦ θέλημα.

§ 50. Ἡ Κυριακὴ προσευχή.

Ὁ Κύριος ἔδωκεν εἰς ἡμᾶς σύντομον τύπον προσευχῆς (Ματθ. 5' 9—13), ἡ ὁποία περιέχει πᾶν, ὅ,τι πρέπει νὰ ζητῶμεν παρὰ τοῦ Θεοῦ. Ἡ προσευχή δὲ αὕτη ἀποτελεῖται ἐκ προλόγου, ἐξ ἑπτὰ αἰτημάτων καὶ ἐξ ἐπιλόγου καὶ εἶναι ἡ ἐξῆς·

Πρόλογος. Πάτερ ἡμῶν ὁ ἐν τοῖς οὐρανοῖς.

Αἴτημα α') Ἁγιασθήτω τὸ ὄνομά σου.

Αἴτημα β') Ἐλθέτω ἡ βασιλεῖα σου.

Αἴτημα γ') Γενηθήτω τὸ θέλημά σου ὡς ἐν οὐρανῷ καὶ ἐπὶ τῆς γῆς.

Αἴτημα δ') Τὸν ἄρτον ἡμῶν τὸν ἐπιούσιον δός ἡμῖν σήμερον.

Αἴτημα ε') Καὶ ἄφες ἡμῖν τὰ ὀφειλήματα ἡμῶν, ὡς καὶ ἡμεῖς ἀφίεμεν τοῖς ὀφειλέταις ἡμῶν.

Αἴτημα ς') Καὶ μὴ εἰσενέγκῃς ἡμᾶς εἰς πειρασμόν.

Αἴτημα ζ') Ἄλλα ῥύσαι ἡμᾶς ἀπὸ τοῦ πονηροῦ.

Ἐπίλογος. Ὅτι σοῦ ἔστιν ἡ βασιλεία καὶ ἡ δύναμις καὶ ἡ δόξα εἰς τοὺς αἰῶνας. Ἀμήν.

Διὰ τοῦ προλόγου ἀπεινόμεθα πρὸς τὸν Θεόν, ὁ ὁποῖος εὐόβητησεν ἡμᾶς διὰ τοῦ αἵματος τοῦ μονογενοῦς αὐτοῦ Υἱοῦ καὶ τὸν ἑσπόμεν ἡμεῖς. ἂν καὶ εἶναι πανταχοῦ παρών, ἐννοοῦμεν ὡς κατοικοῦντα ἐξαίρετως ἐν τοῖς οὐρανοῖς, διότι ἐν αὐτοῖς ἐκδηλοῦται σαφέστερον τὸ μεγαλεῖον καὶ ἡ δόξα αὐτοῦ.

Διὰ τῶν αἰτημάτων παρακαλοῦμεν τὸν Θεόν·

α') νὰ φωτίσῃ ἡμᾶς νὰ προκρίψωμεν εἰς τὴν ἀρετήν, ἵνα πάντες οἱ ἄνθρωποι βλέπωσι τὰ καλὰ ἡμῶν ἔργα καὶ δοξάζωσι τὸ ὄνομα αὐτοῦ, τουτέστιν ἀναγνωρίσωσιν, ὅτι αὐτὸς εἶναι ὁ μόνος ἀληθὴς Θεός.

β') νὰ ἔλθῃ ἡ βασιλεία αὐτοῦ, οὐ μόνον ἡ μέλλουσα, ἀλλὰ καὶ ἡ παρούσα, ἥτοι νὰ παύσῃ ἡ βασιλεία τῆς ἁμαρτίας καὶ νὰ ἐπικρατήσῃ ἡ θεοσέβεια καὶ ἡ ἀρετὴ.

γ') νὰ ἐνισχύσῃ ἡμᾶς, ἵνα πράττωμεν τὸ θέλημα αὐτοῦ, ὅπως πράττουσι τοῦτο αἱ Ἄγγελοι ἐν τοῖς οὐρανοῖς.

δ') νὰ δώσῃ εἰς ἡμᾶς τὸν ἄρτον τὸν ἐπαρκῆ πρὸς διαίτησιν ἡμῶν κατὰ τὴν σήμερον ἡμέραν.

ε') νὰ συγχωρήσῃ τὰς ἁμαρτίας ἡμῶν, καθὼς καὶ ἡμεῖς συγχωροῦμεν τοὺς πταίσαντας πρὸς ἡμᾶς. Πρέπει δὲ νὰ γινώσκωμεν, ὅτι μόνον ὑπὸ τὸν ὄρον τοῦτον συγχωρεῖ ὁ Θεὸς τὰς ἁμαρτίας ἡμῶν. «Ἐάν», λέγει ὁ Σωτὴρ, «ἀφήτε τοῖς ἀνθρώποις τὰ παραπτώματα αὐτῶν, ἀφήσει καὶ ὑμῖν ὁ Πατὴρ ὑμῶν ὁ οὐράνιος. Ἐάν δὲ μὴ ἀφήτε τοῖς ἀνθρώποις τὰ παραπτώματα αὐτῶν, οὐδὲ ὁ Πατὴρ ὑμῶν ἀφήσει τὰ παραπτώματα ὑμῶν» (Ματθ. 5' 14, 15). Ὡστε ὁ μὴ συγχωρῶν τὸν πλησίον δὲν πρέπει νὰ ἐλπίζῃ συγχώρησιν παρὰ τοῦ Θεοῦ.

ς') νὰ μὴ θέσῃ ἡμᾶς εἰς δοκιμασίαν, ἵνα μὴ κινδυνεύσωμεν νὰ ἁμαρτήσωμεν.

ζ') ἐὰν ὁμως διὰ λόγους, τοὺς ὁποίους αὐτὸς γινώσκει, θέσῃ ἡμᾶς εἰς δοκιμασίαν, παρακαλοῦμεν αὐτὸν νὰ στηρίξῃ ἡμᾶς, ἵνα μὴ ἐμπέσωμεν εἰς τὰς παγίδας τοῦ Διαβόλου.

Διὰ τοῦ ἐπιλόγου ἐκφράζομεν τὴν ἀκράδαντον πεποιθήσιν, ὅτι ὁ Θεὸς θὰ παράσχῃ εἰς ἡμᾶς τὰ αἰτήματα ταῦτα. διότι ὡς παντοκράτωρ μὲν καὶ παντοδύναμος δύναται, ὡς πανάγαθος δὲ θέλει νὰ χορηγήσῃ εἰς ἡμᾶς πᾶν ἀγαθὸν πρὸς αἰώνιον αὐτοῦ δόξαν.

ΕΠΙΛΟΓΟΣ

Ὁρθόδοξε Ἕλλην,

Ἐδιδάχθης ἤδη τὰς δογματικὰς καὶ ἠθικὰς ἀληθείας τῆς Ὁρθοδόξου Χριστιανικῆς Θρησκείας, δηλ. τί πρέπει νὰ πιστεύῃς καὶ τίνα καθήκοντα ἔχεις πρὸς τὸν Θεόν, πρὸς τὸν πλησίον καὶ πρὸς σεαυτὸν.

Τὰς ἀληθείας ταύτας τῆς πίστεως δέχου πάντοτε ἐξ ὅλης σου τῆς ψυχῆς.

Τὰ καθήκοντα ταῦτα πρὸς τὸν Θεόν, πρὸς τὸν πλησίον καὶ πρὸς σεαυτὸν ἐκτέλει πάντοτε ἐξ ὅλης σου τῆς καρδίας.

Καθ' ὅλον σου δὲ τὸν βίον μηδέποτε λησμόνει·

- α') ὅτι λατρεύεις Θεόν, ὁ ὁποῖος εἶναι ὁ μόνος ἀληθής·
- β') ὅτι ἔχεις θρησκείαν, ἡ ὁποία εἶναι ἡ μόνη ὀρθή·
- γ') ὅτι εἶσαι μέλος Ἐκκλησίας, ἡ ὁποία αὐτὴ καὶ μόνη εἶναι μία, ἅγια, καθολικὴ καὶ ἀποστολική·

δ') ὅτι λαλεῖς γλώσσαν, τὴν ὁποίαν ἐξέλεξεν αὐτὸς ὁ Θεός, ἵνα διαδώσῃ τὰς σωτηρίους αὐτοῦ ἀληθείας·

ε') ὅτι ἀνήκεις εἰς ἔθνος, τὸ ὁποῖον προώρισεν αὐτὸς ὁ Σωτήρ, ἵνα δι' αὐτοῦ δοξασθῇ εἰς ἅπαντα τὸν κόσμον.

εἰς Ἦσαν δὲ τινες Ἕλληνες ἐκ τῶν ἀναβαινόντων, ἵνα προσκυνήσωσιν ἐν τῇ ἑορτῇ (δηλ. τοῦ Πάσχα)· οὗτοι οὖν προσῆλθον

Φίλιππο τῷ ἀπὸ Βηθσαϊδᾶ τῆς Γαλιλαίας καὶ ἠρώτων αὐτὸν λέγοντες, Κύριε θέλομεν τὸν Ἰησοῦν ἰδεῖν. Ἔρχεται Φίλιππος καὶ λέγει τῷ Ἀνδρέᾳ· καὶ πάλιν Ἀνδρέας καὶ Φίλιππος λέγουσι τῷ Ἰησοῦ. Ὁ δὲ Ἰησοῦς ἀπεκρίνατο αὐτοῖς λέγων· **Ἐλήλυθεν ἡ ὥρα, ἵνα δοξασθῇ ὁ Υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου**» (Ἰωάν. 16' 20—23).

D
ὁ Ἰω
ὁ Ἰωαννῆς
ὁ Ἰωαννῆς

ΠΙΝΑΞ ΤΩΝ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

§ 1.	Ὅρισμός, διαίρεσις καὶ πηγαὶ τῆς Ὁρθοδό- ξου Κατηχήσεως	Σελίς	3
§ 2.	Θρησκεία καθ' ὅλου	»	3
§ 3.	Χριστιανικὴ θρησκεία	»	4
§ 4.	Ἐποκάλυψις	»	6
§ 5.	Ἡ Ἁγία Γραφή	»	7
§ 6.	Ἡ Ἱερὰ Παράδοσις	»	11

ΜΕΡΟΣ ΠΡΩΤΟΝ

ΔΟΓΜΑΤΙΚΟΝ

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Α΄.

**Περὶ τοῦ Θεοῦ, τῆς δημιουργίας τοῦ κόσμου,
τῆς πτώσεως τοῦ ἀνθρώπου καὶ τῆς συντη-
ρήσεως καὶ κυβερνήσεως τοῦ κόσμου.**

§ 7.	Οὐσία καὶ ιδιότητες τοῦ Θεοῦ	Σελίς	15
§ 8.	Ἡ Ἁγία Τριάς	»	17
§ 9.	Ἡ δημιουργία τοῦ κόσμου καθ' ὅλου	»	19

§ 10.	Οἱ Ἄγγελοι	Σελίς	19
§ 11.	Ὁ ἄνθρωπος	»	21
§ 12.	Ἡ δοκιμασία καὶ πτώσις τοῦ ἀνθρώπου . . .	»	21
§ 13.	Τὰ ἀποτελέσματα τῆς πτώσεως τοῦ ἀνθρώπου	»	22
§ 14.	Ἡ συντήρησις καὶ κυβέρνησις τοῦ κόσμου . . .	»	24

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Β΄.

Περὶ τοῦ Σωτῆρος καὶ τῆς δι' αὐτοῦ σωτηρίας τοῦ ἀνθρώπου.

§ 15.	Γενικὴ διδασκαλία περὶ τῆς σωτηρίας τοῦ ἀνθρώπου	Σελίς	26
§ 16.	Προπαρασκευὴ τῆς ἀνθρωπότητος πρὸς ὑποδοχὴν τοῦ Σωτῆρος	»	27
§ 17.	Τὸ Θεάνθρωπον τοῦ Σωτῆρος	»	28
§ 18.	Τὸ ἐπίγειον ἔργον τοῦ Σωτῆρος	»	29
§ 19.	Ἡ διδασκαλία τοῦ Σωτῆρος	»	30
§ 20.	Ὁ θάνατος τοῦ Σωτῆρος	»	31
§ 21.	Ἡ εἰς Ἄδου κάθοδος καὶ ἡ ἀνάστασις τοῦ Σωτῆρος	»	31
§ 22.	Ἡ εἰς τοὺς οὐρανοὺς ἀνάληψις, ἡ ἐκ δεξιῶν τοῦ Πατρὸς καθέδρα καὶ ἡ δευτέρα ἔλευσις τοῦ Σωτῆρος	»	32

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Γ΄.

§ 23.	Τὸ Ἅγιον Πνεῦμα	Σελίς	33
§ 24.	Ἡ διὰ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος ἀναγέννησις καὶ δικαιοσύνη καὶ ὁ δι' αὐτοῦ ἁγιασμός τοῦ ἀνθρώπου	»	34

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Δ΄.

**Περὶ τῆς Ἐκκλησίας καὶ τῶν μέσων, δι' ὧν αὕτη
ἐνεργεῖ τὸν ἁγιασμὸν τῶν πιστῶν.**

§ 25.	Ὁρισμός, ἕδραι καὶ σκοπὸς τῆς Ἐκκλησίας.	Σελίς	36
§ 26.	Ἰδιότητες τῆς Ἐκκλησίας.....	»	37
§ 27.	Κέντρον τῆς Ἐκκλησιαστικῆς ἐξουσίας....	»	39
§ 28.	Τὰ μυστήρια καθ' ἑλου.....	»	39
§ 29.	Τὸ βάπτισμα.....	»	40
§ 30.	Τὸ χρίσμα.....	»	41
§ 31.	Ἡ εὐχαριστία.....	»	42
§ 32.	Ἡ ἐξομολόγησις.....	»	44
§ 33.	Τὸ εὐχέλαιον.....	»	46
§ 34.	Ὁ γάμος.....	»	46
§ 35.	Ἡ ἱερωσύνη.....	»	48

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ε΄.

Περὶ τῆς μελλούσης ζωῆς.

§ 36.	Ἡ μερικὴ κρίσις τοῦ Θεοῦ.....	Σελίς	50
§ 37.	Ἡ καθολικὴ κρίσις τοῦ Θεοῦ.....	»	51

ΜΕΡΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟΝ

Ἡ ΘΙΚΟΝ

§ 38.	Ἡ πρώτη ἐντολή.....	»	55
§ 39.	Ἡ δευτέρα ἐντολή.....	»	56

§ 40.	Ἡ τρίτη ἐντολή.....	Σελίς	57
§ 41.	Ἡ τετάρτη ἐντολή.....	»	58
§ 42.	Ἡ πέμπτη ἐντολή.....	»	60
§ 43.	Ἡ ἕκτη ἐντολή.....	»	61
§ 44.	Ἡ ἑβδόμη ἐντολή.....	»	63
§ 45.	Ἡ ὀγδόη ἐντολή.....	»	63
§ 46.	Ἡ ἐνάτη ἐντολή.....	»	65
§ 47.	Ἡ δεκάτη ἐντολή.....	»	65
§ 48.	Ἡ ἐκπλήρωσις τῶν θείων ἐντολῶν.....	»	66
§ 49.	Ἡ προσευχή καθ' ἑλευ.....	»	66
§ 50.	Ἡ Κυριακή προσευχή.....	»	68
	Ἐπίλογος.....	»	70

Τ Ε Λ Ο Σ

Αθηνά	Μαδρίτ	Βία	Μόσχα	ελάνου	Ευρώπη	Ρώμη	2	Δουβλίνο	Παρί
4	4	0	5	8	5	3		8	4
4	2	0	0	5	6	6		8	3
54	6	6	7	10	7	7		8	7
5	2	4	6	10	4	6		8	5
5	6	3	3	8	7	6			5 1/2
^K 5.5	5	2	3	8	7	4			5
~~6~~	~~7~~	~~5~~	~~8~~	~~8~~	~~7~~	~~6~~			
5;	4 1/2	2 1/2	3 1/2	8	5 1/2	6 1/2			= 5;

